

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Наталія ГОЦУЛЯК

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА PSYCHOLOGICAL SERVICE

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 159.9
ББК 88я73
Г74

Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 8 від 29 червня 2023 року

Рецензенти:

КОМАР Таїсія, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та педагогіки, Хмельницький національний університет

БАЙДА Світлана, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЛОГВІНА Оксана, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Гоцуляк Наталія

Г74 Психологічна служба / Psychological Service : навчальний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 138 с.

Курс «Психологічна служба» є нормативним для підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія». У навчальному посібнику узагальнено світовий і вітчизняний досвід діяльності практичних психологів і психологічних служб. У ньому розкриваються теоретичні засади, історія розвитку, організація, структура, функціональні обов'язки та зміст роботи працівників психологічної служби та вимоги до особистості практичного психолога.

УДК 159.9
ББК 88я73

Електронна версія посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7623>

© Наталія Гоцуляк, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	8

**ТЕМА 1: ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА.
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ**

1.1. Психологічна служба як соціальний феномен.....	10
1.2. Методична основа діяльності психологічної служби.....	16
1.3. Етапи становлення і розвитку психологічної служби в Україні.....	22
1.4. Психологічні служби зарубіжних країн	26

**TOPIC 1: PSYCHOLOGICAL SERVICE.
BASIC CONCEPTS AND DEVELOPMENT
TRENDS**

1.1. Psychological Service as a Social Phenomenon.....	10
1.2. Methodical Basis of Psychological Service Activity	16
1.3. Stages of formation and development of psychological services in Ukraine	22
1.4. Psychological Services of Foreign Countries	26

**ТЕМА 2: ПРИНЦИПИ ТА
ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СИСТЕМИ
ОСВІТИ**

2.1. Базові принципи організації психологічної служби освіти.....	37
2.2. Структура психологічної служби системи освіти.....	41
2.3. Організаційні моделі діяльності психологічної служби.....	49
2.4. Моделі діяльності психологічної служби на рівні «район (місто) – навчальний заклад»	53
2.5. Посадові обов'язки працівників психологічної служби системи освіти	62
2.6. Введення посад у навчальні заклади. Тривалість робочого тижня	65

**TOPIC 2: PRINCIPLES AND
ORGANIZATIONAL MODELS OF THE
PSYCHOLOGICAL SERVICE OF THE
EDUCATION SYSTEM**

2.1. Basic Principles of Organization of Psychological Education Service.....	37
2.2. The Structure of the Psychological Service of the Education System	41
2.3. Organizational Models of Psychological Service Activities	49
2.4. Models of Activity of Psychological Service at the Level of «District (city) – educational institution».....	53
2.5. Duties of Employees of the Psychological Service of the Education System	62
2.6. Introduction of Positions in Educational Institutions. The Length of the Working Week.....	65

2.7. Участь шкільного психолога в педрадах, класних і шкільних батьківських зборах.....	69
2.8. Психологічне забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів	77
2.9. Психологічна служба закладів вищої освіти.....	82

2.7. Participation of a School Psychologist in Pedagogical Council, Class and School Parent Meetings.....	69
2.8. Psychological Support of Out-of-School Educational Institutions.....	77
2.9. Psychological Service of Higher Education Institutions	82

ТЕМА 3: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

3.1. Зміст і завдання психологічної роботи у військовому підрозділі (частині) у мирний час.....	90
3.2. Основні форми психологічної роботи психологічної служби в системі Збройних Сил	94
3.3. Основні обов'язки військових психологів	99

TOPIC 3: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN THE SYSTEM OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE.....

3.1. Content and Tasks of Psychological Work in a Military Unit in peacetime	90
3.2. The main forms of psychological work of psychological service in the system of the Armed Forces	94
3.3. The Main Responsibilities of Military Psychologists	99

ТЕМА 4: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....

4.1. Організаційні аспекти діяльності медичного (клінічного) психолога.	104
4.2. Специфіка надання психологічної допомоги тяжким соматичним хворим.....	108

TOPIC 4: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN THE HEALTH CARE SYSTEM

4.1. Organizational Aspects of Medical (Clinical) Psychologist.....	104
4.2. The Specifics of Providing Psychological Assistance to Severe Somatic Patients.....	108

ТЕМА 5: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....

5.1. Основні принципи, напрямки та завдання соціально-психологічної роботи в службі безпеки України	113
5.2. Особливості роботи соціально-психологічної служби в рамках виправної (пенітенціарної) системи	118

TOPIC 5: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES.....

5.1. Basic Principles, Directions and Tasks of Social and Psychological Work in the Security Service of Ukraine	113
5.2. Features of the Social and Psychological Service Within the Correctional (Penitentiary) System.....	118

**ТЕМА 6: ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА
ОРГАНІЗАЦІЇ (ПІДПРИЄМСТВА) 120**

- 6.1. Організаційно-методологічні
принципи психологічної служби
організації (підприємства)..... 120
6.2. Морально-етичні принципи
роботи психолога в організації..... 123

**TOPIC 6: PSYCHOLOGICAL SERVICE
OF THE ORGANIZATION
(ENTERPRISE)..... 120**

- 6.1. Organizational and Methodological
Principles of the Psychological Service of
the Organization (Enterprise)..... 120
6.2. Moral and Ethical Principles of the
Psychologist in the Organization 123

**ТЕМА 7: ДІЯЛЬНІСТЬ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СЕРЕД
НАСЕЛЕННЯ 127**

- 7.1. Просвітницька і профілактична
робота..... 127
7.2. Загальні положення та функції
просвітницької роботи психологічної
служби..... 135

**TOPIC 7: ACTIVITIES OF
PSYCHOLOGICAL SERVICES AMONG
THE POPULATION 127**

- 7.1. Educational and Preventive
Work..... 127
7.2. General Provisions and Functions
of Educational Work of Psychological
Service 135

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні практичні психологи у рамках психологічних служб здійснюють багато різних видів професійної діяльності. Вони працюють у різних соціальних сферах, взаємодіють з різними об'єктами психологічної допомоги, надають психологічну підтримку у вирішенні широкого спектра професійних та особистісних проблем своїх клієнтів. Це обумовлює об'єктивну необхідність упровадження різних моделей психологічної служби, які визначають зміст, спрямованість та особливості її діяльності. При цьому модель психологічної служби слід, на наш погляд, розуміти як систему теоретико-методичних, організаційних та етичних принципів, технологій, методів та форм надання психологічної допомоги, яка визначає специфіку діяльності практичних психологів у конкретній соціальній сфері.

Різноманітні моделі психологічної служби доцільно класифікувати за такими критеріями:

- об'єктно-цільовими: категорія об'єктів психологічної допомоги; пріоритетність надання психологічної допомоги; безпосередність/опосередкованість психологічної допомоги;
- організаційно-функціональними: територіально-організаційна підпорядкованість практичних психологів; їх професійно-кількісний склад.

Навчальний посібник «Психологічна служба» призначений для формування необхідних англійських комунікативних компетенцій у здобувачів вищої освіти у сферах професійного та ситуативного спілкування. формування вмінь та навичок самоосвітньої діяльності; розвиток критичного та креативного мислення; удосконалення навичок практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, зумовленої професійними потребами; розвиток навичок одержування новітньої фахової інформації через іноземні джерела та опанування засобами її опрацювання; мотивація та розвиток позитивного ставлення до вивчення іноземної мови.

У посібнику акцентовано увагу на таких аспектах психологічної служби:

1. Психологічна служба як форма існування практичної психології.
2. Науковий, прикладний, практичний та організаційний аспекти психологічної служби.
3. Аналіз моделей діяльності психологічних служб. Завдання і принципи психологічних служб у різних сферах людської діяльності.
4. Умови становлення системи соціально-психологічних служб в Україні та перспективи її розвитку.
5. Основні сфери, види та напрямки діяльності психологічних служб (відповідно до спеціалізації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірна Ж.П. Мотиваційно-смілова регуляція у професіоналізації психолога : монографія. Луцьк : Вежа, 2003. 320 с.
2. Вишньовський В.В. Методичні вказівки щодо проведення самостійної роботи з дисципліни «Психологічна служба» для студентів вищих навчальних закладів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія». Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. 24 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України. / упоряд. В.Г. Панок, І.І. Цушко, А.Г. Обухівська. Київ : Шкільний світ, 2018. 256 с.
4. Етичний кодекс психолога. URL: <http://psyua.com.ua/page/zakon.php> ; www.psyjournals.org.ua
5. Панок В.Г. Психологічна служба : навчальний посібник. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
6. Петровська І.Р. Методичні матеріали до навчального курсу «Психологічна служба» : метод. рекомендації. Львів : Малий видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка , 2016. 40 с.
7. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посібник / за ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.
8. Лунченко Н.В. Анотований каталог інноваційного педагогічного досвіду працівників психологічної служби системи освіти України / за заг. ред. В.Г. Панка. Київ : Шкільний світ, 2016. 70 с.
9. Психолого-педагогічний супровід сім'ї у роботі психолого-медико-педагогічної консультації / за заг. ред. С.І. Васильківська, Т.В. Жук, Т.Д. Ілляшенко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 66 с.
10. Строяновська О.В. Психологічна служба в системі освіти : Практикум з навчального курсу для практичних психологів : навчальний посібник. Київ : Каравелла, 2010. 176 с.

11. Сучасні технології збереження здоров'я учнів у діяльності психологічної служби і психолого-медико-педагогічних консультацій : посібник / за ред. А.Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 218 с.
12. Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду : монографія / Н.В. Чепелева, Т.М. Титаренко, М.Л. Смульсон та ін.; [за ред. Н.В. Чепелевої]. Київ: Педагогічна думка, 2008. 255 с.
13. Bradbury S. The Use of Pastoral Support Programmes within Schools. *Educational Psychology in Practice*. 2016. Vol 20 (4). P. 303–318.
14. Department of Education and Science & National Educational Psychological Service (2017) Special Educational Needs, A Continuum of Support, Resource Pack for Teachers, Dublin: Stationery Office.
15. From school crisis to psychological trauma. Jan 2016. Tamo A., From school crisis to psychological trauma, Albpaper, Tirana, 2016.
16. Practical Handbook of School Psychology: Effective Practices for the 21 st Century. Jan 2017. G. Peacock & K. Merrell Peacock. Practical Handbook of School Psychology: Effective Practices for the 21 st Century, The Guilford Press 2017.
17. Serving the armed forces. A look at the care clinical and counseling psychologists provide to service members. By [Zara Abrams](#). Date created: November 1, 2019. Vol. 50. No. 10. 58 p.
18. <https://www.researchgate.net/publication/276202765> **The Evaluation of Psychological Service in School**
19. <https://imzo.gov.ua/psycholohichni-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichni-roboti/normativno-pravova-baza/>
20. <https://sps.kpnu.edu.ua/>

ТЕМА 1: ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

TOPIC 1: PSYCHOLOGICAL SERVICE. BASIC CONCEPTS AND DEVELOPMENT TRENDS

1.1. Психологічна служба як соціальний феномен

Психологія як наука використовується практично у всіх напрямках сучасного життя. Основними функціями, які виконує психолог майже у всіх сферах професійної діяльності, є психологічна діагностика, психологічна корекція та психологічна профілактика. В останні роки в Україні виникла значна потреба в професійній кваліфікованій допомозі населенню у вирішенні проблем окремих людей у випадках емоційних або соціальних криз, з проблем, які виникають у виробничій діяльності, професійній орієнтації, психологічній реабілітації різних категорій населення.

Суттєві зміни, які відбуваються сьогодні у всіх сферах суспільства, вимагають ретельного розв'язання питань

1.1. Psychological Service as a Social Phenomenon

Psychology as a science is used in almost all areas of modern life. The main functions performed by a psychologist in almost all areas of professional activity are psychological diagnosis, psychological correction and psychological prevention. In recent years in Ukraine there is a significant need for professionally qualified assistance to the population in solving the problems of individuals in cases of emotional or social crises, problems arising in production activities, vocational guidance, psychological rehabilitation of various categories of the population.

The significant changes that are taking place today in all spheres of society require a careful solution to the issue

надання професійної кваліфікованої допомоги населенню відносно збереження психологічного здоров'я та надання допомоги в адаптації до складних умов життя. Саме тому в умовах сьогодення особливо ретельно і осмислене слід підходити до виховання та соціалізації підростаючого покоління. Особливого значення набуває формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, психічно здорової особистості. А розв'язання всіх цих питань неможливе без кваліфікованої психологічної допомоги. Слід зазначити, що починаючи з кінця 70-х років, у журналі «Питання психології» ставилося питання про організацію соціально-психологічної служби як єдиної системи охорони й підтримки психічного здоров'я населення. Але лише у 90-х роках почалася практична реалізація ідеї створення національної системи соціально-психологічної служби, коли на базі Інституту психології України започаткувався Центр психологічної служби системи освіти. У порівнянні із західно-європейською практикою ідея створення системи охорони і підтримки психологічного здоров'я населення є досить новою. Отже, тільки майже десять років потому були створені національні системи соціальних і психологічних служб. Наказом Міністерства

of providing professionally qualified assistance to the population in maintaining mental health and providing assistance in adapting to difficult living conditions. That is why in today's conditions especially carefully and thoughtfully should be approached to the education and socialization of the younger generation. Of particular importance is the formation of a harmoniously developed, socially active, physically perfect, mentally healthy personality. And all these issues cannot be resolved without qualified psychological help. It should be noted that since the late 70's, the magazine «Questions of Psychology» raised the question of the organization of social and psychological services as a single system of protection and maintenance of mental health. But only in the 90's the practical implementation of the idea of creating a national system of social and psychological began, when the Center for Psychological Services of the Education System was established on the basis of the Institute of Psychology of Ukraine. Compared to Western European practice, the idea of creating a system of protection and maintenance of mental health is quite new. Thus, only almost ten years later, national systems of social and psychological services were established. The Order of the Ministry of Educa-

освіти і науки України було затверджено Типове положення про Центри практичної психології і соціальної роботи (наказ від 15.08.2000 р. № 386).

Перші спроби впровадити надбання наукової психології у практичну діяльність соціально-психологічних служб виявили низьку ефективність цього процесу. Про це говорить і досвід, який виявився в процесі впровадження психологічної служби в систему освіти. На думку відомих психологів, необхідним є розвиток специфічного рівня проектування наукових психологічних знань у практичне використання. Ці вчені відстоюють думку, що використання наукових здобутків у процесі розробки психологічних технологій практичної діяльності шкільного психолога є основним завданням прикладної психології.

Професія психолога у масовій свідомості завжди мала певну загадковість. Короткий огляд професійної діяльності спеціалістів, основним предметом яких є психічне життя людини, свідчить про досить широкий спектр функцій, методів і прийомів їхньої роботи. Назви посад, що вони обіймають, можуть бути різними: консультант, терапевт, соціальний працівник, радник. Разом із тим спільною основою перелічених видів професійної діяльності є практична психологія і психологічна практика. Як правило, організаційною формою практичної психології

tion and Science of Ukraine approved the Standard Regulations on the Centers of Practical Psychology and Social Work (Order of August 15, 2000 № 386).

The first attempts to implement the achievements of scientific psychology in the practice of socio-psychological services revealed low efficiency of this process. This is evidenced by the experience gained in the process of implementing psychological services in the education system. According to well-known psychologists, it is necessary to develop a specific level of design of scientific psychological knowledge for practical use. These scientists argue that the use of scientific achievements in the development of psychological technologies of practical activities of school psychologists is the main task of applied psychology.

The profession of psychologist in the mass consciousness has always had a certain mystery. A brief overview of the professional activities of specialists, whose main subject is the mental life of man, shows a fairly wide range of functions, methods and techniques of their work. The names of the positions they hold can be different: consultant, therapist, social worker, counselor. However, the common basis of these professional activities is practical psychology and psychological practice. As a rule, the organizational form of

у тій чи іншій сфері суспільного життя є психологічна, соціальна або соціально-психологічна служба.

Отже, психологічна служба – це система спеціальних закладів, створюються в різних соціальних інститутах і організаціях, покликаних надавати кваліфіковану психологічну допомогу людям. Це особливі підрозділи у структурі підприємств і організацій, система психологічного супроводу діяльності різноманітних соціальних інститутів. Спеціалісти, які працюють у структурі психологічної служби, вирішують комплексні задачі експертизи, діагностики і психологічної консультації у сферах виробництва, транспорту, освіти, медицини, культури, спорту, юриспруденції та ін.

Основною метою діяльності психологічної служби є підвищення ефективності діяльності персоналу та споживачів послуг (клієнтів) засобами практичної психології і, одночасно, захист їхнього психічного здоров'я і соціального благополуччя.

Основною метою функціонування психологічної служби є підвищення ефективності діяльності людей та захист їхнього соціального і психічного здоров'я.

Об'єктами діяльності психологічної служби в організації можуть бути: організація в цілому або групи та окремі особистості, які входять до її складу. У роботі психологічної служби вирішуються два основних завдання:

practical psychology in a particular sphere of public life is psychological, social or socio-psychological service.

Thus, the psychological service is a system of special institutions created in various social institutions and organizations designed to provide qualified psychological assistance to people. These are special units in the structure of enterprises and organizations – the system of psychological support of various social institutions. Specialists working in the structure of the psychological service, solve complex problems of examination, diagnosis and psychological counseling in the fields of production, transport, education, medicine, culture, sports, law and others.

The main purpose of the psychological service is to increase the efficiency of staff and consumers of services (clients) by means of practical psychology and, at the same time, to protect their mental health and social well-being.

The main purpose of the psychological service is to increase the efficiency of people's activities and protect their social and mental health.

The objects of psychological service in the organization can be: the organization as a whole or groups and individuals who are part of it. The work of the psychological service solves two main tasks:

1) description of the state of objects – psychodiagnostics;

- 1) опис стану об'єктів – психодіагностика;
- 2) вплив – за допомогою рекомендацій чи використання технологій соціальних перетворень стану соціальних об'єктів.

Діяльність кожної з психологічних служб вносить свою частку в розвиток психологічної практики. Сьогодні в Україні психологічні служби функціонують у ряді галузей та державних інституцій: освіта, органи внутрішніх справ, пенітенціарна система, медицина, система працевлаштування, соціальна служба для молоді, військово та ін.

Основними ознаками, що характеризують психологічну службу, є:

- основною метою діяльності психологічної служби є забезпечення ефективності професійної діяльності персоналу та клієнтів засобами практичної психології;
- захист психічного і соціального здоров'я та благополуччя персоналу та клієнтів;
- застосування психологічних методів, методик і технологій;
- предметом діяльності фахівців служби є внутрішній світ людини, її особистість (ставлення, наміри, здібності, спрямованість, емоції тощо) та соціально-психологічні аспекти соціальних стосунків;

- 2) impact – through recommendations or the use of technologies of social transformation of social objects.

The activities of each of the psychological services contribute to the development of psychological practice. Today in Ukraine psychological services operate in a number of branches and state institutions: education, law enforcement agencies, penitentiary system, medicine, employment system, social service for youth, military, etc.

The main features that characterize the psychological service are:

- the main purpose of the psychological service is to ensure the effectiveness of professional activities of staff and clients by means of practical psychology;
- protection of mental and social health and well-being of staff and clients;
- application of psychological methods, techniques and technologies;
- the subject of activity of service specialists is the inner world of a person, his personality (attitude, intentions, abilities, orientation, emotions, etc.) and socio-psychological aspects of social relations;
- the vast majority of specialists who enter (work) in the service are certified practical psychologists;

- переважна більшість фахівців, що входять (працюють) в службі є дипломовані практичні психологи;
- структурна цілісність, підпорядкування і координація дій підрозділів і окремих фахівців;
- причетність (входження у якості окремого елемента) до більш загальної організаційної структури;
- методична і технологічна цілісність,
- застосування єдиних методик, процедур і методів;
- координованість планів і програм діяльності.

В основі діяльності фахівців психологічних служб лежить психологічна практика, професійна діяльність з надання психологічної допомоги особистості.

- structural integrity, subordination and coordination of actions of divisions and separate experts;
- involvement (entry as a separate element) in a more general organizational structure;
- methodological and technological integrity,
- application of common methods, procedures and techniques;
- coordination of plans and programs of activities.

At the heart of the activities of specialists in psychological services is psychological practice – professional activities to provide psychological assistance to the individual.

1.2. Методична основа діяльності психологічної служби

Методологія розглядається як система принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної дійсності, а також вчення про цю систему. Розглядаючи співвідношення між теорією і методом у науці в цілому, і у психології зокрема, С.Д. Максименко зазначає, що методологія розуміється як система методів, які застосовуються в процесі пізнання в межах тієї чи іншої науки, тобто методологія розглядається як частина конкретної науки.

Науковий метод являє собою сукупність пізнавальних процедур, що визначають умови і способи пізнання (умови одержання валідного результату) з точки зору отримання об'єктивного результату, а не процедури конструювання останнього.

Розглядаючи методи психологічної служби необхідно відзначити, що метод тут – це сукупність певних прийомів, дій, методик, що застосовуються у конкретних життєвих умовах та у конкретній ситуації надання психологічної допомоги особистості. Специфіка методу тут полягає у застосуванні певних дій до конкретних умов практичної

1.2. Methodical Basis of Psychological Service Activity

Methodology is considered as a system of principles and methods of organization and construction of theoretical and practical reality, as well as the doctrine of this system. Considering the relationship between theory and method in science in general, and in psychology in particular, S.D. Maksymenko notes that methodology is understood as a system of methods used in the process of cognition within a science, methodology is considered as part of a particular science.

The scientific method is a set of cognitive procedures that determine the conditions and methods of cognition (conditions for obtaining a valid result) in terms of obtaining an objective result, rather than the procedure for constructing the latter.

Considering the methods of psychological service, it should be noted that the method here is a set of certain techniques, actions, techniques used in specific living conditions and in a particular situation of providing psychological assistance to the individual. The specificity of the method here is to apply certain actions to specific conditions of practical

діяльності. Метод застосовується, у першу чергу, для реалізації окремих дій, операцій для здобуття відповідної інформації або внесення певних змін у соціальну взаємодію чи особистість конкретної людини.

Необхідними поняттями і водночас елементами будь-якого соціального проекту є місія, мета, задачі, цільова група (аудиторія), умови, у яких він буде виконуватися, наявні ресурси (можливості), терміни й етапи виконання проекту, проміжні результати, кінцеві результати (опис кінцевого результату), показники (критерії) ефективності виконання, система й показники моніторингу. Ці елементи складають єдину систему і взаємообумовлюють одне одного. Конструювання або вибір технологій здійснюється у відповідності до завдання.

Психологічна технологія – це система взаємопов'язаних і взаємообумовлених методів, методик та процедур, спрямованих на внесення змін, перетворення предмету психологічної практики, досягнення конкретного кінцевого результату.

Основними ознаками психологічних методів (технологій) є:

- спрямованість на зміну поведінки людини, її настроїв, ставлень, мотивів, цінностей, структури особистості;

activity. The method is used, first of all, for the implementation of certain actions, operations to obtain relevant information or make certain changes in the social interaction or personality of a particular person.

Necessary concepts and at the same time elements of any social project are mission, purpose, tasks, target group (audience), conditions in which it will be performed, available resources (opportunities), terms and stages of project implementation, intermediate results, final results (description), final result), performance indicators (criteria), system and indicators of monitoring. These elements form a single system and interdependent. The design or selection of technologies is carried out in accordance with the task.

Psychological technology is a system of interconnected and interdependent methods, techniques and procedures aimed at making changes, transforming the subject of psychological practice, achieving a specific end result.

The main features of psychological methods (technologies) are:

- focus on changing human behavior, attitudes, attitudes, motives, values, personality structure;
- focus on solving (solving) a specific life problem of a person or group of people;

- орієнтація на вирішення (розв'язання) конкретної життєвої проблеми людини або групи людей;
- аналіз та врахування конкретного соціального і природного контексту (життєвої ситуації), в якому перебуває клієнт (об'єкт психологічної практики);
- наявність конкретної мети, деталізованого образу кінцевого результату;
- наявність цілей, що розкривають (деталізують) мету та обумовлюють планування і змістовне наповнення етапів професійної діяльності суб'єкту психологічної практики;
- структурність і системність (взаємозв'язок і взаємообумовленість складових);
- мультидисциплінарний характер (залучення знань, методів, прийомів із різних галузей науки і практики);
- наявність функціонуючого зворотного зв'язку та оцінка ходу й результату діяльності;
- відповідність прийомів і методик, що застосовуються в технології, сутності соціальних явищ і психологічних проблем об'єкту психологічної практики, на розв'язання яких спрямована технологія (методика);
- взаємозв'язок та взаємообумовленість діагностичних, формуючих (коригуючи) і оцінних складових;

- analysis and consideration of the specific social and natural context (life situation) in which the client is (object of psychological practice);
- the presence of a specific goal, a detailed image of the end result;
- the presence of goals that reveal (detail) the purpose and determine the planning and content of the stages of professional activity of the subject of psychological practice;
- structure and system (interconnection and interdependence of components);
- multidisciplinary nature (involvement of knowledge, methods, techniques from various fields of science and practice);
- availability of functioning feedback and assessment of the course and results of activities;
- compliance of techniques and methods used in technology, the essence of social phenomena and psychological problems of the object of psychological practice, the solution of which is aimed at technology (methodology);
- the relationship and interdependence of diagnostic, formative (corrective) and evaluation components;
- flexible nature of the use of certain techniques and methods to solve the life problem of the client.

– гнучкий характер застосування окремих прийомів і методів для розв’язання життєвої проблеми клієнта.

Перехід від традиційних методів і методик до гнучких технологій у соціальній сфері визначає найближчі перспективи розвитку не тільки суспільних наук, а й суспільної практики. Важливо зазначити, що надзвичайно важко виокремити об’єктивні критерії оцінювання результативності і ефективності застосування корекційно-розвиваючих впливів. Але оцінювання методу, що використано під час проведеної роботи, може описуватись двома основними поняттями: «результативність» і «ефективність».

Результативність – це відповідність одержаних результатів очікуваним результатам, які заявлялися на початку виконання проекту. За наявності чітко відпрацьованої системи критеріїв результативність можна навіть виразити у кількісному вигляді (наприклад, к відсотках).

Ефективність методу полягає в адекватності застосованих в ході його реалізації методів, методик і витрат ресурсів. Оцінювання ефективності спирається в основному на теоретичні уявлення про природу процесів, на які впливає проектна активність.

Умовно оцінювання ефективності і результативності методу можна розділити на ряд етапів.

The transition from traditional methods and techniques to flexible technologies in the social sphere determines the immediate prospects for the development of not only social sciences but also social practice. It is important to note that it is extremely difficult to identify objective criteria for evaluating the effectiveness and efficiency of the application of corrective and developmental effects. But the evaluation of the method used during the work can be described by two main concepts: «effectiveness» and «efficiency».

Effectiveness is the compliance of the obtained results with the expected results, which were announced at the beginning of the project. In the presence of a well-developed system of criteria, effectiveness can even be quantified (for example, to percentages).

The effectiveness of the method lies in the adequacy of the methods, techniques and resource costs used during its implementation. Performance evaluation is based mainly on theoretical ideas about the nature of the processes affected by the project activity.

Conditionally, the evaluation of the effectiveness and efficiency of the method can be divided into a number of stages.

The first is to evaluate the overall goal and expected results. A clearly defined goal fully characterizes its main result.

Перший – оцінювання загальної мети і очікуваних результатів. Чітко сформульована мета вповні характеризує його основний результат.

Другий – оцінювання задач, які є конкретизацією мети, прилаштованої до цільових груп та умов реалізації методу. Таким чином, задачі можуть бути конкретизовані у реальних показниках і виміряні з точки зору успішності і повноти їх досягнення (реалізації).

Третій етап – оцінка відповідності застосованих методів задачам, цільовим групам і умовам реалізації проекту. На цьому етапі також визначається наскільки оптимально були використані наявні ресурси.

Четвертий етап – узагальнення того, що і наскільки вдалося досягти в результаті впровадження даного методу, що і чому не вдалося. Останнє має принципове значення в оцінці даного методу оскільки визначає мету, задачі та умови розробки нових методів у даній галузі.

Для вдосконалення методичної роботи у психологічній службі системи освіти доречно використовувати методичну розробку, що складається з наступних структурних елементів: назва програми (проекту) – відображає проблему, на вирішення якої буде спрямовано проект та очікувані результати; проблема – короткий опис проблеми, що потребує вирішення; мета проекту – формулювання кінцевих результатів проекту; завдання –

The second is the evaluation of tasks, which are the concretization of the goal, adapted to the target groups and the conditions of the method implementation. Thus, the tasks can be specified in real terms and measured in terms of success and completeness of their achievement (implementation).

The third stage is the assessment of the compliance of the applied methods with the tasks, target groups and conditions of the project implementation. This stage also determines how best the available resources have been used.

The fourth stage is the generalization of what and how much was achieved as a result of the implementation of this method, what and why failed. The latter is of fundamental importance in the evaluation of this method because it determines the purpose, objectives and conditions for the development of new methods in this area.

To improve the methodological work in the psychological service of the education system, it is appropriate to use methodological development, consisting of the following structural elements: the name of the program (project) – reflects the problem to be addressed by the project and expected results; problem – a brief description of the problem that needs to be solved; the purpose of the project – formu-

кроки або логічні напрями, завдяки яким буде досягнуто мети; цільові групи – коротка характеристика груп людей, на яких буде спрямовано проектну активність; методи, методика – перелік методів, методик, прийомів, які будуть застосовані у процесі виконання проекту; терміни виконання – початок і кінець проекту; кінцеві результати – короткий опис кінцевого результату, який дається зазвичай у вимірюваних показниках; критерії ефективності – перелік вимірюваних показників, за якими можна судити про те, наскільки успішно здійснено заплановану роботу; план реалізації – детальний (покроковий) опис дій, застосування методів, методик і прийомів, узгоджених між собою у часі; ресурси (співпраця) – короткий опис ресурсів, необхідних для реалізації проекту; можливі ризики і перешкоди – короткий опис перешкод і ризиків, що можуть виникнути в ході реалізації проекту. Така методична розробка допоможе уніфікувати оформлення методик і технологій, що застосовуються практичними психологами в процесі своєї професійної діяльності. Це дозволить підвищити ефективність професійної діяльності практичних психологів зокрема та психологічних служб взагалі.

lation of the final results of the project; tasks – steps or logical directions due to which the goal will be achieved; target groups – a brief description of the groups of people to whom the project activity will be directed; methods, techniques – a list of methods, techniques, techniques that will be used in the project implementation; deadlines – the beginning and end of the project; final results – a brief description of the final result, which is usually given in the measured indicators; performance criteria – a list of measurable indicators that can be used to judge how successfully the planned work has been carried out; implementation plan – a detailed (step-by-step) description of actions, application of methods, techniques and techniques agreed upon over time; resources (cooperation) – a brief description of the resources needed to implement the project; possible risks and obstacles – a brief description of the obstacles and risks that may arise during the project implementation. This methodological development will help unify the design of methods and technologies used by practical psychologists in the course of their professional activities. This will increase the efficiency of professional activities of practical psychologists in particular and psychological services in general.

1.3. Етапи становлення і розвитку психологічної служби в Україні

У розвитку психологічних служб в Україні можна виділити шість основних етапів:

1. Доорганізаційний етап (кінець XIX – початок XX ст.). Особливістю цього етапу є напрацювання методик практичної роботи психолога та розуміння необхідності його постійної практичної роботи у закладах, установах, підприємствах. Методики практичної психосоціальної роботи були створені в результаті здійснення експериментальної роботи дослідників, що займалися прикладними проблемами. Одночасно виникає ідея про необхідність постійного психологічного супроводу інновацій у різних сферах суспільного виробництва та суспільного життя. Реалізація професійного супроводу психологічних інновацій на ранніх своїх етапах здійснювалася шляхом створення товариств, спілок, професійних асоціацій.

2. Організаційний (20–30 рр. XX ст.). Наприкінці 20-х років починають створювати відповідні служби у державних установах – лабораторії наукової організації праці на виробництві, педологічні служби в системі освіти, охорони здоров'я, на транспорті, відділення, відділи та інститути у

1.3. Stages of formation and development of psychological services in Ukraine

There are six main stages in the development of psychological services in Ukraine:

1. Pre-organizational stage (end of XIX – beginning of XX century). The peculiarity of this stage is the development of methods of practical work of a psychologist and understanding the need for his constant practical work in institutions, establishments, enterprises. Methods of practical psychosocial work were created as a result of experimental work of researchers dealing with applied problems. At the same time there is an idea of the need for constant psychological support of innovation in various spheres of social production and public life. The implementation of professional support for psychological innovations in its early stages was carried out through the creation of societies, unions, professional associations.

2. Organizational (20–30 years of the twentieth century). At the end of the 1920s, appropriate services began to be established in state institutions – laboratories of scientific organization of labor in production, pedagogical services in edu-

системі вищої освіти, відповідні лабораторії у збройних силах і органах внутрішніх справ. Це створення підтверджено відповідними наказами і постановами уряду, уведенням відповідних нормативів, штатних одиниць.

3. Адміністративна заборона; існування окремих елементів (30-ті – 80-ті рр.). Цей етап обумовлений створенням і всевладдям радянської адміністративної системи, яка не передбачала ніяких інших методів роботи з людьми крім адміністративно-ідеологічних. У радянській системі окрема людина розглядалась як гвинтик єдиного державного механізму і тому плюралізм думок, індивідуальний підхід були не тільки не потрібні, а й шкідливі. У повоєнні роки поступово, в основному під впливом технічної революції та умовами протистояння з «капіталістичним світом», виникла необхідність врахування «людського фактору» в роботі технічних систем. У зв'язку з такою необхідністю в окремих, як правило, «закритих» установах виникають відповідні лабораторії і відділи. Поступово відроджуються ергономіка, психологія праці, спортивна, клінічна і юридична психологія.

4. Відродження, другий до організаційний етап (1985–1991). Цей етап пов'язаний з деградацією та руйнування радянської адміністративно-політичної системи. Поступово держава втрачає важелі управління су-

сиди, health care, transport, departments, divisions and institutes in higher education, relevant laboratories in the armed forces and law enforcement agencies. This creation is confirmed by the relevant orders and resolutions of the government, the introduction of relevant regulations, staff units.

3. Administrative ban; the existence of individual elements (30's–80's). This stage is due to the creation and omnipotence of the Soviet administrative system, which did not provide for any other methods of working with people than administrative and ideological. In the Soviet system, the individual was seen as the cog of a single state mechanism and therefore pluralism of opinion, individual approach were not only unnecessary but also harmful. In the postwar years, gradually, mainly under the influence of the technical revolution and the conditions of confrontation with the «capitalist world», there was a need to take into account the «human factor» in the work of technical systems. Due to this need, appropriate laboratories and departments are established in some, usually «closed» institutions. Ergonomics, psychology of work, sports, clinical and legal psychology are gradually being revived.

4. Revival, the second to the organizational stage (1985–1991). This stage is associated with the degradation and destruction of the Soviet administrative and political system. Gradually, the state loses the levers of control over

спільними процесами, відкриваються кордони, знову виникає плюралізм суспільної думки. У цей час знову відроджуються ідеї про необхідність психологічного забезпечення суспільних процесів, про індивідуальний підхід до кожної особистості, про врахування і використання внутрішнього потенціалу людини на виробництві та суспільному житті. Знову постає питання про необхідність створення психологічних служб. З'являються проекти та деякі законодавчі акти, що кладуть початок створенню психологічних служб у нових історичних умовах.

5. Другий організаційний етап (1991–2004). Початок цього етапу ознаменовано здобуттям Україною незалежності та необхідністю створення самостійної держави. У цей період було розпочато створення відомчих психологічних служб та недержавних спілок, товариств і комерційних організацій, що надають психологічні послуги. Так, у 1990 році було створено Товариство психологів України, у 1991 році започатковано психологічну службу в системі освіти, у 1993 – психологічну службу в збройних силах, у 1994 році – створено мережу центрів соціально-психологічної реабілітації населення, що постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 1998 – психологічну службу в органах внутрішніх справ. При цьому зросла кількість вищих навчальних закладів,

social processes, borders open, pluralism of public opinion reappears. At this time, ideas are being revived about the need for psychological support of social processes, about the individual approach to each individual, about taking into account and using the inner potential of man in production and social life. The question of the need to create psychological services arises again. There are projects and some legislative acts that start the creation of psychological services in the new historical conditions.

5. The second organizational stage (1991–2004). The beginning of this stage was marked by Ukraine's independence and the need to create an independent state. During this period, the creation of departmental psychological services and non-governmental unions, societies and commercial organizations providing psychological services began. Thus, in 1990 the Society of Psychologists of Ukraine was established, in 1991 a psychological service in the education system was established, in 1993 a psychological service in the armed forces, in 1994 a network of centers for social and psychological rehabilitation of the Chernobyl-affected population. 1998 – psychological service in the police. At the same time, the number of higher education institutions, both private and public, which train psychologists, social workers and social educators has increased. There was an

як приватних, так і державних, що здійснюють підготовку психологів, соціальних працівників і соціальних педагогів. Постала нагальна необхідність методичного забезпечення і теоретичного осмислення діяльності психологічних служб. При всіх, притаманних цьому періоду, коливаннях і нестійкості психологічних структур головним результатом можна вважати законодавче оформлення діяльності психологічних служб, унормування статусу їх працівників, визначення функцій і повноважень.

6. Сталий розвиток (2004 – т.ч.). Початок XXI століття ознаменований для практичних психологів сталим розвитком психологічних служб. Практично усі відомчі психологічні служби пройшли період юридичного та організаційного оформлення, визначення змісту і основних завдань своєї діяльності, побудови організаційних структур та системи підвищення кваліфікації і атестації спеціалістів. Організаційні проблеми поступово відходять на другий план. На перший план висувуються проблеми якості роботи служб, значного підвищення ефективності професійної діяльності практичних працівників, вдосконалення їх методичного забезпечення. Найближчим завданням є налагодження тісної взаємодії між службами, побудова національної системи соціальних і психологічних служб.

urgent need for methodological support and theoretical understanding of the activities of psychological services. With all the fluctuations and instability of psychological structures inherent in this period, the main result can be considered the legislative design of psychological services, standardization of the status of their employees, defining the functions and powers.

6. Sustainable development (2004 including). The beginning of the XXI century is marked for practical psychologists by the constant development of psychological services. Practically all departmental psychological services have passed the period of legal and organizational registration, definition of the maintenance and the basic tasks of the activity, construction of organizational structures and system of advanced training and certification of experts. Organizational problems are gradually receding into the background. The problems of quality of work of services, considerably increase of efficiency of professional activity of practical workers, perfection of their methodical maintenance come to the fore. The immediate task is to establish close cooperation between services, build a national system of social and psychological services.

1.4. Психологічні служби зарубіжних країн

Національні психологічні служби різних країн мають різну структуру і свої характерні відмінності, проте вирішують подібні задачі. Психологічні служби створюються в першу чергу для найменш захищених і найбільш вразливих верств населення. В даний час в США налічується 25–30 тис. шкільних психологів, які працюють у всіх 50 штатах країни. Дозвіл на роботу шкільним психологом видається випускникам вищів освітнім органом штату, або психологічним департаментом адміністрації штату. У всіх штатах існує добре розвинена національна інфраструктура підтримки шкільної психології. Інтереси психологів захищає Американська психологічна асоціація (АРА); шкільні психологи представлені в АРА окремою секцією. Відносини з працедавцями, клієнтами, педагогами, правовими органами і суспільством в цілому регулюються за допомогою нормативних документів, розроблених Американською психологічною асоціацією. Це, зокрема, «Етичні принципи психологів», «Психологія як професія», «Етичні принципи при проведенні досліджень на людях», «Стандарти навчального і психологічного тестування», «Умови прийому на роботу психологів».

1.4. Psychological Services of Foreign Countries

National psychological services in different countries have different structures and their own differences, but solve similar problems. Psychological services are created primarily for the least protected and most vulnerable segments of the population. Currently in the United States there are 25–30 thousand school psychologists working in all 50 states. Permits to work as a school psychologist are issued to university graduates by the state education authority or the psychological department of the state administration. There is a well-developed national school psychology support infrastructure in all states. The interests of psychologists are protected by the American Psychological Association (APA); school psychologists are presented in the APA in a separate section. Relationships with employers, clients, educators, law enforcement agencies, and society at large are governed by regulations developed by the American Psychological Association. These are, in particular, «Ethical principles of psychologists», «Psychology as a profession», «Ethical principles in human research», «Standards of educational and psychological testing», «Conditions of employment of psychologists».

Професія шкільного психолога передбачає оволодіння 16 галузями діяльності. До них відносяться управління класом, організація класу і соціальна структура, міжособистісна комунікація і консультування, основні учбові навички, основні життєві навички, емоційні або соціальні навички, робота з батьками, системний розвиток і планування, індивідуальний розвиток, індивідуальні відмінності в розвитку і навчанні, відносини в шкільному співтоваристві, навчання, правові і етичні аспекти професії, тестування, особливості мультикультурної ситуації, дослідницька і наукова діяльність. Діяльність шкільної психологічної служби в США регулюється федеральними законами, законами штату, місцевими традиціями, стратегіями і практикою; фінансовими ресурсами, пріоритетами розвитку, стилем дії фондів; національними, штатними і місцевими професійними стандартами; залежить від кількості шкільних психологів і якості їх підготовки. В середньому шкільні психологи присвячують 5% свого часу дошкільникам, 60% – учням початкової школи, 20% – учням молодшої середньої школи, 15% – учням старшої середньої школи. Робота шкільних психологів в основному пов'язана із спеціальним навчанням: 32% свого часу вони приділяють дітям з синдромом нездатності до навчання, 22% – дітям з поведінковими і емоційними порушеннями, 14% – дітям із

The profession of school psychologist involves mastering 16 areas of activity. These include classroom management, class organization and social structure, interpersonal communication and counseling, basic learning skills, basic life skills, emotional or social skills, parenting, systems development and planning, individual development, individual differences in development and learning, relationships in the school community, education, legal and ethical aspects of the profession, testing, features of the multicultural situation, research and scientific activities.

The activities of the school psychological service in the United States are governed by federal law, state law, local traditions, strategies and practices; financial resources, development priorities, style of funds; national, staff and local professional standards; depends on the number of school psychologists and the quality of their training. On average, school psychologists devote 5% of their time to preschoolers, 60% – to primary school students, 20% – to junior high school students, 15% – to high school students. The work of school psychologists is mainly related to special education: 32% of their time is spent on children with learning disabilities, 22% – children with behavioral and emotional disorders, 14% – children with mental retardation and 16% – the school population in in general. Psychologists work much

затримкою психічного розвитку і 16% – шкільній популяції в цілому. Значно менше психологи працюють з талановитими і обдарованими дітьми (4%), а також дітьми з хронічними захворюваннями (3%), фізичними (2%) і мовними (2%) розладами. Шкільні психологічні служби найчастіше працюють за 6 напрямками:

1) індивідуальне тестування учнів, що потребують спеціальної уваги. Оцінюється рівень когнітивного розвитку, емоційні, соціальні і лінгвістичні характеристики. В якості інструментів застосовуються навчальні і психологічні тести;

2) пряме втручання, що сприяє когнітивному, емоційному і соціальному розвитку (психологічна корекція). Тут широко застосовуються такі форми роботи як навчання, тренінг і різні види психотерапії;

3) непряме втручання: робота з батьками, вчителями, іншими фахівцями в галузі педагогіки. Зазвичай непряме втручання передбачає тестування, участь в навчальних групах, консультації і співпрацю;

4) дослідницька і наукова діяльність;

5) супервізія і адміністративна робота: розробка планів для шкільних психологічних служб, прийом на роботу і супервізія, підвищення кваліфікації шкільних психологів, співпраця з іншими психологічними і соціальними службами;

less with talented and gifted children (4%), as well as children with chronic diseases (3%), physical (2%) and speech (2%) disorders. School psychological services often work in 6 areas:

1) individual testing of students who need special attention. The level of cognitive development, emotional, social and linguistic characteristics are assessed. Educational and psychological tests are used as tools;

2) direct intervention that promotes cognitive, emotional and social development (psychological correction). Such forms of work as education, training and various types of psychotherapy are widely used here;

3) indirect intervention: work with parents, teachers and other specialists in the field of pedagogy. Indirect intervention usually involves testing, participation in study groups, consultation and cooperation;

4) research and scientific activities;

5) supervision and administrative work: development of plans for school psychological services, recruitment and supervision, training of school psychologists, cooperation with other psychological and social services;

6) prevention and reduction of various negative consequences of behavior. These programs are mainly aimed at

б) попередження і зменшення різних негативних наслідків поведінки. В основному ці програми орієнтовані на девіантних підлітків (нарко- і алкогольна залежність, суїциди, прогули, шкільне насильство, рання вагітність).

Загальні проблеми шкільної психології в США позначаються на стані шкільної психологічної служби. Серед основних проблем, які називають психологи-практики, найчастіше зустрічаються: потреба у систематичному підвищенні кваліфікації, розширення арсеналу методик, якими володіє психолог, налагодження контактів з колегами (методична і емоційна підтримка), велика кількість технічної роботи (відсутність секретаря). У переважній більшості випадків шкільні психологи – білі і такі, що вільно говорять тільки англійською мовою. В результаті шкільні психологи часто виявляються не підготовленими до обслуговування потреб багатонаціональної шкільної популяції.

Спираючись на звіт «психологи в системі європейської освіти», можна скласти загальне уявлення про особливості роботи психологів освіти в Європі. Психологічні служби знаходяться під патронажем держави, навіть якщо вони функціонують у приватних освітніх установах. Психологічною допомогою забезпечуються всі діти до 18 років. У більшості європейських країн психолог

deviant adolescents (drug and alcohol addiction, suicide, truancy, school violence, early pregnancy).

General problems of school psychology in the United States affect the state of school psychological service. Among the main problems mentioned by practicing psychologists are the need for systematic training, expanding the arsenal of techniques available to psychologists, establishing contacts with colleagues (methodological and emotional support), a large amount of technical work (absence of a secretary). In the vast majority of cases, school psychologists are white and fluent in English. As a result, school psychologists are often unprepared to meet the needs of a multinational school population.

Based on the report «Psychologists in the European education system», we can get a general idea of the peculiarities of the work of educational psychologists in Europe. Psychological services are under the auspices of the state, even if they operate in private educational institutions. All children under 18 are provided with psychological assistance. In most European countries, an educational psychologist must undergo a multi-year special training course. The specialist is obliged to have a license to work as a school psychologist (educational psychologist), to pass a program of professional training, practice in the chosen specialization.

освіти має пройти багаторічний спеціальний курс навчання. Фахівець зобов'язаний мати ліцензію на роботу шкільним психологом (психологом освіти), пройти програму професійних тренінгів, практику у вибраній спеціалізації. В більшості країн діяльність психологічної служби строго регламентована і регулюється законодавством і різними нормативними документами, розробленими професійними співтовариствами психологів. Багатоступенева освіта психолога зазвичай вимагає декількох років і обов'язково поєднується з практикою в обраній галузі спеціалізації. Кожен етап навчання психолога завершується присвоєнням певної кваліфікації (ступеня) і підтверджується дипломом, сертифікатом або іншим документом. Державні органи управління освітою і численні професійні асоціації строго контролюють діяльність працівників психологічної служби.

Основна одиниця психологічної служби в системі освіти Ізраїлю – це міський або районний центр (його називають «психологічною станцією»). За співробітниками станції закріплені конкретні школи і дитячі садки. Частина свого робочого часу психолог працює в «своїй» школі або дитячому садку, а решту робочого часу знаходиться на станції. Там він здійснює індивідуальний діагностичний і психотерапевтичний прийом дітей. Час, від-

In most countries, the activities of the psychological service are strictly regulated and regulated by law and various regulations developed by professional communities of psychologists. The multi-level education of a psychologist usually requires several years and is necessarily combined with practice in the chosen field of specialization. Each stage of training as a psychologist ends with the assignment of a certain qualification (degree) and is confirmed by a diploma, certificate or other document. State education authorities and numerous professional associations strictly control the activities of psychological workers.

The main unit of psychological service in the Israeli education system is the city or district center (it is called the «psychological station»). Specific schools and kindergartens are assigned to the station staff. The psychologist works part of his working time in «his» school or kindergarten, and the rest of his working time is at the station. There he carries out individual diagnostic and psychotherapeutic reception of children. Time spent directly at the school is usually used for mass testing, group psychological work with children, and counseling for teachers, educators, and administration. The psychological station serves as a base for advanced training courses, lectures on current issues of psychological services. To work as a practical psychologist, a specialist must have a

ведений на роботу безпосередньо у навчальному закладі, зазвичай використовується для проведення масового тестування, групової психологічної роботи з дітьми і для консультування вчителів, вихователів і адміністрації. Психологічна станція служить базою для проведення курсів підвищення кваліфікації, лекцій з актуальних проблем психологічної служби. Щоб працювати практичним психологом, фахівець повинен мати державне свідоцтво про його реєстрацію в «книзі психологів» Міністерства охорони здоров'я. Проте реєстрація у якості практичного психолога – це лише визнання мінімально необхідного рівня кваліфікації. Вища кваліфікація підтверджується свідоцтвом про статус «фахівця». За відсутності цього статусу психолог має право працювати тільки під постійною супервізією досвідченого фахівця. Зокрема, будь-який написаний ним психологічний висновок має бути підписаний також його супервізором, інакше такий висновок не матиме законної сили. Отримання статусу фахівця – достатньо тривалий процес. Згідно до положення цей процес триває не менше чотирьох років після закінчення університету. Крім того, психолог повинен пройти певну кількість курсів підвищення кваліфікації і скласти складний професійний іспит. Науковий ступінь не замінює статусу фахівця. Робота психо-

state certificate of registration in the «book of psychologists» of the Ministry of Health. However, registration as a practical psychologist is only a recognition of the minimum required level of qualification. Higher qualification is confirmed by a certificate of «specialist» status. In the absence of this status, the psychologist has the right to work only under the constant supervision of an experienced specialist. In particular, any psychological opinion written by him must also be signed by his supervisor, otherwise such opinion will have no legal force. Obtaining the status of a specialist is a long process.

According to the regulations, this process lasts at least four years after graduation. In addition, the psychologist must pass a number of refresher courses and pass a complex professional exam. The degree does not replace the status of a specialist. The work of a psychologist in Israel is regulated by a number of professional norms. No psychological examination or psychotherapeutic assistance of a child may be carried out without the written consent of the parents. In the preschool educational institution, the psychologist identifies children who need additional classes or in a special individual approach. The psychologist may recommend additional classes within the same children's institution or the transfer of such a child to a special institution for children

лога в Ізраїлі регулюється рядом професійних норм. Жодне психологічне обстеження дитини або надання їй психотерапевтичної допомоги не може здійснюватись без письмової згоди батьків. У дошкільному навчальному закладі психолог виявляє дітей, що потребують додаткових занять або в особливому індивідуальному підході. Психолог може рекомендувати проведення додаткових занять в рамках того ж дитячого закладу або перехід такої дитини у спеціальний заклад для дітей з особливими освітніми потребами. Перед закінченням підготовчої групи проводиться масове обстеження для визначення готовності дітей до навчання в школі. В результаті окремим дітям може бути рекомендовано відкласти на рік початок шкільного навчання, або навчатися в школі особливого типу. Рекомендації психолога не мають обов'язкової сили. У школі психолог займається, в першу чергу, виявленням психологічних причин неблагополуччя у дітей, що відстають в навчанні або регулярно порушують правила поведінки. Найбільш стандартний результат діагностичної роботи, що проводиться, – це психологічний висновок, написаний мовою, зрозумілою педагогові і що містить рекомендації до вчителя. В окремих випадках можливі рекомендації про перехід дитини

with special educational needs. Before the end of the preparatory group, a mass survey is conducted to determine the readiness of children to go to school. As a result, some children may be advised to postpone the start of school for a year, or to attend a special type of school. Psychologist's recommendations are not binding. At school, the psychologist is primarily concerned with identifying the psychological causes of unhappiness in children who are lagging behind in school or regularly violate the rules of conduct. The most standard result of the diagnostic work carried out is a psychological conclusion written in a language understood by the teacher and containing recommendations to the teacher. In some cases, there may be recommendations for the child's transfer to a special class or special school for children with special needs. The written consent of the parents is required.

An important part of the diagnostic work of the Israeli school psychologist is to identify children whose learning difficulties are caused by local disorders of certain mental functions: dyslexia, dysgraphia, slowing of activity, decreased visual or auditory memory, impaired concentration. Psychological staff also provide psycho-correctional and psychotherapeutic care children in need. However, if a sig-

у спеціальний клас або спеціальну школу для дітей з особливими потребами. При цьому обов'язковою є письмова згода батьків.

Важливу частину діагностичної роботи ізраїльського шкільного психолога складає виявлення дітей, чії учбові труднощі викликані локальними порушеннями окремих функцій психіки: дислексія, дисграфія, сповільнення темпу діяльності, зниження зорової або слухової пам'яті, погіршення концентрації уваги. Співробітники психологічної служби надають також психокорекційну і психотерапевтичну допомогу дітям, що потребують. Проте якщо значна кількість учнів школи потребує подібної роботи, то можливостей психологічної станції виявляється недостатньо. У цих випадках необхідна наявність психолога в штаті школи.

Свої особливості має система психологічної служби в Росії. Сучасна система психологічної підтримки освіти почала формуватися в колишньому СРСР в 80-і рр. На початковому етапі діяльність шкільних психологів була розрізненою, не мала чітких організаційних форм, не були безумовно сформульовані її цілі і завдання, було відсутнє наукове і методичне забезпечення. Теоретичні і методичні основи формування психологічної служби розроблялися в Лабораторії наукових основ дитячої

nificant number of school students need such work, the capabilities of the psychological station are insufficient. In these cases, the presence of a psychologist in the school staff is required.

The system of psychological service in Russia has the features. The modern system of psychological support for education began to take shape in the former USSR in the 1980s. Theoretical and methodological foundations of the formation of psychological services were developed in the Laboratory of Scientific Foundations of Child Practical Psychology. Employees of the laboratory conducted a long-term experiment to hold the position of psychologist in schools, to test two models of organization of psychological services of the school:

- 1) practical work of a psychologist directly at school;
- 2) the work of a psychologist in the district department of education to serve all schools in the district.

In 1989, based on the analysis of the results of this experiment, the «Regulations on the Psychological Service of Public Education» were developed, and a conclusion was made about the need to combine the two models of organization of the psychological service.

With the collapse of the USSR, the beginning of large-scale socio-economic reforms, new problems appeared,

практичної психології. Співробітники лабораторії провели багаторічний експеримент з проведення в школах посади психолога, з перевірки двох моделей організації психологічної служби школи:

1) практична робота психолога безпосередньо в школі;

2) робота психолога в районному відділі освіти для обслуговування всіх шкіл району.

У 1989 р. на основі аналізу результатів цього експерименту було розроблено «Положення про психологічну службу народної освіти», зроблено висновок про необхідність поєднання двох моделей організації психологічної служби.

З розпадом СРСР, початком масштабних соціально-економічних реформ з'явилися і нові проблеми, які покликана вирішувати психологічна служба. Кризові явища в країні, зниження рівня життя людей не могли не позначитися на психологічному і соматичному статусу як батьків, так і дітей. Наслідки різних негативних процесів в країні: погіршуються показники здоров'я дітей, постійно зростає дитяча злочинність, збільшується кількість дезадаптованих дітей з різними проблемами, знижується ефективність освіти. Тобто існує актуальний соціальний

which are designed to solve the psychological service. Crisis phenomena in the country, the decline in living standards could not but affect the psychological and somatic status of both parents and children. Consequences of various negative processes in the country: the health of children is deteriorating, juvenile delinquency is constantly growing, the number of maladapted children with various problems is increasing, and the effectiveness of education is declining. That is, there is an urgent social demand related to the need for psychological support of the population in a chronic social crisis.

Thus, the general tasks of the psychological service of education – ensuring normal, harmonious mental development – today are added new ones, including strengthening work with the contingent of children at risk, prevention of juvenile delinquency, assistance to children in difficult situations, development of emergency systems, in particular treble, psychological help (hotline), and many others.

запит, пов'язаний з необхідністю психологічної підтримки населення в умовах хронічної соціальної кризи.

Таким чином, до загальних завдань психологічної служби освіти – забезпечення нормального, гармонійного психічного розвитку – сьогодні додаються нові, зокрема посилення роботи з контингентом дітей з «групи ризику», профілактика дитячої злочинності, допомога дітям, що знаходяться у скрутній життєвій ситуації, розробка системи термінової, зокрема дискантної, психологічної допомоги (телефон довіри), і багато інших.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття «психологічна служба».
2. Які практичні завдання вирішують спеціалісти, які працюють у структурі психологічної служби?
3. Яка основна мета діяльності психологічної служби?
4. Яка основна мета функціонування психологічної служби?
5. Що може виступати об'єктами діяльності психологічної служби?
6. Які основні завдання вирішуються у роботі психологічної служби?

Questions for self-control

1. Explain the concept of «psychological service».
2. What practical tasks are solved by specialists working in the structure of the psychological service?
3. What is the main purpose of the psychological service?
4. What is the main purpose of the functioning of the psychological service?
5. What can be the objects of activity of the psychological service?
6. What main tasks are solved in the work of the psychological service?

7. Які основні ознаки характеризують психологічну службу?
8. Розкрийте методичну основу діяльності психологічної служби.
9. Що доречно використовувати для вдосконалення методичної роботи психологічній службі?
10. Які етапи становлення і розвитку психологічної служби в Україні?
11. Охарактеризуйте психологічні служби зарубіжних країн.

7. What are the main characteristics of the psychological service?
8. Reveal the methodological basis of the activity of the psychological service.
9. What should be used to improve the methodical work of the psychological service?
10. What are the stages of formation and development of the psychological service in Ukraine?
11. Describe the psychological services of foreign countries.

ТЕМА 2: ПРИНЦИПИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

TOPIC 2: PRINCIPLES AND ORGANIZATIONAL MODELS OF THE PSYCHOLOGICAL SERVICE OF THE EDUCATION SYSTEM

2.1. Базові принципи організації психологічної служби освіти

Діяльність психологічної служби системи освіти базується на низці принципів та баченні її місії і завдань. Базові принципи організації психологічної служби такі:

➤ Доступність психологічних і соціально-педагогічних послуг для всіх учасників навчально-виховного процесу закладу освіти. Це передбачає побудову таких організаційних моделей психологічної служби, які могли б забезпечити надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги учням, студентам, батькам і педагогічним працівникам незалежно від віку, раси, релігії, національності, майнового чи соціального статусу, місця

2.1. Basic Principles of Organization of Psychological Education Service

The activity of the psychological service of the education system is based on a number of principles and vision of its mission and tasks. The basic principles of the organization of psychological services are as follows:

➤ Availability of psychological and socio-pedagogical services for all participants in the educational process of the educational institution. This involves building organizational models of psychological services that could provide psychological and socio-pedagogical assistance to pupils, students, parents and teachers regardless of age, race, religion, nationality, property or social status, place of residence, type of educational institution, level of mental and physical development.

проживання, типу навчального закладу, рівня розумового та фізичного розвитку.

➤ Принцип науковості означає, що вся діяльність психологічної служби ґрунтується на основі наукових підходів, науковій методології і засадах наукової психології. Методи, методики і технології у діяльності фахівців психологічної служби мають бути науково обґрунтованими, валідними і надійними. Неприпустиме застосування позанаукових, містичних, релігійних, окультних та інших методів і методик, що не пройшли наукової експертизи. Отже, використання в роботі телепатії, астрології, соціоніки, біоенергетики тощо – неприйнятне.

➤ Принцип розвитку передбачає не тільки розвиток об'єктів психологічного впливу (учнів, студентів, батьків і викладачів), але й удосконалення системи управління, методичного забезпечення, мережі закладів психологічної служби. Потребу покращити організаційну структуру психологічної служби зумовлюють дві групи причин. Перша – зовнішні впливи. Це – необхідність реформувати галузі освіти, соціально-економічне середовище, в якому відбувається навчання і виховання молоді, законодавчі, організаційні та економічні умови діяльності системи освіти. Друга – внутрішні. Це – розвиток мережі психологічної служби, рівень кваліфікації та професіоналізму її працівників, логіка і результати

➤ The principle of scientificity means that all activities of the psychological service are based on scientific approaches, scientific methodology and principles of scientific psychology. Methods, techniques and technologies in the activities of psychological service specialists must be scientifically sound, valid and reliable. The use of non-scientific, mystical, religious, occult and other methods and techniques that have not passed scientific examination is unacceptable. Therefore, the use of telepathy, astrology, socionics, bioenergy, etc. is unacceptable.

➤ The principle of development involves not only the development of objects of psychological influence (pupils, students, parents and teachers), but also the improvement of the management system, methodological support, the network of psychological services. The need to improve the organizational structure of psychological services is determined by two groups of reasons. The first is external influences. This is the need to reform the education sector, the socio-economic environment in which the education and upbringing of young people, legislative, organizational and economic conditions of the education system. The second is internal. This is the development of the network of psychological services, the level of qualification and professionalism of its employees, the logic and results of social and psychological support of the educational

соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу. Для цього можна застосовувати творчі методи і методики роботи, перейти від клієнтської моделі соціально-психологічного забезпечення до розвиткової, що дозволить глибше зрозуміти тенденції психічного і соціального розвитку учасників навчально-виховного процесу та їхні взаємини.

➤ Комплексність і системність у наданні соціальної та психологічної допомоги означає, що в діяльності психологічної служби мають бути поєднані вузька спеціалізація (у сфері проблемного поля – дошкільники, профілактика девіантної поведінки у підлітків, профілізація навчання у старшокласників, робота з батьками учнів; у сфері методології – гештальт-терапія, позитивна терапія тощо) з певною універсальністю спеціалістів. Поєднання в єдиному технологічному процесі універсальності зі спеціалізацією фахівців забезпечить, на наш погляд, реалізацію завдань діяльності психологічної служби загалом.

➤ Міждисциплінарність у наданні психологічної та соціально-педагогічної допомоги означає, що у технологіях організації соціального і психологічного супроводу учасників навчально-виховного процесу потрібно поєднати не тільки психологічні і соціально-педагогічні методи, а й методи інших, суміжних наук, соціології, педагогіки, дефектології, дидактики, фізіології та ін.

process. To do this, you can use creative methods and techniques, move from the client model of social and psychological support to development, which will provide a deeper understanding of trends in mental and social development of participants in the educational process and their relationships.

➤ Complexity and systematization in the provision of social and psychological assistance means that the activities of the psychological service should be combined with narrow specialization (in the field of the problem field – preschoolers, prevention of deviant behavior in adolescents, profiling in high school, working with parents; in methodology – Gestalt-therapy, positive therapy, etc.) with a certain universality of specialists. In our opinion, the combination of universality with the specialization of specialists in a single technological process will ensure the implementation of the tasks of the psychological service in general.

➤ Interdisciplinarity in the provision of psychological and socio-pedagogical assistance means that the technology of social and psychological support of participants in the educational process must combine not only psychological and socio-pedagogical methods, but also methods of other related sciences – sociology, pedagogy, special education, didactics, physiology, etc.

➤ Structurality and integrity. This principle presupposes the functioning of a single psychological service in the

➤ Структурність і цілісність. Цей принцип передбачає функціонування в освітній галузі єдиної психологічної служби з чіткою структурою, підпорядкуванням і координацією взаємодії окремих її елементів. Він не суперечить різноваріантності організації підрозділів служби на місцях, але конституює службу як єдину систему, що має єдину мету і завдання, методи і підходи до надання психологічної допомоги. У діяльності психологічної служби системи освіти застосовують єдині підходи, узгоджену методологію, єдині стандарти до оцінки роботи окремих підрозділів і спеціалістів.

➤ Принцип забезпечення професійної підтримки і допомоги спеціалістам психологічної служби. Структурно і функціонально психологічна служба має бути вибудована таким чином, щоб кожен окремий фахівець відчував методичну підтримку і психологічну допомогу чи то у вигляді супервізії або інтервізії, чи то у вигляді навчальних семінарів і тренінгів. Важливою формою професійної підтримки є методичні об'єднання спеціалістів служби за окремими напрямками роботи.

field of education with a clear structure, subordination and coordination of the interaction of its individual elements. It does not contradict the diversity of the organization of service units in the field, but constitutes the service as a single system that has a single purpose and objectives, methods and approaches to providing psychological assistance. The activities of the psychological service of the education system use common approaches, harmonized methodology, common standards for evaluating the work of individual departments and specialists.

➤ The principle of providing professional support and assistance to specialists in psychological services. Structurally and functionally, the psychological service should be built in such a way that each individual specialist feels methodological support and psychological assistance, either in the form of supervision or intervision, or in the form of training seminars and trainings. An important form of professional support is the methodological associations of service specialists in certain areas of work.

2.2. Структура психологічної служби системи освіти

Вітчизняна система освіти має глибокі традиції в організації діяльності освітніх установ та в управлінні їхньою роботою. Особливістю нашої системи освіти є чітка структура і підпорядкування як по адміністративній лінії, так і по методичній. Це зумовлено низкою історичних та соціально- економічних причин.

Адміністративна вертикаль передбачає призначення і звільнення керівників, визначення бюджету та фінансовий менеджмент, атестацію спеціалістів, звітність. В останні роки у цьому напрямку здійснено чимало реформ, які наблизили систему освіти до демократичних умов освітнього менеджменту. Зокрема, розширено функції та повноваження батьківського й учнівського самоврядування, призначення і звільнення керівників здійснює місцева влада, фінансування освіти відбувається за принципом солідарності – через поєднання коштів центрального і місцевих бюджетів.

Що ж до методичного керівництва, запровадження стандартів змісту освіти, планування навчально-виховного процесу у закладах освіти, критеріїв оцінки ефективності навчання, то місцеві органи управління освітою

2.2. The Structure of the Psychological Service of the Education System

The domestic education system has a deep tradition in organizing the activities of educational institutions and in managing their work. The peculiarity of our education system is a clear structure and subordination both administratively and methodologically. This is due to a number of historical and socio-economic reasons.

The administrative vertical provides for the appointment and dismissal of managers, budgeting and financial management, certification of specialists, reporting. In recent years, many reforms have been implemented in this direction, which have brought the education system closer to the democratic conditions of educational management. In particular, the functions and powers of parent and student self-government have been expanded, local authorities have appointed and dismissed leaders, and education has been funded on a solidarity basis through a combination of central and local budgets.

As for methodological guidance, introduction of standards of educational content, planning of the educational process in educational institutions, criteria for assessing the effectiveness of education, local education authorities have about 20% of the power to change curricula. Obviously, this state of educational

мають приблизно 20% повноважень для зміни навчальних планів і програм. Очевидно, що такий стан освітнього менеджменту відповідає сучасному розвитку нашого суспільства як в економічних, так і в духовних аспектах.

Вибудовуючи принципи та структуру організації соціально-психологічного забезпечення освітнього процесу, ми виходили з того, що: психологічна служба має ґрунтуватися на принципах, наведених вище; структура методичного супроводу і підпорядкування має бути чіткою та єдиною для всієї країни, але передбачати при цьому врахування місцевої специфіки і творчого пошуку управлінців і психологів у вдосконаленні організаційних форм і методів; адміністративно психологічна служба має бути однозначно прив'язаною до структури управління освітою як на центральному, так і на місцевому рівнях; практичного психолога і соціального педагога закладу освіти потрібно прирівняти до основних працівників – у заробітній платі, відпустках, питанні педагогічного стажу тощо; основною структурною одиницею психологічної служби мають бути районні (міські) методичні центри, які забезпечуватимуть повною мірою всі завдання і напрямки діяльності психологічної служби в системі освіти.

Психологічна служба системи освіти – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що входять до єди-

management corresponds to the modern development of our society in both economic and spiritual aspects.

Building the principles and structure of the organization of social and psychological support of the educational process, we proceeded from the fact that: psychological service should be based on the principles outlined above; the structure of methodological support and subordination should be clear and uniform for the whole country, but should take into account local specifics and creative search of managers and psychologists in improving organizational forms and methods; administrative and psychological services should be clearly linked to the structure of education management at both central and local levels; a practical psychologist and a social pedagogue of an educational institution should be equated with the main employees – in salaries, vacations, pedagogical experience, etc .; the main structural unit of the psychological service should be district (city) methodological centers, which will fully provide all the tasks and activities of the psychological service in the education system.

The psychological service of the education system is a set of institutions, subdivisions and positions that are part of a single subordinate system (as part of the general system), based on specialists in practical (applied) psychology and social pedagogy.

ної субординативної системи (як частини загальної системи), основу якої складають фахівці у галузі практичної (прикладної) психології та соціальної педагогіки.

Основною метою функціонування психологічної служби системи освіти є підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом його індивідуалізації та, одночасно, захист соціального і психічного здоров'я всіх його учасників через застосування методів і технологій практичної психології та соціальної педагогіки.

Психологічна служба системи освіти є складовою державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення та створення оптимальних соціально-психологічних умов розвитку й саморозвитку особистості.

Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню навчальними закладами освітніх і виховних завдань.

Психологічна служба керується Конституцією України, Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, Законами України про освіту, чинним законо-

The main purpose of the psychological service of the education system is to increase the efficiency of the educational process by individualizing it and, at the same time, protecting the social and mental health of all participants through the use of methods and technologies of practical psychology and social pedagogy.

The Psychological Service of the education system is a component of the state system of protection of physical and mental health of young citizens of Ukraine and acts to identify and create optimal socio-psychological conditions for the development and self-development of the individual.

The service provides timely and systematic study of psychophysical development of the child, motives of his behavior and activities taking into account age, intellectual, physical, sexual and other individual characteristics, creating psychological conditions for self-development and self-education, promotes educational and educational tasks.

The Psychological Service is guided by the Constitution of Ukraine, the Declaration of Human Rights, the Convention on the Rights of the Child, the Laws of Ukraine on Education, current legislation of Ukraine, «Regulations on the Psychological Service of Ukraine», Code of Ethics of Psychologists of Ukraine.

The activity of the service in the education system of Ukraine is provided by practical psychologists, social pedagogues, consultants of psychological-medical-pedagogical

давством України, «Положенням про психологічну службу системи освіти України», Етичним кодексом психологів України.

Діяльність служби в системі освіти України забезпечують практичні психологи, соціальні педагоги, консультанти психолого-медико-педагогічних консультацій, методисти, які мають вищу спеціальну освіту. За своїм статусом працівники служби належать до педагогічних працівників і, відповідно до чинного законодавства, мають усі права і гарантії, передбачені для них.

Основні завдання психологічної служби системи освіти України полягають у:

- підвищенні ефективності навчально-виховного процесу на основі практичного застосування новітніх досягнень психологічної науки і соціальної педагогіки;
- захисті психічного здоров'я та суверенітету особистості всіх учасників навчально-виховного процесу, підвищенні їхньої психологічної культури;
- сприянні повноцінному особистісному, соціальному та інтелектуальному розвитку молоді на кожному віковому етапі в усіх типах навчальних закладів;
- створенні психологічних і соціально-педагогічних умов для формування у вихованців мотивації до самовиховання і саморозвитку;

consultations, methodologists who have higher special education. According to their status, the employees of the service belong to the pedagogical staff and, in accordance with the current legislation, have all the rights and guarantees provided for them.

The main tasks of the psychological service of the education system of Ukraine are:

- improving the efficiency of the educational process on the basis of practical application of the latest advances in psychological science and social pedagogy;
- protection of mental health and sovereignty of the individual of all participants in the educational process, improving their psychological culture;
- promoting the full personal, social and intellectual development of young people at every age in all types of educational institutions;
- creating psychological and socio-pedagogical conditions for the formation of students' motivation for self-education and self-development;
- providing an individual approach to each person on the basis of his psychological and pedagogical study, socio-pedagogical and psychological support for the formation of a mature, socially competent personality;

– забезпеченні індивідуального підходу до кожної людини на основі її психолого-педагогічного вивчення, соціально-педагогічної та психологічної підтримки формування зрілої, соціально компетентної особистості;

– профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному, соціальному й особистісному розвитку всіх учасників навчально-виховного процесу.

Основними видами діяльності психологічної служби системи освіти є:

– діагностика – психологічне обстеження учнів і студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту й умов індивідуального розвитку учнівської та студентської молоді, визначення причин та особистісних проблем, що ускладнюють їхній розвиток і навчання;

– корекція – проведення психолого-медико-педагогічних заходів на усунення відхилень у психофізичному та індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;

– реабілітація – надання психолого-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, які опинилися у кризовій або складній життєвій ситуації задля адаптації та повернення до звичайних умов навчання і життєдіяльності;

– prevention and correction of deviations in the intellectual, social and personal development of all participants in the educational process.

The main activities of the psychological service of the education system are:

– diagnostics – psychological examination of pupils and students, their groups and teams, monitoring the content and conditions of individual development of pupils and students, determining the causes and personal problems that complicate their development and learning;

– correction – carrying out psychological, medical and pedagogical measures to eliminate deviations in psychophysical and individual development and behavior, propensity to addictions and delinquency, overcoming various forms of deviant behavior, the formation of socially useful life prospects;

– rehabilitation – providing psychological and pedagogical assistance to children, adolescents, young people who find themselves in a crisis or difficult life situation in order to adapt and return to normal conditions of study and life;

– prevention – timely prevention of deviations in psychophysical development and personality development, relationships with people, conflict situations in the educational process, etc .;

– профілактика – своєчасне запобігання відхиленням у психофізичному розвитку та становленні особистості, стосунках із людьми, конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі тощо;

– прогностика – розробка, апробація і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах та життєвих ситуаціях, визначення тенденцій розвитку груп, міжгрупових взаємин та освітньої ситуації у регіоні;

– проектування – визначення змісту, напрямків та психолого-педагогічних методів стимулювання індивідуального розвитку учнів і студентів, їхніх груп і колективів, складання на цій основі життєвих планів, проєктів розвитку колективу та групи.

Діяльність психологічної служби системи освіти реалізується у трьох основних напрямках:

– науковому – вивчають закономірності психічного розвитку і формування особистості молодої людини для розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань в умовах сучасної школи;

– прикладному (методичному) – соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання через розробку методик і технологій роботи практичних психологів і соціальних педагогів, зокрема – укладання

– prognosis – development, testing and application of models of group and individual behavior in different conditions and life situations, determining trends in group development, intergroup relationships and educational situation in the region;

– design – definition of the content, directions and psychological and pedagogical methods of stimulating individual development of pupils and students, their groups and collectives, drawing up on this basis life plans, projects of collective and group development.

The activities of the psychological service of the education system are implemented in three main areas:

– scientific – study the patterns of mental development and personality formation of young people to develop methods and techniques for professional application of psychological knowledge in a modern school;

– applied (methodical) – socio-psychological support of the process of teaching and education through the development of methods and technologies of practical psychologists and social educators, in particular – the conclusion of curricula, textbooks, training and retraining of specialists;

– practical – the actual work of psychologists, social educators in educational institutions in the above areas.

навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;

– практичному – власне робота психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах за переліченими вище напрямками.

Управління психологічною службою системи освіти здійснюють за двома лініями: адміністративною і методичною. Отже, кожен працівник і підрозділ служби мають подвійне підпорядкування: адміністративно – керівнику закладу або установи освіти відповідного рівня (директору школи, ректору вищого навчального закладу, завідувачу районного відділу освіти, начальнику обласного управління освітою) та методично – керівнику психологічної служби району (міста), області.

Психологічна служба системи освіти України має чотири рівні:

1) Український НМЦ як головна організація, що забезпечує методичне керівництво і розробляє стратегію розвитку служби;

2) обласні, міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти;

3) районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти або методисти районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби;

Management of the psychological service of the education system is carried out along two lines: administrative and methodological. Thus, each employee and department of the service have double subordination: administratively – the head of the institution or educational institution of the appropriate level (school director, rector of higher education, head of the district department of education, head of the regional education department) and methodically – the head of the psychological service district (city); area.

The Psychological Service of the Education System of Ukraine has four levels:

1) Ukrainian NMC as the main organization that provides methodological guidance and develops a strategy for service development;

2) methodical office (center), regional, Kyiv and Sevastopol city educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system;

3) district (city) educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system or methodologists of district (city) methodical offices of departments (divisions) of education in the psychological service;

4) practical psychologists and social pedagogues of educational institutions of all types and subdivisions of psychological service in higher educational institutions of III–IV levels of accreditation.

4) практичні психологи і соціальні педагоги навчальних закладів усіх типів та підрозділи психологічної служби у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації.

Науково-методичне керівництво психологічною службою системи освіти здійснює УНМЦ, підпорядкований Міністерству освіти і науки України та Академії педагогічних наук України.

Навчально-методичний кабінет психологічної служби системи освіти створюють місцеві органи виконавчої влади. Вони підпорядковані засновнику з усіх питань діяльності, а у частині науково-методичного забезпечення – Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

Обласні та міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть бути створені як структурні підрозділи закладів післядипломної педагогічної освіти або при Головному управлінні освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управліннях освіти і науки, або як юридичні особи.

Scientific and methodological guidance of the psychological service of the education system is provided by the UNMC, subordinated to the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Educational and methodical office (center), regional, Kyiv and Sevastopol city educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system are created by local executive bodies. They are subordinated to the founder on all issues of activity, and in terms of scientific and methodological support – the Ukrainian scientific and methodological center of practical psychology and social work.

Educational and methodical office (center), regional, Kyiv educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system may be established as structural units of postgraduate pedagogical education or the Ministry of Education and Science. Department of Education and Science of the Kyiv City State Administration, Departments of Education and Science of the Regional Administration, or as legal entities.

2.3. Організаційні моделі діяльності психологічної служби

На рівні області:

До структури психологічної служби системи освіти області входять: обласний ЦППіСР, психологічна служба закладів профтехосвіти, психологічні служби вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, районні (міські) психологічні служби, психологічні служби закладів освіти обласного підпорядкування (позашкільні навчальні заклади, спеціальні навчальні заклади та ін.) та психологічні служби ЗВО III–IV рівнів акредитації. Обласна психологічна служба забезпечує всі напрямки і види роботи психологічної служби системи освіти.

Усі зазначені структурні одиниці психологічної служби системи освіти області мають подвійне підпорядкування: адміністративно – відповідним керівникам закладів і установ освіти, методично – обласному ЦППіСР. Обласний центр адміністративно підпорядкований начальнику обласного управління освіти і науки або його заступнику, методично – Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

Перша модель. Вона застосовується там, де психологічна служба ще недостатньо розвинута, а її організа-

2.3. Organizational Models of Psychological Service Activities

At the oblast level:

The structure of the psychological service of the regional education system includes: regional CPP&SR, psychological service of vocational schools, psychological services of higher educational institutions of I–II levels of accreditation, district (city) psychological services, psychological services of educational institutions of regional subordination, out-of-school educational institutions and etc.) and psychological services of universities of III–IV levels of accreditation. The regional psychological service provides all directions and types of work of the psychological service of the education system.

All these structural units of the psychological service of the education system of the region have a double subordination: administratively – to the relevant heads of educational institutions, methodologically – to the regional CPP&SR. The regional center is administratively subordinated to the head of the regional department of education and science or his deputy, methodically – to the Ukrainian scientific and methodical center of practical psychology and social work.

The first model. It is used where the psychological service is still underdeveloped, and its organizational structure –

ційна структура – на початковому етапі (Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Харківська та інші). Обласний центр є структурним підрозділом обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ОІППО). До його складу входять 3–4 методисти.

Аналіз ситуації розвитку психологічної служби в областях показує, що ця модель, яка була історично першою, поступово відходить, поступаючись місцем другій.

Друга модель. Центр є самостійною організацією, що має статус навчально-методичного центру з усіма правами юридичної особи. Підпорядкований він обласному управлінню освіти і науки. Директор (завідувач) центру є керівником психологічної служби області. Так організовані психологічні служби Донеччини, Сумщини, Чернігівщини. Штат працівників таких центрів сягає 30 осіб.

Останнім часом помітні тенденції переходу управління психологічною службою саме до другої моделі.

Третя модель – так звані об'єднані центри. Вони подібні до центрів другої моделі, але у своїй структурі мають ще обласну психолого-медико-педагогічну консультацію (ПМПК). Досвід роботи за третьою моделлю є у Вінницькій і Дніпропетровській областях.

Четверта модель. Її ще можна умовно назвати центром розвитку дитини. Ця модель, на наш погляд, є перспективою психологічної служби на рівні області. Голов-

at the initial stage (Kirovohrad, Lugansk, Mykolaiv, Kharkiv and others). The regional center is a structural subdivision of the regional institute of postgraduate pedagogical education (RIPPE). It consists of 3–4 Methodists.

Analysis of the situation in the development of psychological services in the regions shows that this model, which was historically the first, is gradually receding, giving way to the second.

Second model. The Center is an independent organization that has the status of a training center with all the rights of a legal entity. It is subordinated to the regional department of education and science. The director (head) of the center is the head of the psychological service of the region. This is how the psychological services of Donetsk, Sumy and Chernihiv regions are organized. The staff of such centers reaches 30 people.

Recently, there have been noticeable trends in the transition of psychological service management to the second model.

The third model is the so-called integrated centers. They are similar to the centers of the second model, but in their structure still have a regional psychological, medical and pedagogical consultation (PMPC). Experience in the third model is in Vinnytsia and Dnipropetrovsk regions.

The fourth model. It can still be called the center of child development. This model, in our opinion, is a perspective of psychological service at the regional level. The main feature of the

ною особливістю моделі є те, що до складу центру третьої моделі додано відділ корекції та розвитку дітей і відділ моніторингу освітньої ситуації в області. Зупинімося детальніше на функціях цих відділів.

Відділ корекції та розвитку – це відділ, спеціалісти якого надають безпосередню практичну допомогу всім учасникам навчально-виховного процесу. Він має всі необхідні кадрові, методичні і технічні ресурси для логопедичної, дефектологічної, соціальної і психологічної допомоги учням. Перелічені види допомоги доступні або в умовах денного стаціонару, або протягом кількох тижнів в умовах постійного перебування дітей. Усе це дозволить дещо скоротити кількість логопедичних та інших груп у дошкільних навчальних закладах і школах, але не кількість шкіл-інтернатів.

Відділ моніторингу освітньої ситуації. Основними завданнями його роботи є:

- здійснення моніторингів і скринінгів закладів освіти області;
- підготовка аналітичних матеріалів (довідок) щодо стану освітньої ситуації, учнівських, студентських і педагогічних колективів, ефективності тих чи інших проектів і програм, які реалізують у закладах освіти;
- розробка прогнозних моделей і прогнозів стану розвитку освіти в області, стану й ефективності виховної та навчальної роботи;

model is that the center of the third model added a department of correction and development of children and a department of monitoring the educational situation in the region. Let us dwell in more detail on the functions of these departments.

The Correction and Development Department is a department whose specialists provide direct practical assistance to all participants in the educational process. He has all the necessary human, methodological and technical resources for speech therapy, speech therapy, social and psychological assistance to students. These types of care are available either in a day hospital, or for several weeks in a permanent stay of children. All this will reduce the number of speech therapy and other groups in preschools and schools, but not the number of boarding schools.

Educational Situation Monitoring Department. The main tasks of his work are:

- monitoring and screening of educational institutions of the region;
- preparation of analytical materials (certificates) on the state of the educational situation, pupils, students and teachers, the effectiveness of certain projects and programs implemented in educational institutions;
- development of forecast models and forecasts of the state of development of education in the region, the state and effectiveness of educational and training work;

– розробка проектів управлінських рішень та оцінка можливих результатів.

Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюють місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування.

Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть функціонувати як структурні підрозділи районних (міських) методичних кабінетів (центрів) або як юридичні особи.

За неможливості створення районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти до штатного розпису районного (міського) методичного кабінету (центру) вводять посади методиста із психологічної служби.

Районний (міський) навчально-методичний кабінет (центр) психологічної служби системи освіти підпорядкований засновнику з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення – навчально-методичному кабінету (центру) психологічної служби системи освіти.

– development of draft management decisions and evaluation of possible results.

District (city) educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system are created by local executive bodies or local self-government bodies.

District (city) educational and methodical offices (centers) of the psychological service of the education system can function as structural subdivisions of district (city) methodical offices (centers) or as legal entities.

If it is impossible to create a district (city) educational-methodical office (center) of the psychological service of the education system, the positions of a methodologist in the psychological service are introduced in the staff list of the district (city) methodical office (center).

District (city) educational and methodical office (center) of the psychological service of the education system is subordinated to the founder on all issues of activity, and in terms of scientific and methodological support – educational and methodical office (center), regional, Kyiv city educational and methodical offices (centers) of psychological education system services.

2.4. Моделі діяльності психологічної служби на рівні «район (місто) – навчальний заклад»

Наголосімо ще раз: психологічна служба району (міста) є основною ланкою психологічної служби системи освіти. Тільки завдяки спільній роботі працівників служби, які виконують свої функції у закладах освіти, та районного (міського) центру стає можливою повна реалізація завдань і напрямків діяльності психологічної служби, зазначених у «Положенні про психологічну службу системи освіти України» та інших нормативних документах.

Моделі організації психологічної служби системи освіти, які наводимо нижче, розроблені відповідно до основних принципів діяльності психологічної служби. Як відомо, в Україні існує значна кількість регіонів (областей, районів, міст), які мають суттєві соціально-економічні, демографічні, ландшафтні, етнічні особливості, відмінності соціокультурного рівня та історії. Через це психологічна служба має бути оптимальним чином прилаштована до місцевих особливостей, аби щонайефективніше виконувати свої функції, охопити своїми послугами найбільшу кількість учасників навчально-виховного процесу – вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників, батьків.

2.4. Models of Activity of Psychological Service at the Level of «District (city) – educational institution»

Let us emphasize once again: the psychological service of the district (city) is the main link of the psychological service of the education system. Only due to the joint work of employees who perform their functions in educational institutions and the district (city) center becomes possible full implementation of the tasks and activities of the psychological service specified in the «Regulations on the psychological service of Ukraine» and other regulations.

The models of organization of the psychological service of the education system, which are given below, are developed in accordance with the basic principles of the psychological service. As you know, in Ukraine there are a significant number of regions (regions, districts, cities) that have significant socio-economic, demographic, landscape, ethnic characteristics, differences in socio-cultural level and history. Therefore, the psychological service should be optimally adapted to local characteristics in order to perform its functions as effectively as possible, to cover the largest number of participants in the educational process – pupils, students, teachers, pedagogical and research staff, parents.

Перша модель. Місто (район) має розгалужену мережу психологічної служби. За цією моделлю спеціалісти психологічної служби є співробітниками навчальних закладів, існує районний (міський) центр практичної психології. Його склад налічує зазвичай 3–7 осіб. Центр, як і належить, координує діяльність психологів закладів освіти, організовує роботу методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів, здійснює методичний контроль, атестацію спеціалістів, планує розвиток мережі тощо.

Ця модель найпоширеніша в Україні. Вона оптимальна для невеликих і середніх за населенням міст або міст і селищ міського типу, де є районний відділ освіти і немає міського. Якщо місто має 2–3 райони, то створюють міський центр замість 2–3 районних. Якщо місто велике (Київ, Харків, Донецьк, Одеса) і має значну кількість районів (4–10), доцільно сформувати районні центри, методично підпорядковані міському.

Друга модель. Її найчастіше застосовують у малонаселених сільських (гірських) районах, але вона підходить і для невеликих міст (наприклад, Краматорськ Донецької області).

Відповідно до цієї моделі створюють районний (міський) центр, до складу якого входять усі практичні психологи й соціальні педагоги району. Штат залежить від кількості дітей до 18 років, які мешкають у районі (див.

The first model. The city (district) has an extensive network of psychological services. According to this model, specialists of the psychological service are employees of educational institutions, there is a district (city) center of practical psychology. It usually consists of 3–7 people. The center, as it should be, coordinates the activities of psychologists of educational institutions, organizes the work of methodological associations of practical psychologists and social educators, carries out methodological control, certification of specialists, plans the development of the network and more.

This model is the most common in Ukraine. It is optimal for small and medium-sized cities or towns and urban-type settlements, where there is a district department of education and no urban. If the city has 2–3 districts, then create a city center instead of 2–3 districts. If the city is large (Kyiv, Kharkiv, Donetsk, Odesa) and has a significant number of districts (4–10), it is advisable to form district centers, methodically subordinated to the city.

Second model. It is most often used in sparsely populated rural (mountainous) areas, but it is also suitable for small towns (for example, Kramatorsk, Donetsk region).

According to this model, a district (city) center is created, which includes all practical psychologists and social educators of the district. The state depends on the number of children under the age of 18 living in the area (see regulations).

нормативні документи). За кожним із працівників центру закріплюють кілька навчальних закладів, у яких він (вона) здійснює свою роботу за графіком.

Така модель добре узгоджується з функціонуванням локальних освітніх округів (ЛОО) і програмою «Шкільний автобус», яку зараз активно впроваджують у багатьох областях.

Друга модель, крім основного, описаного вище, має два додаткові варіанти.

Варіант перший. У кількох регіонах з різних причин (наприклад, управлінських або економічних) поки що не можна сформувати районного центру. У такому випадку в одному з районів створюють центр, якому надають статус міжрайонного. Тобто у своїй статутній діяльності він забезпечує методичний супровід працівників психологічної служби закладів освіти кількох сусідніх районів. Такий досвід є, наприклад, у Пирятинському районі на Полтавщині.

Варіант другий. Він подібний до першої моделі організації служби. Існує районний центр, і працівники служби є співробітниками навчальних закладів. Але, за встановленим графіком, вони здійснюють виїзди у ті школи, де психологів і соціальних педагогів ще немає, і надають там необхідну соціальну і психологічну допомогу. Такі виїзди іноді називають «виїзна психологічна консультація» або

Each employee of the center is assigned several educational institutions in which he (she) carries out his work according to the schedule.

This model is in good agreement with the functioning of local educational districts (LED) and the School Bus program, which is currently being actively implemented in many areas.

The second model, in addition to the main one described above, has two additional options.

Option one. In several regions for various reasons (for example, administrative or economic) it is not yet possible to form a district center. In this case, a center is created in one of the districts, which is given the status of inter-district. That is, in his statutory activities, he provides methodological support to employees of the psychological service of educational institutions in several neighboring districts. Such experience is, for example, in the Pyriatyn district in Poltava region.

Option two. It is similar to the first model of service organization. There is a district center, and the employees of the service are employees of educational institutions. However, according to the established schedule, they visit schools where there are no psychologists and social educators yet, and provide the necessary social and psychological assistance. Such visits are sometimes called «on-site psychological

«пересувний психологічний консультпункт». Досвід застосування такої моделі надання психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу є у Сумській, Чернівецькій та інших областях.

Психологічна служба закладу освіти, до якої зазвичай входять практичні психологи і соціальні педагоги, методично підпорядкована керівнику районної (міської) психологічної служби. У тих випадках, коли навчальний заклад підпорядкований обласному управлінню освіти (наприклад, школи-інтернати, заклади профтехосвіти, вищі навчальні заклади тощо), психологічна служба звітує безпосередньо обласному центру.

Обласні і районні центри можуть функціонувати як структурні підрозділи обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, методичні кабінети районних (міських) відділів освіти або як самостійні юридичні особи. Керівник центру звітує керівнику управління (відділу) освіти або його першому заступнику.

Після того, як ми розглянули структуру психологічної служби, зупинімося детальніше на функціях та повноваженнях її окремих підрозділів.

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи на основі співпраці та під науковим керівництвом Інституту психології ім. Г.С. Костюка, Інституту спеціальної педагогіки, інших

counseling» or «mobile psychological counseling». Experience in applying such a model of providing psychological assistance to participants in the educational process is in Sumy, Chernivtsi and other regions.

The psychological service of an educational institution, which usually includes practical psychologists and social educators, is methodically subordinated to the head of the district (city) psychological service. In cases where the educational institution is subordinated to the regional department of education (for example, boarding schools, vocational schools, higher education institutions, etc.), the psychological service reports directly to the regional center.

Regional and district centers can function as structural subdivisions of regional institutes of postgraduate pedagogical education, methodical offices of district (city) departments of education or as independent legal entities. The head of the center reports to the head of the department (department) of education or his first deputy.

After we have considered the structure of the psychological service, we will dwell in more detail on the functions and powers of its individual units.

Ukrainian Scientific and Methodological Center for Practical Psychology and Social Work on the basis of cooperation and under the scientific guidance of the Institute of Psychology H.S. Kostyuk, the Institute of Special Pedagogy, other de-

підрозділів та інститутів Академії педагогічних наук України бере участь у формуванні державної освітньої політики, зокрема, у питаннях розвитку мережі і стандартів діяльності психологічної служби системи освіти і системи психолого-медико-педагогічних консультацій. Це означає виконання низки функцій:

- науково-методичне керівництво психологічною службою у системі освіти України;
- методичний контроль за діяльністю служби загалом і окремих її підрозділів та спеціалістів, супервізія;
- наукова і методична експертиза психологічних, соціально-педагогічних і соціологічних методик і технологій, які застосовують в освітніх установах;
- моніторинг та оцінка ефективності діяльності служби й окремих її підрозділів;
- розробка та впровадження новітніх методів і технологій практичної діяльності, оцінка їхньої ефективності;
- кадровий менеджмент і атестація фахівців служби вищої кваліфікації;
- здійснення науково-дослідної роботи в галузі практичної (прикладної) психології;
- психологічна експертиза педагогічних інновацій.

partments and institutes of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine participates in the formation of state educational policy, in particular, in the development of the network and standards of the psychological service of education and psychological-medical-pedagogical consultations. This means performing a number of functions:

- scientific and methodological guidance of the psychological service in the education system of Ukraine;
- methodical control over the activities of the service as a whole and its individual divisions and specialists, supervision;
- scientific and methodological examination of psychological, socio-pedagogical and sociological methods and technologies used in educational institutions;
- monitoring and evaluation of the effectiveness of the service and its individual units;
- development and implementation of the latest methods and technologies of practical activities, evaluation of their effectiveness;
- personnel management and certification of specialists of the highest qualification service;
- implementation of research work in the field of practical (applied) psychology;
- psychological examination of pedagogical innovations.

Обласні та прирівняні до них центри реалізують державну та регіональну освітню політику в аспекті соціально-психологічного забезпечення та надання кваліфікованої психологічної, дефектологічної та соціально-педагогічної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу. Це виражено в таких їхніх основних функціях:

- науково-методичне керівництво психологічною службою у системі освіти області, зокрема системою професійно-технічної, спеціальної та вищої освіти;
- методичний контроль за діяльністю служби області загалом, окремих її підрозділів та спеціалістів, супервізія;
- науково-методична експертиза психологічних, соціально-педагогічних і соціологічних методик і технологій, які застосовують в освітніх установах;
- моніторинг та оцінка ефективності діяльності психологічної служби області загалом та окремих її підрозділів;
- розробка та впровадження в діяльність служби новітніх методів і технологій, оцінка їхньої ефективності;
- кадровий менеджмент, атестація фахівців служби та участь у підвищенні їхньої кваліфікації,
- науково-дослідна робота в галузі практичної (прикладної) психології, моніторинги і скрінінги;

Regional and equivalent centers implement state and regional educational policy in terms of social and psychological support and provide qualified psychological, special education and socio-pedagogical assistance to all participants in the educational process. This is expressed in the following main functions:

- scientific and methodological guidance of the psychological service in the education system of the region, in particular the system of vocational, special and higher education;
- methodical control over the activities of the regional service in general, its individual departments and specialists, supervision;
- scientific and methodological examination of psychological, socio-pedagogical and sociological methods and technologies used in educational institutions;
- monitoring and evaluation of the effectiveness of the psychological service of the region as a whole and its individual units;
- development and implementation of the latest methods and technologies, evaluation of their effectiveness;
- personnel management, certification of service specialists and participation in their professional development,
- research work in the field of practical (applied) psychology, monitoring and screening;

- психологічна експертиза педагогічних інновацій;
- практична соціально-педагогічна, дефектологічна і психологічна допомога всім учасникам навчально-виховного процесу.

Районні (міські) центри є основою психологічної служби. Вони мають забезпечувати виконання всіх завдань за всіма напрямками, визначеними в нормативних документах.

Функції районного центру:

- методичний контроль за діяльністю служби району (міста) загалом, окремих її підрозділів та спеціалістів, супервізія;
- моніторинг та оцінка ефективності діяльності психологічної служби району (міста) загалом та окремих її підрозділів;
- кадровий менеджмент, атестація фахівців служби та планування підвищення їхньої кваліфікації;
- моніторинги та скринінги;
- психологічна експертиза педагогічних інновацій;
- практична соціально-педагогічна, дефектологічна і психологічна допомога всім учасникам навчально-виховного процесу.

- psychological examination of pedagogical innovations;
- practical socio-pedagogical, special education and psychological assistance to all participants in the educational process.

District (city) centers are the basis of psychological services. They must ensure the implementation of all tasks in all areas defined in the regulations.

Functions of the district center:

- methodical control over the activity of the district (city) service in general, its separate subdivisions and specialists, supervision;
- monitoring and evaluation of the effectiveness of the psychological service of the district (city) in general and its individual units;
- personnel management, certification of service specialists and planning of their professional development;
- monitoring and screening;
- psychological examination of pedagogical innovations;
- practical socio-pedagogical, special education and psychological assistance to all participants in the educational process.

Психологічна служба навчального закладу – це практичні психологи і соціальні педагоги, що працюють у ньому. Відповідно до чинних нормативів, на 700 учнів міської школи передбачено одну ставку практичного психолога і одну ставку соціального педагога, у сільській школі ставки соціального педагога і практичного психолога вводять, якщо учнів принаймні 300. Якщо їх більше, то зростає й кількість ставок. Ставки практичного психолога і соціального педагога вводять у школах-інтернатах, школах (училищах) соціальної реабілітації, спеціальних школах незалежно від кількості учнів (вихованців). Якщо у закладі освіти працює два і більше фахівців служби, то один із них виконує функції керівника.

Функції психологічної служби закладу освіти:

- практична соціально-педагогічна, дефектологічна і психологічна допомога всім учасникам навчально-виховного процесу – учням, вихованцям, студентам, учителям, вихователям, батькам;
- проведення просвітницьких лекцій, семінарів, інших занять з учнями, студентами, педагогами, батьками;
- консультативно-просвітницька робота з керівництвом закладу освіти;
- моніторинг і скринінги в учнівському, студентському і батьківському середовищі, серед педагогічних працівників закладу освіти;

The psychological service of an educational institution is made up of practical psychologists and social educators working in it. According to the current regulations, 700 rates of practical psychologist and one rate of social pedagogue are provided for 700 students of a city school, in a rural school rates of social pedagogue and practical psychologist are introduced if there are at least 300 students. The rates of practical psychologist and social pedagogue are introduced in boarding schools, schools (schools) of social rehabilitation, special schools, regardless of the number of students (pupils). If the educational institution employs two or more service specialists, one of them acts as a manager.

Functions of the psychological service of the educational institution:

- practical socio-pedagogical, special education and psychological assistance to all participants in the educational process – pupils, pupils, students, teachers, educators, parents;
- conducting educational lectures, seminars, other classes with pupils, students, teachers, parents;
- consultative and educational work with the management of the educational institution;
- monitoring and screening in pupils, students and parents, among pedagogical staff of the educational institution;

- психологічна і соціально-педагогічна діагностика розвитку особистості учнів, студентів, учнівського і педагогічного колективу;
- психологічна і соціально-педагогічна експертиза педагогічних інновацій – методик, методів, технологій;
- консультативна і методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу;
- корекційно-розвивальна робота з учнями, студентами, вихованцями, батьками, педагогами;
- соціально-педагогічний патронаж і допомога учням, які мають проблеми із законом, вирізняються девіантною або адиктивною поведінкою, чи таких, які опинилися у складній життєвій ситуації;
- психологічний і соціальний супровід дітей з особливими потребами;
- психологічний і соціальний супровід обдарованих учнів та студентів;
- соціальна і психологічна профілактика девіантної та адиктивної поведінки вихованців, учнів, студентів;
- психологічне і соціально-педагогічне прогнозування розвитку як окремої особистості, так і колективів;
- проектування психологічного і соціального розвитку колективів та окремих особистостей в умовах перебування у закладі освіти.

- psychological and socio-pedagogical diagnosis of the development of the personality of pupils, students, student and teaching staff;
- psychological and socio-pedagogical examination of pedagogical innovations – methods, techniques, technologies;
- advisory and methodological assistance to all participants in the educational process;
- correctional and developmental work with pupils, students, pupils, parents, teachers;
- socio-pedagogical patronage and assistance to students who have problems with the law, deviant or addictive behavior, or those who find themselves in a difficult life situation;
- psychological and social support of children with special needs;
- psychological and social support of gifted pupils and students;
- social and psychological prevention of deviant and addictive behavior of pupils, students;
- psychological and socio-pedagogical forecasting of the development of both individuals and teams;
- designing the psychological and social development of teams and individuals in the conditions of stay in the educational institution.

2.5. Посадові обов'язки працівників психологічної служби системи освіти

Психологічна служба закладу освіти має подвійне підпорядкування: адміністративно – директору (керівнику) закладу освіти; методично – керівнику психологічної служби району (міста).

Практичний психолог навчального закладу:

- бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей, учнівської та студентської молоді, збереження їхнього повноцінного психічного здоров'я;
- проводить психолого-педагогічну діагностику готовності дитини до навчання в період її переходу з однієї вікової групи до іншої, допомагає у виборі навчального закладу відповідно до рівня її психічного розвитку;
- розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, статевих, вікових особливостей різних категорій вихованців, учнів, студентів;
- сприяє вибору підлітками професій з урахуванням їхніх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і потенціалів, готує до свідомого життя;

2.5. Duties of Employees of the Psychological Service of the Education System

The psychological service of the educational institution has a double subordination: administratively – to the director (head) of the educational institution; methodically – the head of the psychological service of the district (city).

Practical psychologist of the educational institution:

- participates in the implementation of educational work, aimed at ensuring the comprehensive personal development of children, pupils and students, maintaining their full mental health;
- conducts psychological and pedagogical diagnosis of the child's readiness to learn during the transition from one age group to another, helps in choosing an educational institution in accordance with the level of its mental development;
- develops and implements developmental, correctional programs of educational activities taking into account individual, sexual, age characteristics of different categories of pupils, students;
- promotes the choice of professions by adolescents taking into account their value orientations, abilities, life plans and potentials, prepares for conscious life;

- здійснює превентивну освіту, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших типів залежностей і шкідливих звичок серед вихованців, учнів, студентів;
- здійснює психологічну експертизу, обстеження, діагностику і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки неповнолітніх;
- формує психологічну культуру вихованців, учнів, студентів, педагогів, батьків, консультує з питань психології, її практичного використання в організації навчально-виховного процесу.

Соціальний педагог навчального закладу:

- здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їхню взаємодію задля створення умов всебічного розвитку вихованців, учнів, студентів;
- сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно корисній діяльності, виявляє і розкриває здібності, обдарованість, таланти, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнівської та студентської молоді;
- залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян;

- carries out preventive education, prevention of crime, alcoholism and drug addiction, other types of addictions and bad habits among pupils, pupils, students;
- carries out psychological examination, examination, diagnosis and psychological and pedagogical correction of deviant behavior of minors;
- forms the psychological culture of pupils, students, teachers, parents, advises on psychology, its practical use in the organization of the educational process.

Social pedagogue of the educational institution:

- mediates between educational institutions, family, labor collectives, the public, organizes their interaction to create conditions for the comprehensive development of pupils, students;
- promotes the participation of students in scientific, technical, artistic creativity, sports, socially useful activities, identifies and reveals the abilities, talents, cares for professional self-determination and social adaptation of students;
- involves in cultural and educational, preventive and educational, sports and health, creative work various institutions, public organizations, creative unions, individual citizens;
- influences the overcoming of personal, interpersonal, family conflicts, provides the necessary counseling psychological and pedagogical assistance to children and adolescents, social risk groups, students in need of care, etc.

- впливає на подолання особистісних, міжособистісних, сімейних конфліктів, надає потрібну консультативну психолого-педагогічну допомогу дітям і підліткам, групам соціального ризику, студентам, які потребують піклування тощо.

Працівник психологічної служби повинен:

- у своїй професійній діяльності керуватися «Етичним кодексом»;
- дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованця, учня, студента, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психологічного насильства;
- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри у тісній співпраці з усіма учасниками педагогічного процесу;
- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків;
- зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди дитині чи її оточенню;
- постійно підвищувати свій професійний рівень, запобігати випадкам психодіагностичної, розвивально-корекційної, консультативно-методичної роботи особами, які не мають відповідної фахової підготовки або права на таку діяльність;

The employee of the psychological service must:

- in their professional activities to be guided by the «Code of Ethics»;
- adhere to pedagogical ethics, respect the dignity of the pupil, student, protect them from any form of physical or psychological violence;
- to build their activities on the basis of friendliness, trust in close cooperation with all participants in the pedagogical process;
- to promote a healthy lifestyle, increase the level of psychological knowledge of teachers and parents;
- keep professional secrets, do not disseminate information obtained in the process of diagnosis or correctional work, if it may harm the child or his environment;
- constantly improve their professional level, prevent cases of psycho-diagnostic, developmental-corrective, consultative-methodical work of persons who do not have the appropriate professional training or the right to such activities;
- know the program and methodological materials and documents on the scope, level of knowledge, development of pupils, students, requirements of state standards to ensure the educational process, the main directions and prospects of education, psychological and pedagogical science.

<ul style="list-style-type: none"> • знати програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку вихованців, учнів, студентів, вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки. 	
<p>2.6. Введення посад у навчальні заклади. Тривалість робочого тижня</p> <p>Посади практичних психологів і соціальних педагогів вводять у штати дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи освіти за умови наявності спеціалістів із фаховою освітою в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат, згідно з «Типовими штатними нормативами закладів та установ освіти».</p> <p>До затвердження у Міністерстві юстиції України «Типових штатних нормативів закладів та установ освіти» кількість практичних психологів і соціальних педагогів регулюють нормативи, затверджені Міністерством освіти і науки України.</p> <p>У дошкільних навчальних закладах компенсуючого типу; комбінованого типу, де є 2 і більше груп компенсуючого типу; дитячих будинках інтернатного</p>	<p>2.6. Introduction of Positions in Educational Institutions. The Length of the Working Week</p> <p>Positions of practical psychologists and social educators are introduced in the staffs of preschool, secondary and other educational institutions of the education system, provided there are specialists with professional education within the funds provided by the single cost estimate, according to the «Standard staffing standards of educational institutions».</p> <p>Prior to the approval by the Ministry of Justice of Ukraine of the «Standard Staffing Standards for Educational Institutions», the number of practical psychologists and social educators is regulated by the standards approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine.</p> <p>In preschool educational institutions of compensatory type; combined type, where there are 2 or more groups of compensatory type; orphanages; child development centers –</p>

типу; центрах розвитку дитини – одна ставка практичного психолога на навчальний заклад.

У дошкільних навчальних закладах, де є 9 і більше груп (для міста) та 6 і більше груп (для села), - одна ставка практичного психолога на навчальний заклад.

Для спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів) з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів; гімназій, ліцеїв, колегіумів; загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей, які потребують соціальної допомоги; спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; навчально-реабілітаційних центрів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; загальноосвітніх санаторних шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують тривалого лікування; шкіл соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; вечірніх (змінних) шкіл для громадян, які не можуть навчатися у школах із денною формою навчання; міжшкільних навчально-виробничих комбінатів для задоволення потреб учнів у профорієнтаційній, допрофесійній, професійній підготовці; професійно-технічних навчальних закладів; вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації; позашкільних навчальних закладів – одна ставка практичного психолога на навчальний заклад.

one bet of a practical psychologist on an educational institution.

In preschool educational institutions, where there are 9 or more groups (for the city) and 6 or more groups (for the village), there is one bet of a practical psychologist on an educational institution.

For specialized schools (boarding schools) with in-depth study of individual subjects and courses; gymnasiums, lycées, colleges; boarding schools for children in need of social assistance; special secondary schools (boarding schools) for children in need of correction of physical and (or) mental development; training and rehabilitation centers for children in need of correction of physical and (or) mental development; general sanatorium schools (boarding schools) for children in need of long-term treatment; social rehabilitation schools for children in need of special conditions of upbringing; evening (shift) schools for citizens who cannot study in full-time schools; interschool educational and industrial complexes to meet the needs of students in career guidance, pre-vocational, vocational training; vocational schools; higher educational institutions of I-II levels of accreditation; out-of-school educational institutions – one bet of a practical psychologist on an educational institution.

For preschool educational institutions (orphanages) of boarding schools and child development centers – not less

Для дошкільних навчальних закладів (дитячих будинків) інтернатного типу та центрів розвитку дитини – не менше як одна ставка практичного психолога на навчальний заклад.

Для загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей, які потребують соціальної допомоги; спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; навчально-реабілітаційних центрів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; загальноосвітніх санаторних шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують тривалого лікування; шкіл соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; вечірніх (змінних) шкіл для громадян, які не можуть навчатися у школах із денною формою навчання; професійно-технічних навчальних закладів; вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації – одна ставка соціального педагога на навчальний заклад.

Для загальноосвітніх навчальних закладів із 700 і більше учнями (у місті) та 300 і більше учнями (у селі) – по одній ставці практичного психолога і соціального педагога на навчальний заклад.

У випадках, коли посади, перелічені в зазначених нормативах, не можуть забезпечити нормального функціонування навчального закладу, коштом місцевого бюджету та позабюджетних джерел можна вводити додаткові посади практичних психологів і соціальних педагогів.

than one rate of a practical psychologist per educational institution.

For boarding schools for children in need of social assistance; special secondary schools (boarding schools) for children in need of correction of physical and (or) mental development; training and rehabilitation centers for children in need of correction of physical and (or) mental development; general sanatorium schools (boarding schools) for children in need of long-term treatment; social rehabilitation schools for children in need of special conditions of upbringing; evening (shift) schools for citizens who cannot study in full-time schools; vocational schools; higher educational institutions of I-II levels of accreditation – one rate of a social pedagogue per educational institution.

For secondary schools with 700 or more students (in the city) and 300 or more students (in the countryside) – one rate of a practical psychologist and a social pedagogue per school.

In cases where the positions listed in these standards cannot ensure the proper functioning of the educational institution, at the expense of the local budget and extrabudgetary sources can introduce additional positions of practical psychologists and social educators.

The working week of a practical psychologist and social pedagogue is 40 hours. Of these, 20 hours – for work in the school (individual and group psychodiagnostics, counseling students, teachers, parents, correctional and developmental

Тривалість робочого тижня практичного психолога та соціального педагога – 40 годин. Із них 20 год – для роботи у навчальному закладі (індивідуальна та групова психодіагностика, консультування учнів, учителів, батьків, корекційно-розвивальна робота тощо) і 20 год – підготовка до проведення соціально-психологічних заходів (занять, тренінгів, ділових ігор), обробка результатів досліджень, оформлення висновків, методична і самостійна робота тощо.

Обробку результатів досліджень, оформлення висновків, планування і звітності тощо практичний психолог та соціальний педагог можуть виконувати за межами навчального закладу.

Оскільки тривалість робочого тижня працівника психологічної служби становить 40 год, то і 20 год для роботи безпосередньо у навчальному закладі, і 20 год за межами навчального закладу треба відобразити у плані роботи на місяць відповідно до нормативів часу на основні види роботи практичного психолога, соціального педагога.

Ставку заробітної плати практичних психологів у спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах), навчально-реабілітаційних центрах дня дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, виплачують за 20 год педагогічної роботи на тиждень безпосередньо у навчальному закладі. Відповідно, практичний психолог відображає у плані роботи на місяць 20 год.

work, etc.) and 20 hours – preparation for socio-psychological activities (classes, trainings, business games), processing research results, drawing conclusions, methodical and independent work, etc.

Processing of research results, drawing conclusions, planning and reporting, etc. a practical psychologist and social educator can perform outside the school.

Since the working week of a psychological worker is 40 hours, 20 hours for work directly in the school and 20 hours outside the school should be reflected in the work plan per month in accordance with time standards for the main types of work of a practical psychologist, social educator.

The wage rate of practical psychologists in special secondary schools (boarding schools), training and rehabilitation centers for children who need correction of physical and (or) mental development, is paid for 20 hours of pedagogical work per week directly in the school. Accordingly, the practical psychologist reflects in the work plan for the month 20 hours.

The organizational structure of the psychological service is not frozen once and for all, it changes according to new conditions and trends in education. These changes have one goal – to improve the work of employees of the psychological service, increase the effectiveness of social and psychological support of all participants in the educational process.

<p>Організаційна структура психологічної служби не є застиглою раз і назавжди, вона змінюється відповідно до нових умов і тенденцій розвитку освіти. Зміни ці мають одну мету – покращення роботи працівників психологічної служби, підвищення ефективності соціального і психологічного супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу.</p>	
<p>2.7. Участь шкільного психолога в педрадах, класних і шкільних батьківських зборах</p> <p>Зазначимо, що діяльність практичного психолога в школі здійснюється у співпраці з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Професійна взаємодія з вчителем – важлива складова цієї діяльності, оскільки від неї залежить ефективність навчально-виховного процесу в цілому. Скоординованість дій психолога і вчителя забезпечує єдність, цілісність психолого-педагогічного впливу як на особистість учня, так і на його батьків, що зрештою сприяє підвищенню рейтингу закладу шкільної освіти.</p> <p>Отже, професійна взаємодія психолога з вчителем є однією з найважливіших умов успішності психологізації навчально-виховного процесу. В організаційному плані</p>	<p>2.7. Participation of a School Psychologist in Pedagogical Council, Class and School Parent Meetings</p> <p>Note that the activities of a practical psychologist at school is carried out in cooperation with all participants in the educational process. Professional interaction with a teacher is an important component of this activity, as it depends on the effectiveness of the educational process as a whole. The coordination of actions of the psychologist and the teacher ensures the unity, integrity of the psychological and pedagogical impact on the personality of the student and his parents, which ultimately helps to increase the rating of the school.</p> <p>Thus, the professional interaction of a psychologist with a teacher is one of the most important conditions for the suc-</p>

в умовах школи це потребує спільного планування, координації та реалізації елементів системи психолого-педагогічної взаємодії психолога і вчителів протягом навчального року. Як свідчить практика, складовими цієї системи можуть бути семінари особистісного зростання для вчителів, участь у яких дає змогу ознайомитися з психічними властивостями особистості, віковими потребами учнів, з методами психологічного розвантаження школярів під час уроку тощо.

Методи і прийоми системи психолого-педагогічної взаємодії на практиці можуть також втілюватись у зміст і форми проведення шкільних уроків, роботу гуртків, секцій, клубів, різних заходів, що сприяють гармонійному становленню особистості школяра. Суттєву роль у цьому процесі мають відігравати психологічні спецкурси, спрямовані на активізацію самопізнання і саморозвиток учнів.

Узагальнюючи досвід А. Макаренка, дослідниця робить висновок про необхідність створення такої програми виховання у школі, яка б давала чітке визначення цілей виховання у відповідності з певними віковими етапами зростання учнів (тобто, окреслювала зміст виховного процесу протягом всього періоду розвитку дитини). Необхідна також розробка методів, за допомогою яких визначені цілі можуть бути досягнуті. Крім того, потрібно вирішити завдання визначення об'єктивних критеріїв, за

cess of psychologization of the educational process. In organizational terms in the school environment, this requires joint planning, coordination and implementation of elements of the system of psychological and pedagogical interaction between psychologists and teachers during the school year. As practice shows, the components of this system can be personal growth seminars for teachers, participation in which allows to get acquainted with the mental characteristics of the individual, age needs of students, methods of psychological relief of students during the lesson and more.

Methods and techniques of psychological and pedagogical interaction in practice can also be embodied in the content and forms of school lessons, the work of clubs, sections, clubs, various activities that contribute to the harmonious formation of the student's personality.

Psychological special courses aimed at enhancing students' self-knowledge and self-development should play a significant role in this process.

Summarizing the experience, it is necessary to create a program of education in school, which would clearly define the goals of education in accordance with certain age stages of student growth (ie, outline the content of the educational process throughout the child's development). It is also necessary to develop methods by which certain goals can be achieved. In addition, it is necessary to solve the problem of

якими можна судити про успішність формування особистості дитини і вносити в цей процес необхідні корективи.

Якщо така програма буде побудована на науковій основі, то вона забезпечить єдність виховного процесу, його цілеспрямованість і планомірність. Вона дозволить педагогам, практична діяльність яких організована зараз в значній мірі емпірично, діяти згідно з вимогами психолого-педагогічної науки.

А. Макаренко висував завдання спеціальної педагогічної розробки конкретних цілей виховання, згідно з якими організовується виховний процес, цілей, які можуть бути використані вчителем, вихователем для контролю і корекції своїх дій в ході педагогічної діяльності.

Зберігає свою актуальність фундаментальне методологічне положення Г. Костюка про те, що виховувати – означає значною мірою проектувати поступове становлення якостей особистості і керувати здійсненням накреслених проектів. Можливість такого поступового формування якостей особистості відкривається за умови тісної взаємодії вчителя з психологом в процесі спільного планування та здійснення діагностично-корекційної роботи в учнівському колективі.

Нині школа має можливість використовувати інноваційні психолого-педагогічні розробки, методики, результати проведення експериментальних майданчиків.

defining objective criteria by which to judge the success of the formation of the child's personality and make the necessary adjustments in this process.

If such a program is built on a scientific basis, it will ensure the unity of the educational process, its purposefulness and planning. It will allow teachers, whose practical activities are now organized largely empirically, to act in accordance with the requirements of psychological and pedagogical science.

H. Kostyuk's fundamental methodological position that to educate means to project to a large extent the gradual formation of personality qualities and to manage the implementation of the outlined projects remains relevant. The possibility of such a gradual formation of personality qualities opens under the condition of close interaction between the teacher and the psychologist in the process of joint planning and implementation of diagnostic and corrective work in the student body.

Currently, the school has the opportunity to use innovative psychological and pedagogical developments, methods, results of experimental sites.

The interaction of psychologist and teacher in the educational process can take place according to a three-level scheme, built using the structure of personality.

Взаємодія психолога і вчителя в умовах навчально-виховного процесу може відбуватися за трирівневою схемою, побудованою з використанням структури особистості.

Високий рівень взаємодії

Спілкування – активне, відкрите обговорення проблем, висока комунікація (вербальна, невербальна).

Спрямованість – на спільне вирішення проблем, конструктивну взаємодію, повагу до колег, прагнення досягнути мети.

Характер – висока мотивація, комунікабельність, толерантність, повага до співробітників.

Самосвідомість – потяг до самопізнання і самовдосконалення, адекватна самооцінка, усвідомлення спільної психолого-педагогічної мети, першочергових завдань.

Досвід – поєднання психолого-педагогічних знань, вмінь і навичок, досвід (чужий і набутий) ефективної співпраці.

Інтелект – високий рівень оволодіння професійними знаннями.

Психофізіологія – енергійність, працездатність, врівноваженість.

High level of interaction

Communication – active, open discussion of problems, high communication (verbal, nonverbal).

Focus – on joint problem solving, constructive interaction, respect for colleagues, the desire to achieve goals.

Character – high motivation, sociability, tolerance, respect for employees.

Self-awareness – the desire for self-knowledge and self-improvement, adequate self-esteem, awareness of the common psychological and pedagogical goals, priorities.

Experience – a combination of psychological and pedagogical knowledge, skills, experience (foreign and acquired) of effective cooperation.

Intelligence – a high level of mastery of professional knowledge.

Psychophysiology – energy, efficiency, balance.

Average level of interaction

Communication is an inactive, restrained discussion of problems.

Focus – on unilateral problem solving, limited interaction, on outside assistance without personal initiative.

Середній рівень взаємодії

Спілкування – малоактивне, стримане обговорення проблем.

Спрямованість – на одностороннє вирішення проблем, обмежену взаємодію, на допомогу з боку без особистої ініціативи.

Характер – невисока мотивація, недооцінка співробітників, невпевненість у собі.

Самосвідомість – ситуаційний потяг до самовдосконалення та самопізнання, занижена самооцінка, слабковизначеність у спільних психолого-педагогічних діях.

Досвід – часткове, несистематизоване використання психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, застосування особистого досвіду.

Інтелект – середній рівень обізнаності у професійній сфері.

Психофізіологія – працездатність, середня врівноваженість.

Низький рівень взаємодії

Спілкування – низька комунікація, підвищена інтравертованість.

Спрямованість – на самоствердження.

Характер – конфліктний, завищена самооцінка.

Character – low motivation, underestimation of employees, self-doubt.

Self-awareness is a situational tendency to self-improvement and self-knowledge, low self-esteem, uncertainty in joint psychological and pedagogical actions.

Experience – partial, unsystematic use of psychological and pedagogical knowledge, skills, application of personal experience.

Intelligence – the average level of awareness in the professional sphere.

Psychophysiology – efficiency, average balance.

Low level of interaction.

Communication – low communication, increased introversion.

Focus – on self-affirmation.

Character – conflict, inflated self-esteem.

Self-consciousness is isolation, «I am myself».

Experience – lack of experience of effective cooperation.

Intelligence – a low level of awareness of psychological and pedagogical problems, a narrow range of specialized knowledge.

Psychophysiology – increased or decreased emotionality, low efficiency.

Самосвідомість – відокремленість, „я – сам”.

Досвід – брак досвіду ефективної співпраці.

Інтелект – низький рівень обізнаності з психолого-педагогічними проблемами, вузький спектр профільних знань.

Психофізіологія – підвищена або знижена емоційність, низька працездатність.

Згідно з моделлю психологічних якостей особистості, процес професійної взаємодії психолога і вчителя включає такі компоненти:

- 1) потребнісно-мотиваційний (потреба у взаємодії, мотивація);
- 2) інформаційно-пізнавальний (спільний інформаційний простір);
- 3) цілеутворюючий (план спільної діяльності);
- 4) емоційно-почуттєвий (психологічна сумісність);
- 5) результативний (досягнення та аналіз результатів).

Слід зазначити, що на практиці ефективність впровадження такої взаємодії в загальноосвітній школі залежить від реалізації принципів гуманістичної педагогіки співробітництва, партнерства, співтворчості, що моделює виховання за зразком переходу від навчально-дисциплінарної моделі організації педагогічного процесу

According to the model of psychological qualities of personality, the process of professional interaction between psychologist and teacher includes the following components:

- 1) need-motivational (need for interaction, motivation);
- 2) information-cognitive (common information space);
- 3) goal-setting (joint activity plan);
- 4) emotional (psychological compatibility);
- 5) effective (achievement and analysis of results).

It should be noted that in practice the effectiveness of such interaction in secondary school depends on the implementation of the principles of humanistic pedagogy of cooperation, partnership, co-creation, which simulates education on the model of transition from educational-disciplinary model of pedagogical process to personality-oriented model, and the processes of physical, mental, social and spiritual development of the child's personality become the main landmarks of the educational institution.

One of the main principles of the humanistically oriented educational process is the humanization of interpersonal relations in the school staff, which increases the relevance of the interaction of the psychologist with teachers. This educational process has, in particular, typical features:

до особистісно зорієнтованої моделі, коли кожен школяр є універсальною особистістю, а процеси фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку особистості дитини стають головними орієнтирами діяльності навчального закладу.

Одним з головних принципів гуманістично орієнтованого навчально-виховного процесу є олюднення міжособистісних відносин в колективі школи, що підвищує актуальність взаємодії психолога з вчителями. Такий виховний процес має, зокрема, типові особливості:

- взаємодія педагогів і психологів з учнями, а не авторитаризм. Особистісне зростання кожного учасника навчально-виховного процесу може бути ефективним лише за умови взаємної поваги й порозуміння між наставниками й учнями. Найважливіша ознака гуманістично спрямованого навчально-виховного процесу – навчання за інтересами і бажаннями, а не з примусу;

- створення своєрідного поля упорядкованої свободи. «Не можна» має бути мінімальним. Решта (незаборонене) є дозволеним. Слід забезпечити консенсус між різними позиціями, правами меншості та кожної особи;

- учні повинні мати доступ до психологічних знань, необхідних їм в процесі самовиховання.

- interaction of teachers and psychologists with students, not authoritarianism. The personal growth of each participant in the educational process can be effective only if there is mutual respect and understanding between teachers and students. The most important feature of the humanistically oriented educational process – learning by interests and desires, not by coercion;

- creating a kind of field of orderly freedom. «Impossible» should be minimal. The rest (not prohibited) is allowed. Consensus should be ensured between different positions, minority rights and each individual;

- Students should have access to the psychological knowledge they need in the process of self-education.

Finally, the most important feature of humanistic education should be to provide psychological and pedagogical conditions for resolving interpersonal, internal conflicts, loneliness, as well as creating conditions for the harmonious development of spiritual, material, natural and cultural needs of the individual.

Professional interaction between psychologists and teachers should be based on mutual enrichment with the necessary knowledge and skills. In the process of interaction, the psychologist helps the teacher to learn and take into account

Нарешті, найголовнішою особливістю гуманістичного виховання має бути забезпечення психолого-педагогічних умов розв'язання міжособистісних, внутрішніх конфліктів, синдрому самотності, а також створення умов для гармонійного розвитку духовних, матеріальних, природних і культурних потреб особистості.

Професійна взаємодія психологів і вчителів має базуватися на взаємозбагаченні необхідними знаннями і вміннями. В процесі взаємодії психолог допомагає вчителю пізнавати й враховувати індивідуальні особистісні характеристики учнів, зокрема: 1) типологічні (особливості темпераменту); 2) інтелектуальні; 3) характеріологічні (зокрема, виявлені акцентуації характеру дитини); 4) мотиваційні (провідні мотиви, смисли); 5) комунікативні (здатність до комунікації, особливості поведінки в колективі тощо).

Здійснивши психологічну діагностику, психолог виявляє певні дисгармонії в особистісному розвитку учнів. Найтиповішими дисгармоніями є акцентуації характеру, внутрішні конфлікти, неконгруентність (невідповідність базових показників основних підструктур загальної структури особистості підструктурі психофізіології, зокрема, темпераменту), боротьба мотивів, проблеми життєвого та професійного самовизначення тощо.

the individual personal characteristics of students, in particular: 1) typological (features of temperament); 2) intellectual; 3) characterological (in particular, identified accentuations of the child's character); 4) motivational (leading motives, meanings); 5) communicative (ability to communicate, features of behavior in the team, etc.).

Having made a psychological diagnosis, the psychologist finds certain disharmonies in the personal development of students. The most typical disharmonies are accentuations of character, internal conflicts, incongruence (inconsistency of basic indicators of the main substructures of the general structure of personality of the substructure of psychophysiology, in particular, temperament), struggle of motives, problems of life and professional self-determination.

2.8. Психологічне забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів

До позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) відносяться: будинки (палаці) школярів, станції юних техніків, центри технічної творчості, центри туризму і краєзнавства, спортивні клуби, еколого-натуралістичні центри.

Основними завданнями діяльності ПНЗ є розвиток творчості, пізнавальних інтересів і навичок, сприяння у виявленні та розвиткові талантів, нахилів і здібностей учнів. Основною формою діяльності ПНЗ є гурткова робота.

ПНЗ створюють сприятливі умови для діяльності психологічної служби. У першу чергу тут є високий ступінь ймовірності дотримання конфіденційності роботи психолога. По-друге, звертання дітей до психологічних послуг є виключно добровільним і не обумовлено настійливими рекомендаціями педагогів. По-третє, участь дітей в роботі психологічної служби у цих закладах обумовлена тільки їх інтересами або зацікавленістю.

Основною метою діяльності психологічної служби ПНЗ є створення сприятливих соціально-психологічних умов для творчого розвитку особистості дітей та підлітків на різних вікових етапах та проведення психолого-педагогічної роботи з розв'язання різноманітних психо-

2.8. Psychological Support of Out-of-School Educational Institutions

Extracurricular educational institutions (EEI) include: houses (palaces) of schoolchildren, stations of young technicians, centers of technical creativity, centers of tourism and local lore, sports clubs, ecological and naturalistic centers.

The main objectives of the EEI are the development of creativity, cognitive interests and skills, assistance in identifying and developing talents, inclinations and abilities of students. The main form of activity of EEI is group work.

EEI create favorable conditions for the activities of the psychological service. First of all, there is a high degree of probability of maintaining the confidentiality of the work of a psychologist. Secondly, children's access to psychological services is exclusively voluntary and is not due to the strong recommendations of teachers. Third, the participation of children in the work of psychological services in these institutions is determined only by their interests or interests.

The main purpose of the psychological service of EEI is to create favorable socio-psychological conditions for the creative development of the personality of children and adolescents at different ages and conduct psychological and pedagogical work to solve various psychological problems arising

логічних проблем, що виникають у процесі творчої діяльності, соціальної поведінки, розвитку особистості підростаючого покоління.

Для досягнення цієї мети психологічна служба координує свої дії з керівництвом, педагогічним колективом ПНЗ, батьками, педагогами навчальних закладів та всіма зацікавленими особами й установами.

Основними завданнями психологічної служби ПНЗ є:

- підвищення рівня психолого-педагогічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу: гуртківців, педагогів, батьків;
- забезпечення сприятливих соціально-психологічних та індивідуально-психологічних умов для творчого розвитку особистості гуртківців, виявлення і цілеспрямований розвиток їх творчих здібностей в обраній сфері діяльності, надання їм допомоги у професійному самовизначенні;
- захист психічного здоров'я, особистісного суверенітету, гідності дітей і підлітків, профілактика стресів та перевантажень у навчально-виховній діяльності закладу освіти;
- надання необхідної психолого-педагогічної допомоги дітям і підліткам у розв'язанні психологічних проблем, зокрема у подоланні негативного впливу на

in creative activities, social behavior, personality development the younger generation.

To achieve this goal, the psychological service coordinates its actions with the management, teaching staff of the school, parents, teachers of educational institutions and all stakeholders and institutions.

The main tasks of the psychological service of EEI are:

- raising the level of psychological and pedagogical culture of all participants in the educational process: students, teachers, parents;
- providing favorable socio-psychological and individual-psychological conditions for the creative development of the group, identifying and purposeful development of their creative abilities in the chosen field of activity, providing them with assistance in professional self-determination;
- protection of mental health, personal sovereignty, dignity of children and adolescents, prevention of stress and overload in the educational activities of the educational institution;
- providing the necessary psychological and pedagogical assistance to children and adolescents in solving psychological problems, in particular in overcoming the negative impact on the development of their personality of adverse social, environmental, family and other factors;

розвиток їхньої особистості несприятливих соціальних, екологічних, сімейних та інших факторів;

- підвищення рівня та якості навчально-виховної роботи в ПНЗ шляхом реалізації індивідуального, особистісного підходу до дітей і підлітків, психологічно доцільної організації диференційованого навчання, виховання і розвитку;
- психологічне забезпечення виявлення і психологічно-педагогічної підтримки обдарованих дітей;
- надання соціально-психологічної допомоги дітям і підліткам, що опинилися у складній життєвій ситуації та потребують посиленої психолого-педагогічної уваги;
- соціально-психологічна реабілітація дітей, вилучених із несприятливих умов виховання, і таких, що відзначаються делінквентною, девіантною або аддиктивною поведінкою;
- профілактика інтернет- і комп'ютерної залежності, психологічна реабілітація дітей і підлітків;
- популяризація психологічних знань, прищеплення молоді вмінь та навичок самовдосконалення, зрілої соціально-відповідальної поведінки, здорового способу життя, формування соціальної компетентності.

Психологічна служба ПНЗ здійснює свою роботу у таких напрямках:

- improving the level and quality of educational work in higher education through the implementation of individual, personal approach to children and adolescents, psychologically appropriate organization of differentiated learning, education and development;
- psychological support for the identification and psychological and pedagogical support of gifted children;
- providing social and psychological assistance to children and adolescents who find themselves in a difficult life situation and need enhanced psychological and pedagogical attention;
- socio-psychological rehabilitation of children excluded from unfavorable conditions of upbringing, and those marked by delinquent, deviant or addictive behavior;
- prevention of Internet and computer addiction, psychological rehabilitation of children and adolescents;
- popularization of psychological knowledge, inculcation in young people of skills and abilities of self-improvement, mature socially responsible behavior, healthy lifestyle, formation of social competence.

The psychological service of EEI carries out its work in the following areas:

- psychological diagnosis of levels of individual and personal development of students, identification of their interests,

- психологічна діагностика рівнів індивідуального та особистісного розвитку гуртківців, виявлення їхніх інтересів, нахилів, здібностей та обдарованостей, а також індивідуально- і соціально-психологічних проблем, особливостей найближчого соціального і сімейного оточення, життєвого шляху та умов навчання у школі;
- моніторинг динаміки розвитку колективів гуртків, секцій, творчих груп і положення у них окремих дітей. Особлива увага тут має бути приділена новачкам;
- консультативно-методична робота з дітьми, керівниками гуртків, студій, секцій, адміністрацією закладу, батьками й родичами гуртківців, усіма зацікавленими особами та установами шляхом зустрічей, бесід, індивідуальних та групових консультацій, нарад, психолого-педагогічних консилиумів, «круглих столів», конференцій, семінарів, лекцій, дискусій тощо;
- психологічне консультування дітей, батьків, керівників груп з метою ефективного проведення психологічної роботи з дітьми, надання їм медичної допомоги у самопізнанні, самоорганізації, творчому самовираженні та самовдосконаленні, подоланні негативних наслідків для їхньої особистості несприятливих умов довкілля;
- гурткова робота з дітьми та підлітками у спеціально організованих гуртках психологічного профілю «Юний

inclinations, abilities and talents, as well as individual and socio-psychological problems, features of the immediate social and family environment, life and learning conditions at school;

- monitoring the dynamics of development of groups, clubs, creative groups and the position of individual children in them. Particular attention should be paid to beginners;
- consultative and methodical work with children, leaders of clubs, studios, sections, administration of the institution, parents and relatives of students, all interested persons and institutions through meetings, talks, individual and group consultations, meetings, psychological and pedagogical consultations, «round tables», conferences, seminars, lectures, discussions, etc .;
- psychological counseling of children, parents, group leaders in order to effectively conduct psychological work with children, providing them with medical care in self-knowledge, self-organization, creative self-expression and self-improvement, overcoming the negative consequences for their personality adverse environmental conditions;
- group work with children and adolescents in specially organized groups of psychological profile «Young Psychologist», with the aim of self-education, development of communication skills, logic, art of communication, etc.

психолог», з метою самовиховання, розвитку комунікативних навичок, логіки, мистецтво спілкування та ін.

- психологічна просвіта може проводитися через підготовку і випуск стіннівки, буклетів, газет, через засоби масової інформації району, виступи на місцевому радіо або телебаченні;
- інструктивно-методична робота, яка полягає в розробці методичних матеріалів – розвивальних, корекційних і реабілітаційних програм, рекомендацій для педагогів і батьків, пам'яток з організації психолого-педагогічної допомоги дітям, керівникам гуртків, батькам;
- психологічна експертиза – психологічна оцінка тематичних планів, програм гурткової роботи, нових педагогічних технологій, методів психологічної та педагогічної діагностики;
- корекційно-розвивальна робота з дітьми, що потребують особливої педагогічної уваги. Названий вид роботи психолога ПНЗ застосовується також і до обдарованих дітей;
- психологічна профілактика. Виявлення та попередження різних психічних відхилень унаслідок дії несприятливих факторів навколишнього середовища.

- psychological education can be carried out through the preparation and publication of wallpapers, booklets, newspapers, through the media of the district, speeches on local radio or television;
- instructional and methodical work, which consists in the development of methodical materials – developmental, correctional and rehabilitation programs, recommendations for teachers and parents, monuments on the organization of psychological and pedagogical assistance to children, club leaders, parents;
- psychological examination – psychological assessment of thematic plans, group work programs, new pedagogical technologies, methods of psychological and pedagogical diagnostics;
- correctional and developmental work with children in need of special pedagogical attention. This type of work of a psychologist is also applied to gifted children;
- psychological prevention. Detection and prevention of various mental disorders due to adverse environmental factors.

2.9. Психологічна служба закладів вищої освіти

Психологічна служба ЗВО регулюються Положенням про психологічну службу системи освіти. Її працівники у своїй діяльності керуються нормативами і стандартами, що передбачені для працівників психологічної служби загальноосвітніх навчальних закладів.

Психологічна служба ЗВО III–IV рівня акредитації – це система відповідних посад та структурних підрозділів ЗВО, яка у своїй діяльності забезпечує соціальний супровід та психологічну допомогу у здійсненні навчально-виховного процесу серед студентської молоді. Служба тісно співпрацює з територіальними органами управління освітою, органами охорони здоров'я, правоохоронними органами, соціальними службами для молоді, органами студентського самоврядування, громадськими організаціями та адміністрацією ЗВО.

Основною метою діяльності психологічної служби ЗВО є підвищення ефективності навчально-виховного процесу засобами практичної психології і соціальної педагогіки.

Основними завданнями діяльності психологічної служби є:

2.9. Psychological Service of Higher Education Institutions

The psychological service of the Higher Education Institutions is regulated by the Regulations on the psychological service of the education system. Its employees are guided by the norms and standards provided for employees of the psychological service of secondary schools.

The Psychological Service of the Higher Education Institutions of the III–IV level of accreditation is a system of relevant positions and structural subdivisions of the Higher Education Institutions, which in its activities provides social support and psychological assistance in the educational process among student youth. The service works closely with local education authorities, health authorities, law enforcement agencies, social services for youth, student government, NGOs and the administration of the Higher Education Institutions.

The main purpose of the psychological service of the Higher Education Institutions is to increase the efficiency of the educational process by means of practical psychology and social pedagogy.

The main tasks of the psychological service are:

- підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу, гуманізація стосунків у колективах;
- забезпечення індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу;
- сприяння повноцінному особистісному розвитку студентів та створення належних психологічних умов для формування у них мотивації до навчання, самореалізація творчих здібностей, самовиховання і саморозвитку;
- психологічне забезпечення профілактики девіантної та аддиктивної поведінки серед студентів, конфліктів та особистісних проблем.

Основними функціями психологічної служби ЗВО є:

- діагностика – соціальне і психологічне вивчення студентів, викладачів і співробітників, груп і колективів, моніторинг соціальних процесів у ЗВО та психічного розвитку окремих студентів, визначення причин, що ускладнюють особистісний розвиток, навчання та взаємини в колективі;
- корекція – здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психічному та особистісному розвитку і поведінці, схильності до узалежнень та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки;

- improving the psychological culture of all participants in the educational process, the humanization of relations in teams;
- providing an individual approach to each participant in the educational process;
- promoting the full personal development of students and creating appropriate psychological conditions for the formation of their motivation to learn, self-realization of creative abilities, self-education and self-development;
- psychological support for the prevention of deviant and addictive behavior among students, conflicts and personal problems.

The main functions of the psychological service of the Higher Education Institutions are:

- diagnosis – social and psychological study of students, teachers and staff, groups and teams, monitoring of social processes in the free and mental development of individual students, identifying causes that complicate personal development, learning and relationships in the team;
- correction – the implementation of psychological and pedagogical measures to eliminate abnormalities in mental and personal development and behavior, propensity to addiction and delinquency, overcoming various forms of deviant behavior;

- реабілітація – надання психолого-педагогічної і соціальної допомоги студентам, які перебувають у кризовій життєвій ситуації, з метою адаптації їх до умов навчання у ЗВО та соціального середовища;
- профілактика – своєчасне попередження відхилень у психічному та особистісному розвитку, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі, попередження наркоманії, алкоголізму, суїцидів, расової і соціальної нетерпимості, аморального способу життя та ін.;
- прогностика – побудова на основі діагностики моделей поведінки груп та окремих особистостей, проектування на цій основі змісту і напрямків індивідуального розвитку студента, його життєвих планів, формування професійного самовизначення та позитивної життєвої перспективи, визначення тенденцій розвитку груп і колективів, соціально-психологічної ситуації у навчальному в цілому;
- психологічна просвіта – підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу.

Діяльність психологічної служби ЗВО включає такі головні напрямки:

- консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання студентів, виховання культурної, соціально зрілої особистості;

- rehabilitation – providing psychological, pedagogical and social assistance to students who are in a crisis life situation, in order to adapt them to the conditions of study in the free economic zone and social environment;
- prevention – timely prevention of deviations in mental and personal development, interpersonal relationships, prevention of conflict situations in the educational process, prevention of drug addiction, alcoholism, suicide, racial and social intolerance, immoral lifestyle, etc.;
- prognosis – building on the basis of diagnostic models of behavior of groups and individuals, designing on this basis the content and directions of individual development of the student, his life plans, formation of professional self-determination and positive life prospects, identifying trends in groups and teams, socio-psychological situation in general;
- psychological education – improving the psychological culture of all participants in the educational process.

The activities of the psychological service of the Higher Education Institutions include the following main areas:

- advisory and methodological assistance to all participants in training
- educational process on issues of student education, education of cultural, socially mature personality;

- надання професійної допомоги керівництву ЗВО та органом державного управління освітою у плануванні та оцінці ефективності освітньої діяльності;
- здійснення психологічної експертизи психолого-педагогічних інновацій;
- участь у профорієнтаційних заходах для учнів і студентів з метою надання їм допомоги у свідомому виборі професії та побудові життєвої стратегії;
- психологічне забезпечення навчально-виховного процесу у ЗВО,
- пошук і виявлення обдарованих студентів, визначення причин неуспішності та незадовільної поведінки, психологічний супровід студентів, що потребують особливої уваги викладачів і вихователів, робота з адаптації студентів до навчання у ЗВО;
- здійснення діагностичної, колекційної і профілактичної роботи як з окремими особами, так і з групами та колективами;
- формування готовності у випускників ЗВО до самостійної професійної діяльності;
- захист психічного і фізичного здоров'я студентів і викладачів, орієнтація на здоровий спосіб життя, попередження наркоманії, алкоголізму, СНІДу, злочинності, расової нетерпимості;

- providing professional assistance to the leadership of the Higher Education Institutions and the body of state education management in planning and evaluating the effectiveness of educational activities;
- implementation of psychological examination of psychological and pedagogical innovations;
- participation in career guidance activities for pupils and students in order to help them consciously choose a profession and build a life strategy;
- psychological support of the educational process in the Higher Education Institutions,
- search and identification of gifted students, determining the causes of failure and unsatisfactory behavior, psychological support of students in need of special attention of teachers and educators, work on adapting students to study in Institution of higher education;
- implementation of diagnostic, collection and preventive work with individuals and groups and teams;
- formation of readiness of freelance graduates for independent professional activity;
- protection of mental and physical health of students and teachers, orientation to a healthy lifestyle, prevention of drug addiction, alcoholism, AIDS, crime, racial intolerance;

- взаємодія та координація спільної діяльності з громадськими організаціями, органами студентського самоврядування, правоохоронними органами, органами охорони здоров'я, соціальними службами для молоді.

Структура психологічної служби ЗВО залежить від:

- а) профілю ЗВО;
- б) кількості студентів денної форми навчання, наявності філії, факультетів, гуртожитків;
- в) наявності та якісного складу профільних кафедр;
- г) фінансових можливостей навчального закладу;
- д) наявності кваліфікованих спеціалістів у галузі практичної психології, соціальної педагогіки.

При психологічній службі можуть створюватись: групи швидкого реагування, консультативні і тренінг-групи, студентські гуртки, творчі групи, групи волонтерів, «телефон довіри» та ін.

Психологічне забезпечення навчально-виховного процесу включає такі завдання:

- відбір абітурієнтів на ту чи іншу професію. Це передбачає розробку професіограм фахівців і створення на цій основі пакету конкретних психодіагностичних

- interaction and coordination of joint activities with public organizations, student self-government bodies, law enforcement bodies, health care bodies, social services for youth.

The structure of the psychological service of the Higher Education Institutions depends on:

- a) profile of Higher Education Institutions;
- b) the number of full-time students, the presence of branches, faculties, dormitories;
- c) availability and quality of profile departments;
- d) financial capabilities of the educational institution;
- e) availability of qualified specialists in the field of practical psychology, social pedagogy.

At the psychological service can be created: rapid response teams, counseling and training groups, student groups, creative groups, volunteer groups, «hotline» and others.

Psychological support of the educational process includes the following tasks:

- selection of entrants for a profession. This involves the development of professional profiles and the creation on this basis of a package of specific psychodiagnostic techniques, questionnaires, questionnaires, programs of interviews

методик, опитувальників, анкет, програм бесід з абітурієнтами з метою визначення рівня сформованості особистісних та когнітивних якостей абітурієнта;

- полегшення процесу адаптації студентів до умов навчання;
- професійну адаптацію, кінцевою метою якої є професійна ідентифікація майбутніх фахівців;
- психологічну допомогу викладачам в їхньому професійному самовдосконаленні;
- допомогу молодим викладачам, особливо тим, хто не має спеціальної педагогічної освіти, в їхній адаптації до умов нової професійної діяльності;
- допомогу студентам і викладачам у навчальних ситуаціях, що викликають значну емоційну напругу.

Психологічна допомога викладачам та студентам має здійснюватися передусім через індивідуальні консультації, бесіди, групові тренінги, інші форми психотерапевтичної роботи.

Основними завданнями у справі надання психологічної допомоги викладачам та студентам є:

- консультативна допомога у розв'язанні гострих життєвих проблем, криз, внутрішніх конфліктів;

with applicants to determine the level of personal and cognitive qualities of the applicant;

- facilitating the process of adaptation of students to learning conditions;
- professional adaptation, the ultimate goal of which is the professional identification of future professionals;
- psychological assistance to teachers in their professional self-improvement;
- assistance to young teachers, especially those who do not have special pedagogical education, in their adaptation to the conditions of new professional activity;
- helping students and teachers in learning situations that cause significant emotional stress.

Psychological assistance to teachers and students should be provided primarily through individual consultations, conversations, group trainings and other forms of psychotherapeutic work.

The main tasks in providing psychological assistance to teachers and students are:

- advisory assistance in solving acute life problems, crises, internal conflicts;

- консультативна та обмежена рамками закладу психотерапевтична допомога у виробленні адекватних форм поведінки, комунікативних умінь у різноманітних життєвих, навчальних та професійних ситуаціях;
- сприяння позитивному розв'язанню конфліктів у педагогічних колективах, студентських групах.

Основні умови ефективності діяльності психологічної служби ЗВО є:

- орієнтація на реальні замовлення клієнтів та актуальні для закладу психологічні проблеми;
- практична спрямованість на своєчасне розв'язання психологічних проблем;
- наукова обґрунтованість та сучасний рівень виконання основних завдань;
- достатнє фінансове, організаційне та технічне забезпечення служби та її підструктур;
- наявність кваліфікованих фахівців, здатних забезпечити діяльність психологічної служби на високому рівні.

- advisory and limited psychotherapeutic assistance in the development of adequate forms of behavior, communication skills in various life, educational and professional situations;
- promoting positive conflict resolution in teaching staff, student groups.

The main conditions for the effectiveness of the psychological service of the Free Economic Zone are:

- focus on real customer orders and current psychological issues for the institution;
- practical focus on timely resolution of psychological problems;
- scientific validity and current level of implementation of the main tasks;
- sufficient financial, organizational and technical support of the service and its substructures;
- availability of qualified specialists capable of ensuring the activities of the psychological service at a high level.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть базові принципи організації психологічної служби освіти.
2. Охарактеризуйте структуру психологічної служби системи освіти.
3. Охарактеризуйте організаційні моделі діяльності психологічної служби.
4. Назвіть посадові обов'язки працівників психологічної служби системи освіти.
5. Охарактеризуйте психологічне забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів.
6. Опишіть структуру та діяльність психологічної служби закладів вищої освіти.

Questions for self-control

1. Name the basic principles of the organization of the psychological service of education.
2. Describe the structure of the psychological service of the education system.
3. Describe the organizational models of the psychological service.
4. Name the job duties of employees of the psychological service of the education system.
5. Describe the psychological support of extracurricular educational institutions.
6. Describe the structure and activities of the psychological service of institutions of higher education.

ТЕМА 3: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

TOPIC 3: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN THE SYSTEM OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

3.1. Зміст і завдання психологічної роботи у військовому підрозділі (частині) у мирний час

Військові фахівці із спеціалізацією «Психолог» займаються організацією і здійсненням психологічної роботи у підрозділах і частинах задля:

- 1) психологічного підтримання високої бойової й мобілізаційної готовності військ, ефективного бойового чергування, оптимальної бойової і оперативної підготовки, підтримання серед особового складу високої свідомої військової дисципліни;
- 2) психологічного впливу на особистість воїна і особовий склад підрозділів (частин) для підвищення ефекту надання йому своєчасної психологічної допомоги;
- 3) організації і надання спеціальної психологічної допомоги військовослужбовцям, у яких існують певні

3.1. Content and Tasks of Psychological Work in a Military Unit in peacetime

Military specialists with the specialization «Psychologist» are engaged in the organization and implementation of psychological work in units and units for:

- 1) psychological support of high combat and mobilization readiness of troops, effective combat duty, optimal combat and operational training, maintenance of high conscious military discipline among the personnel;
- 2) psychological impact on the personality of the soldier and the personnel of units (units) to increase the effect of providing him with timely psychological assistance;
- 3) organization and provision of special psychological assistance to servicemen who have certain personal, mental and other problems, deviant behavior, etc.

особистісні, психічні та інші проблеми, має місце девіантна поведінка тощо.

Задачі психологічної роботи:

- вивчення індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, соціально-психологічних процесів і явищ у військових колективах і прогнозування їх розвитку;
- формування здорового морально-психологічного клімату у військових колективах;
- організація заходів психологічної роботи із забезпечення бойової і мобілізаційної готовності, бойових і учбово-бойових задач, бойового чергування (бойової служби), караульної і внутрішньої служб;
- психологічний аналіз службово-бойової діяльності, учбового процесу, виховної роботи і розробка заходів з підвищення їх ефективності;
- вивчення поповнення, яке прибуває до військової частини, і вироблення рекомендацій по раціональному розподілу військовослужбовців;
- організація психологічної допомоги і психологічної освіти військовослужбовців, членів їх сімей і цивільного персоналу Збройних сил.

Основними проблемами у руслі особистісно-діяльнісного підходу військової психології, розв'язання яких

Tasks of psychological work:

- study of individual psychological characteristics of servicemen, socio-psychological processes and phenomena in military teams and forecasting their development;
- formation of a healthy moral and psychological climate in military teams;
- organization of measures of psychological work to ensure combat and mobilization readiness, combat and training and combat tasks, combat duty (combat service), guard and internal services;
- psychological analysis of service and combat activities, educational process, educational work and development of measures to improve their effectiveness;
- study of the recruitment that arrives in the military unit, and development of recommendations for the rational distribution of servicemen;
- organization of psychological assistance and psychological education of servicemen, members of their families and civilian personnel of the Armed Forces.

The main problems in the line of the personal-activity approach of military psychology, the solution of which should be carried out in military units and units, are the following: personal problems, collective-group problems, activity problems. These problems determine the content and objectives

має здійснюватися у військових підрозділах і частинах, є такі: особистісні проблеми, колективно-групові проблеми, діяльнісні проблеми. Ці проблеми визначають зміст і завдання психологічної роботи, її основні напрями, а також функціональні обов'язки офіцерів, які виконують виховну роботу структур виховної роботи та обіймають відповідні посади психологів і соціальних психологів у військах. Вони виконують такі завдання психологічної роботи у військовому підрозділі:

- дослідження індивідуально-психічних якостей особистості воїна, соціально-психологічних процесів і явищ у військових підрозділах, малих соціальних групах, прогнозування і проектування їх розвитку;
- психологічна експертиза професійної придатності військовослужбовців і молодого поповнення з метою раціонального розподілу їх за спеціальностями, посадами і підрозділами;
- психологічний аналіз бойової, навчально-бойової, службової і повсякденної діяльності особового складу та навчально-виховного процесу у військових підрозділах і частинах, відпрацювання рекомендацій щодо їх оптимізації та підвищення ефективності;
- психологічне насичення заходів бойової та мобілізаційної готовності, виконання навчальних і навчально-

of psychological work, its main directions, as well as the functional responsibilities of officers who perform educational work of educational work structures and hold relevant positions of psychologists and social psychologists in the military. They perform the following tasks of psychological work in a military unit:

- study of individual mental qualities of the soldier, socio-psychological processes and phenomena in military units, small social groups, forecasting and designing their development;
- psychological examination of the professional suitability of servicemen and young recruits in order to rationally distribute them by specialties, positions and departments;
- psychological analysis of combat, training and combat, service and daily activities of personnel and the educational process in military units and units, development of recommendations for their optimization and efficiency;
- psychological saturation of measures of combat and mobilization readiness, performance of training and training-combat tasks, combat duty, guard and internal services of personnel and their psychological support;
- management of the dynamics of development of small social groups in the military environment, their gradual bringing to the level of military units;

бойових завдань, бойового чергування, вартової і внутрішньої служб особового складу та їх психологічне супроводження;

- управління динамікою розвитку малих соціальних груп у військовому середовищі, поступове їх доведення до рівня військових колективів;
- управління різними соціально-психологічними процесами і явищами у військових підрозділах, насичення їх позитивним змістом;
- формування і підтримка здорового соціально-психологічного клімату у військових підрозділах;
- профілактика соціально-психологічних, особистісних, психічних та інших детермінант і передумов порушення особовим складом військової дисципліни та правил і норм військових статусів, воїнського етикету;
- надання психологічної допомоги військовослужбовцям, членам їхніх родин, підвищення рівня їхньої психологічної освіченості;
- здійснення профілактичної психологічної роботи з різними категоріями військовослужбовців;
- створення атмосфери психічної захищеності воїнів у військовому підрозділі;
- озброєння воїнів та членів їхніх родин ефективними прийомами і методиками надання самому собі та іншим психологічної допомоги;

- management of various socio-psychological processes and phenomena in military units, saturating them with positive content;
- formation and maintenance of a healthy socio-psychological climate in military units;
- prevention of socio-psychological, personal, mental and other determinants and preconditions for violation of personnel of military discipline and rules and norms of military status, military etiquette;
- providing psychological assistance to servicemen, members of their families, raising the level of their psychological education;
- implementation of preventive psychological work with different categories of servicemen;
- creating an atmosphere of mental protection of soldiers in a military unit;
- arming soldiers and members of their families with effective methods and techniques of providing themselves and others with psychological assistance;
- rehabilitation work with soldiers who have committed certain violations of military discipline, had deviant behavior, have personal problems, etc.;
- counteracting the negative information and psychological impact on the military, etc.

- реабілітаційна робота з воїнами, які скоїли певні порушення військової дисципліни, мали девіантну поведінку, мають особистісні проблеми тощо;
- протидія негативному інформаційно-психологічному впливу на військовий склад тощо.

Отже, можна зробити висновок про те, що головним змістом психологічної роботи в підрозділах є психологічне дослідження об'єкта впливу і обґрунтоване оптимальне психологічне управління ним на основі розроблених у процесі досліджень психологічних рекомендацій. Ефективність психологічної роботи, безперечно, залежить від конкретного визначення основних її напрямів і оптимального застосування різних форм такої роботи.

Thus, we can conclude that the main content of psychological work in units is the psychological study of the object of influence and reasonable optimal psychological management on the basis of psychological recommendations developed in the research process. The effectiveness of psychological work, of course, depends on the specific definition of its main directions and the optimal application of various forms of such work.

3.2. Основні форми психологічної роботи психологічної служби в системі Збройних Сил

Реалізація основних завдань психологічної роботи та ефективне їх розв'язання залежить від основних форм цієї роботи, до яких, насамперед, належать: психодіагностика, психопрофілактика і психогігієна; психологічне консультування і освіта; психотерапія і психореабіліта-

3.2. The main forms of psychological work of psychological service in the system of the Armed Forces

The implementation of the main tasks of psychological work and their effective solution depends on the main forms of this work, which include, first of all: psychodiagnostics, psychoprophylaxis and psychohygiene; psychological counseling and education; psychotherapy and psychoreabilitatsia.

ція. Кожна з цих форм має свої особливості, зміст, специфіку і технологію.

Психодіагностика проводиться з метою:

- прогнозу розвитку особистості воїна та її окремих виявів і рис;
- пошуку найефективніших форм роботи з воїном;
- розроблення конкретних рекомендацій для воїна і посадових осіб щодо оптимізації наявних форм, методів і засобів навчання й виховання особового складу, режиму його життєдіяльності, якісного виконання ним бойових та інших завдань.

Отримані психодіагностичні дані можуть використовуватися:

- психологами у військовому підрозділі й частині;
- іншими посадовими особами військового підрозділу і частини з метою оптимізації управлінської діяльності, поліпшення виховної роботи, підвищення ефективності бойової та інших видів діяльності особового складу;
- іншими людьми (наприклад, родичами);
- особисто досліджуваними у процесі їхнього самопізнання, саморозвитку, самокорекції і самоактуалізації.

Для отримання даних щодо індивідуально-психічних якостей особистості воїна можуть використовувати

Each of these forms has its own characteristics, content, specifics and technology.

Psychodiagnostics is performed in order to:

- forecast of the development of the soldier's personality and its individual manifestations and features;
- search for the most effective forms of work with a soldier;
- development of specific recommendations for the soldier and officials on the optimization of existing forms, methods and means of training and education of personnel, the mode of their life, the quality of their combat and other tasks.

The obtained psychodiagnostic data can be used:

- psychologists in the military unit and unit;
- other officials of the military unit and unit in order to optimize management activities, improve educational work, increase the effectiveness of combat and other activities of personnel;
- other people (for example, relatives);
- personally researched in the process of their self-knowledge, self-development, self-correction and self-actualization.

Various tests, questionnaires, projective and psychophysiological methods, as well as general methods of psychological science can be used to obtain data on the individual

тися різноманітні тести, анкети, проєктивні й психофізіологічні методики, а також загальні методи психологічної науки спрямовані на попередження таких негативних проблем, як порушення психічного здоров'я воїна, міжособистісні конфлікти у військових підрозділах, девіантна поведінка, труднощі адаптації тощо, і на збереження духовного, нервово-психічного і психосоматичного здоров'я воїна, створення йому оптимальних умов для життєдіяльності у військовому середовищі та в екстремальних умовах військової діяльності.

Крім того, це ще робота зі здоровими воїнами для надання їм спеціалізованої допомоги з метою попередження нервово-психічних і психосоматичних захворювань. Психопрофілактика і психогігієна передбачають:

- виявлення та облік воїнів «груп ризику» та здійснення з ними психологічно обґрунтованої, переважно профілактичної роботи;
- організацію роботи Центрів психологічної та юридичної консультації;
- навчання воїнів прийомам саморегуляції власних емоційно-вольових станів, спеціалізованим методикам мобілізації емоційно-вольової сфери до діяльності в екстремальних умовах, самовідновлення психофізіологічних ресурсів;

mental qualities of a soldier's personality. Psychological service is aimed at preventing such negative problems as mental health disorders of the soldier, interpersonal conflicts in military units, deviant behavior, difficulties in adaptation, etc., and to preserve the spiritual, neuropsychological and psychosomatic health of the soldier, creating optimal conditions for life in military environment and in extreme conditions of military activity.

In addition, it is working with healthy soldiers to provide them with specialized care to prevent neuropsychiatric and psychosomatic diseases. Psychoprophylaxis and psychohygiene include:

- identification and accounting of soldiers «at risk» and the implementation of psychologically sound, mostly preventive work with them;
- organization of the Centers for psychological and legal counseling;
- training of soldiers in the techniques of self-regulation of their own emotional and volitional states, specialized methods of mobilization of the emotional and volitional sphere to work in extreme conditions, self-recovery of psychophysiological resources;

- підготовку навчально-методичних і методичних рекомендацій щодо психологічної роботи у військовому середовищі;
- обґрунтування і пропаганда психологічного мінімуму знань, навичок і вмінь для військовослужбовців різних категорій;
- психологічну оцінку комфортності бойового і навчального середовища, аналіз режиму бойової діяльності та відпочинку особового складу, обґрунтування психологічних рекомендацій для командирів і вихователів з метою оптимізації та забезпечення їх ефективності;
- організацію спеціальних заходів психологічного розвантаження для окремих категорій особового складу і військових підрозділів;
- прийом психологом воїнів під час медичної їх диспансеризації;
- допомогу родинам військовослужбовців у подоланні кризових ситуацій у родинному житті, цілеспрямовану роботу з молодими родинами офіцерів.

Психологічне консультування й освіта передбачає роз'яснення воїну його особистісних та інших проблем, які його оточують в особистому житті, професійній діяльності й у спілкуванні з іншими воїнами, допомогу йому в їх усвідомленні, зняття у нього психічного напруження, підвищення компетентності на надання допомоги щодо

- preparation of educational and methodical and methodical recommendations on psychological work in the military environment;
- substantiation and promotion of the psychological minimum of knowledge, skills and abilities for servicemen of different categories;
- psychological assessment of the comfort of combat and training environment, analysis of the mode of combat activities and recreation of personnel, substantiation of psychological recommendations for commanders and educators in order to optimize and ensure their effectiveness;
- organization of special measures of psychological relief for certain categories of personnel and military units;
- reception of soldiers by a psychologist during their medical examination;
- assistance to the families of servicemen in overcoming crisis situations in family life, purposeful work with young families of officers.

Psychological counseling and education involves explaining to the soldier his personal and other problems that surround him in personal life, professional activities and in communication with other soldiers, help him understand them, relieve him of mental stress, increase competence to provide assistance in adopting optimal decision to overcome

ухвалення оптимального рішення щодо їх подолання, а також формування соціальної поведінки. Психологічна освіта спрямована насамперед на формування у військовослужбовців знань основних закономірностей функціонування і розвитку їхньої психіки, механізмів виникнення негативних психічних станів, формування і вдосконалення навичок і вмінь управлінської діяльності, а також на оволодіння простими і водночас ефективними методиками психічної саморегуляції, організації оптимальних форм взаємодії із соціальним оточенням.

Психотерапія і психореабілітація спрямовані на відновлення, вдосконалення і загартування духовної, психічної та фізичної сфер військовослужбовців, їхнє особисте зростання, налагодження гармонійних взаємин із соціальним оточенням, послаблення дії психотравмуючих факторів, формування необхідних для військової служби якостей, оптимізацію морально-психологічного клімату у військових колективах.

Психореабілітація спрямована на відбудову, корекцію або компенсацію порушених психічних функцій, станів, особистісного і соціального статусу хворого, а також тих осіб, які отримали психічну травму в результаті різної зміни соціальних відношень, умов життєдіяльності. Вона використовує форми і методи психотерапії та характеризується як діяльність, що спрямована на відбудову психічних функцій і особистого статусу особистості людини.

them, as well as the formation of social and social behavior. Psychological education is aimed primarily at forming in servicemen knowledge of the basic laws of functioning and development of their psyche, mechanisms of negative mental states, formation and improvement of skills and abilities of managerial activity, as well as mastering simple and effective methods of mental self-regulation. environment.

Psychotherapy and psychorehabilitation are aimed at restoring, improving and hardening the spiritual, mental and physical spheres of servicemen, their personal growth, establishing harmonious relationships with the social environment, reducing the effects of traumatic factors, forming the necessary qualities for military service, optimizing moral and psychological catholicism.

Psychorehabilitation is aimed at rebuilding, correcting or compensating for impaired mental functions, conditions, personal and social status of the patient, as well as those who have suffered mental trauma as a result of various changes in social relations, living conditions. It uses forms and methods of psychotherapy and is characterized as an activity aimed at rebuilding mental functions and personal status of the individual.

3.3. Основні обов'язки військових психологів

Етичний кодекс фахівця-психолога у Збройних силах України базується на загальних принципах психологічної роботи, до яких належать:

- принцип відповідальності;
- принцип професійної компетентності;
- принцип правової обґрунтованості й етичної доцільності, відповідність статусу освітнього рівня діагноста чинним вимогам;
- принцип гуманізму, поваги особистісної самобутності та недоторканності особистості кожного воїна;
- принцип забезпечення таємності інформації;
- принцип добровільності;
- принцип своєчасності, постійності, систематичності та комплексності;
- принцип всебічного забезпечення психологічної роботи.

Старший офіцер із соціально-психологічного забезпечення бойової готовності та морально-психологічної підготовки, психолог зобов'язаний:

3.3. The Main Responsibilities of Military Psychologists

The code of ethics of a specialist psychologist in the Armed Forces of Ukraine is based on the general principles of psychological work, which include:

- the principle of responsibility;
- the principle of professional competence;
- the principle of legal validity and ethical expediency, compliance of the status of the educational level of the diagnostician with the current requirements;
- the principle of humanism, respect for personal identity and inviolability of the personality of each soldier;
- the principle of ensuring the confidentiality of information;
- the principle of voluntariness;
- the principle of timeliness, consistency, systematicity and complexity;
- the principle of comprehensive support of psychological work.

Senior officer for social and psychological support of combat readiness and moral and psychological training, psychologist is obliged to:

- розробляти пропозиції до плану бойової та мобілізаційної готовності частини, відпрацьовувати формалізовані документи на воєнний час, періодично перевіряти готовність техніки і майна відділення виховної роботи, їхню укомплектованість та боєздатність;
- розробляти проекти розпоряджень;
- розробляти рекомендації стосовно комплектування підрозділів, які несуть бойове чергування, підбору команд для виконання завдань у відриві від військових частин, зняття психологічного напруження під час діяльності в екстремальних ситуаціях;
- розробляти рекомендації з підготовки особового складу до бойових дій і відновлення боєздатності;
- організовувати й проводити заняття з офіцерами виховної роботи;
- організовувати й проводити заходи щодо забезпечення соціальної і психічної адаптації військовослужбовців відповідно до їхньої військової спеціалізації, індивідуальних, нервово-психічних якостей та умов служби;
- провадити прогностичні розрахунки психічних втрат особового складу в бойових умовах;
- здійснювати індивідуальну психодіагностику особистості воїна;

- develop proposals for the plan of combat and mobilization readiness of the unit, work out formalized documents for wartime, periodically check the readiness of equipment and property of the department of educational work, their staffing and combat capability;
- develop draft regulations;
- to develop recommendations on the staffing of units on combat duty, the selection of teams to perform tasks in isolation from military units, the removal of psychological stress during activities in extreme situations;
- develop recommendations for the training of personnel for hostilities and the restoration of combat capability;
- to organize and conduct classes with officers of educational work;
- to organize and carry out measures to ensure the social and mental adaptation of servicemen in accordance with their military specialization, individual, neuropsychological qualities and conditions of service;
- to conduct forecast calculations of mental losses of personnel in combat conditions;
- to carry out individual psychodiagnostics of the soldier's personality;
- to conduct classes with officers on the problems of moral and psychological provision of combat readiness, combat training;

- проводити заняття з офіцерами з проблем морально-психологічного забезпечення бойової готовності, бойової підготовки;
- провадити соціально-психологічні дослідження з виявлення індивідуальних, групових та колективних настроїв, характеру міжособистісних взаємин, вивчення потреб і запитів особового складу;
- організовувати й забезпечувати у військових підрозділах роботу кімнат психологічного розвантаження;
- брати участь у психологічній підготовці особового складу для ведення сучасного бою, ефективного виконання бойових і навчально-бойових завдань;
- брати участь у психологічній підготовці особового складу для ведення сучасного бою, ефективного виконання бойових і навчально-бойових завдань;
- брати участь у плануванні й організації професійної підготовки офіцерського складу з проблем психології та педагогіки, у навчанні офіцерів виховної роботи формам і методам морально-психологічного забезпечення бою;
- співпрацювати на основі розпоряджень командира і заступника командира з виховної роботи з військовоматами.

- to conduct socio-psychological research to identify individual, group and collective attitudes, the nature of interpersonal relationships, the study of needs and requests of personal staff;
- to organize and provide in military units work of rooms of psychological unloading;
- to participate in the psychological training of personnel for modern combat, effective execution of combat and training and combat missions;
- to participate in the psychological training of personnel for modern combat, effective execution of combat and training and combat missions;
- to participate in the planning and organization of professional training of officers on the problems of psychology and pedagogy, in the training of officers of educational work forms and methods of moral and psychological support of combat;
- to cooperate on the basis of orders of the commander and the deputy commander on educational work with military registration and enlistment offices.

Important areas of work of a psychologist in the army are:

- providing assistance to unit commanders in preventing statutory offenses and strengthening military discipline;

Важливими напрямками роботи психолога у військах є:

- надання допомоги командирам підрозділів щодо профілактики правопорушень статутного порядку і зміцнення військової дисципліни;
- утвердження високоморальних норм поведінки у стосунках між військовослужбовцями і суворе дотримання вимог військових статутів;
- вивчення морально-психічного клімату у підрозділах і зміцнення військової дисципліни;
- аналіз соціальних умов служби, побуту та їх вплив на стан військової дисципліни, пропозиції щодо їх поліпшення;
- здійснення психологічного аналізу чинників, які викликають порушення правил статутних взаємин між воїнами та інших негативних явищ, і здійснення їх профілактики та корекції;
- надання посадовим особам, які призначенні для проведення адміністративних розслідувань та дізнань, військовослужбовцям і членам їхніх родин консультативної допомоги в оформленні необхідних документів для реалізації встановлених для них законодавством прав та пільг.

- approval of high moral standards of conduct in relations between servicemen and strict compliance with the requirements of military statutes;
- study of the moral and mental climate in the units and strengthening military discipline;
- analysis of social conditions of service, life and their impact on the state of military discipline, proposals for their improvement;
- implementation of psychological analysis of factors that cause violations of the rules of statutory relations between soldiers and other negative phenomena, and their prevention and correction;
- providing officials assigned to administrative investigations and inquiries, servicemen and members of their families with advisory assistance in drawing up the necessary documents for the implementation of the rights and benefits established by law.

Питання для самоконтролю

- 1. Охарактеризуйте зміст і завдання психологічної роботи у військовому підрозділі (частині) у мирний час.*
- 2. На чому базується Етичний кодекс фахівця-психолога у Збройних силах України?*
- 3. Які основні форми психологічної роботи психологічної служби в системі Збройних Сил?*
- 4. Які основні обов'язки військових психологів?*
- 5. Назвіть важливі напрямки роботи психолога у військах.*

Questions for self-control

- 1. Describe the content and tasks of psychological work in a military unit (unit) in peacetime.*
- 2. What is the Code of Ethics of a psychologist in the Armed Forces of Ukraine based on?*
- 3. What are the main forms of psychological work of the psychological service in the system of the Armed Forces?*
- 4. What are the main duties of military psychologists?*
- 5. Name the important areas of work of a psychologist in the army.*

ТЕМА 4: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

TOPIC 4: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN THE HEALTH CARE SYSTEM

4.1. Організаційні аспекти діяльності медичного (клінічного) психолога

Основні підходи до організації медико-психологічної допомоги в цілому відповідають тим, що використовуються при наданні психіатричної і психотерапевтичної допомоги.

Принцип наближення психологічної допомоги до населення реалізується за допомогою введення посад медичних психологів. Принцип системності забезпечується включенням медичних психологів в бригаді фахівців, які надають психіатричну та психотерапевтичну допомогу. Принцип безперервності припускає участь медичного психолога у супроводженні пацієнта на всіх етапах лікувально-діагностичного процесу і виявляється в реалізації різних медико-реабілітаційних заходів.

Концепція вдосконалення комплексної медичної і психологічної допомоги включає:

4.1. Organizational Aspects of Medical (Clinical) Psychologist

The main approaches to the organization of medical and psychological care in general correspond to those used in the provision of psychiatric and psychotherapeutic care.

The principle of bringing psychological care closer to the population is realized through the introduction of positions of medical psychologists. The principle of systematization is ensured by the inclusion of medical psychologists in the team of specialists who provide psychiatric and psychotherapeutic care. The principle of continuity involves the participation of a medical psychologist in accompanying the patient at all stages of the treatment and diagnostic process and is manifested in the implementation of various medical and rehabilitation measures.

The concept of improving comprehensive medical and psychological care includes:

- розробку освітніх стандартів і вимог до підготовки медичних психологів;
- визначення системи освітніх установ, які займаються базовою підготовкою і післядипломним навчанням медичним (клінічним) психологів;
- забезпечення умов взаємодії медичних психологів з іншими фахівцями, що надають психотерапевтичну, психіатричну, наркологічну, кризову і логопедичну допомогу;
- оснащення робочих місць медичного психолога;
- технічна єдність і спадкоємність діяльності медичного психолога в структурі медичної допомоги.

Основними напрямками роботи медичного (клінічного) психолога є психодіагностика, психокорекція і участь в психотерапевтичному процесі. Однією з важливих задач є проведення психодіагностики і диференціальної клінічної діагностики. Для взаємодії лікаря і медичного (клінічного) психолога при проведенні диференційно-діагностичного дослідження в сучасних умовах пропонують програми спільного навчання лікарів і психологів. Іншою задачею психодіагностичного дослідження є визначення особливостей і ступеня порушень психічної діяльності.

Важливою складовою частиною роботи психолога в установах психіатричного профілю є його участь в реабі-

- development of educational standards and requirements for the training of medical psychologists;
- definition of the system of educational institutions engaged in basic training and postgraduate training of medical (clinical) psychologists;
- providing conditions for interaction of medical psychologists with other specialists providing psychotherapeutic, psychiatric, narcological, crisis and speech therapy care;
- equipping the workplaces of a medical psychologist;
- technical unity and continuity of the medical psychologist in the structure of medical care.

The main areas of work of a medical (clinical) psychologist are psychodiagnostics, psychocorrection and participation in the psychotherapeutic process. One of the important tasks is to conduct psychodiagnostics and differential clinical diagnosis. For the interaction of doctor and medical (clinical) psychologist in the conduct of differential diagnostic research in modern conditions offer joint training programs for doctors and psychologists. Another task of psychodiagnostics research is to determine the features and degree of mental disorders.

An important part of a psychologist's work in psychiatric institutions is his participation in rehabilitation activities. At the first stage of rehabilitation, psychosocial methods of action are implemented in combination with treatment programs.

літаційних заходах. На першому етапі реабілітації реалізуються психосоціальні методи дії в поєднанні з лікувальними програмами. Основна дія на цьому етапі роботи – медична, тому психолог надає особливу увагу усвідомленій участі пацієнта в процесі терапії. Психокорекцій на діяльність психолога включає поведінковий тренінг в поєднанні з реалізацією нескладних соціально-орієнтованих завдань, однією з яких є емоційна підтримка і демонстрація успіху з метою виключення негативних емоцій в процесі терапії зайнятістю і трудової терапії. Головним психологічним критерієм успішного завершення першого етапу реабілітації вважається поява у пацієнта позитивного емоційного ставлення до спілкування з іншими пацієнтами, до терапії зайнятістю і трудової терапії.

Другий етап реабілітації проводиться на базі лікувально-трудова майстерень. Основною задачею є повернення хворого до організованої професійної праці і підготовка його до самостійного життя. Головним психологічним критерієм успішного завершення другого етапу реабілітації слід вважати появу у пацієнта стійкої потреби в міжперсональному спілкуванні, усвідомлення і ухвалення ним плану працевлаштування, усвідомлення необхідності включення в трудову діяльність.

Третій етап реабілітації (заключний) – це проведення комплексу заходів, спрямованих на включення

The main action at this stage of work is medical, so the psychologist pays special attention to the conscious participation of the patient in the therapy process. Psychocorrection on the activities of a psychologist includes behavioral training in combination with the implementation of simple socially-oriented tasks, one of which is emotional support and demonstration of success in order to eliminate negative emotions in the process of employment therapy and occupational therapy. The main psychological criterion for the successful completion of the first stage of rehabilitation is the appearance of the patient's positive emotional attitude to communication with other patients, to employment therapy and occupational therapy.

The second stage of rehabilitation is carried out on the basis of medical and labor workshops. The main task is to return the patient to organized professional work and prepare him for independent living. The main psychological criterion for the successful completion of the second stage of rehabilitation should be considered the emergence of a patient's persistent need for interpersonal communication, awareness and acceptance of the employment plan, awareness of the need for inclusion in employment.

The third stage of rehabilitation (final) is a set of measures aimed at including the patient in independent living and independent work in individually created or normal

пацієнта в самотійне життя і самотійну працю в індивідуально створених або звичайних умовах професійної діяльності. Для вирішення цієї задачі, особливо при захворюваннях, які супроводжуються значними змінами особистості і зниженням можливостей соціально-трудового пристосування, в перспективі передбачається створення спеціальних гуртожитків для пацієнтів.

Таким чином, до практичних задач діяльності клінічного психолога в реабілітаційному центрі або відділенні відносяться:

- експериментально-психологічне обстеження пацієнтів з метою диференціальної діагностики, прогнозу і розробки перспектив терапії і соціально-трудової реабілітації;
- експериментально-психологічне обстеження з метою об'єктивізації динаміки психологічної складової стану пацієнта з метою врахування передумов ефективності соціально-трудової реабілітації;
- експериментально-психологічне обстеження з метою оцінки ступеня і структури порушень психічного функціонування при проведенні соціально-трудової реабілітації;
- психологічний аналіз особливостей сімейного життя;
- проведення психокорекційних заходів для реалізації лікувально-реабілітаційних режимів на різних етапах реабілітаційного процесу, спрямованих на профілактику

conditions of professional activity. To solve this problem, especially in diseases that are accompanied by significant changes in personality and reduced opportunities for social and labor adaptation, in the future it is planned to create special dormitories for patients.

Thus, the practical tasks of a clinical psychologist in a rehabilitation center or department include:

- experimental and psychological examination of patients for the purpose of differential diagnosis, prognosis and development of prospects for therapy and social and occupational rehabilitation;
- experimental-psychological examination in order to objectify the dynamics of the psychological component of the patient's condition in order to take into account the prerequisites for the effectiveness of social and occupational rehabilitation;
- experimental-psychological examination to assess the degree and structure of mental disorders during social and labor rehabilitation;
- psychological analysis of family life;
- carrying out psycho-corrective measures for the implementation of treatment and rehabilitation regimens at different stages of the rehabilitation process, aimed at pre-

<p>психологічних наслідків перенесеного психічного розладу, подолання ізоляції, явищ госпіталізації, розвиток навичок взаємодії, формування життєвої перспективи;</p> <ul style="list-style-type: none"> • психологічна дія з метою оптимізації сімейно-подружніх відносин; • психологічна робота з мікросоціальним оточенням пацієнта на різних етапах реабілітації; • формування і актуалізація соціально-трудова можливостей і їхнє усвідомлення пацієнтом, вибір напрямку соціальної і професійної адаптації. 	<p>venting the psychological consequences of mental disorders, overcoming isolation, hospitalization, development of interaction skills, life prospects;</p> <ul style="list-style-type: none"> • psychological action to optimize property and marital relations; • psychological work with the microsocial environment of the patient at different stages of rehabilitation; • formation and actualization of social and labor opportunities and their awareness by the patient, the choice of direction of social and professional adaptation.
<p>4.2. Специфіка надання психологічної допомоги тяжким соматичним хворим</p> <p>Специфіка особистісних змін тяжких соматичних хворих говорить про те, що їх психічний та емоційний стан потребує психологічної допомоги впродовж лікування та подальшого диспансерного спостереження. На діагностичному етапі перебування у клініці завдання психологічної допомоги входять: швидке зняття гострого емоційного стресу, викликаного повідомленням про діагноз або здогадками про нього; допомога у процесі пристосування до факту хвороби; формування активного ставлення до боротьби із захворюванням. У період стаціонарного лікування</p>	<p>4.2. The Specifics of Providing Psychological Assistance to Severe Somatic Patients</p> <p>The specificity of personal changes of severe somatic patients suggests that their mental and emotional state needs psychological help during treatment and further dispensary observation. At the diagnostic stage of the stay in the clinic, the tasks of psychological care include: rapid removal of acute emotional stress caused by the message of the diagnosis or guesses about it; assistance in the process of adaptation to the fact of the disease; formation of an active attitude to the fight against the disease. During inpatient treatment, the psychologist helps the patient to form an adequate picture of</p>

психолог допомагає хворому формувати адекватну картину захворювання, долати депресивні реакції на хворобу і лікування, зниження інтересу до життя через «занурення у хворобу», порушення сімейних стосунків, контактів із службовцями, виникнення проблем повернення до трудової діяльності, наявність конфліктів на тлі порушення інтимних стосунків. На цьому етапі психологу необхідно встановити з пацієнтом стосунки, що дають йому почуття впевненості.

Однією з основних умов проведення психологічної допомоги тяжким хронічним соматичним хворим є неформальний психологічний контакт, довірчі стосунки між психологом і пацієнтом, оскільки психотерапевтичні можливості є обмеженими і потребують великою мірою підтримки віри хворого, морального стимулювання волі до життя.

Психолог, який працює з важко хворими соматичними пацієнтами, виконує здебільшого підтримуючу функцію, спрямовану на розкриття енергетичних ресурсів, формування оптимістичних установок, зниження психогенних стресових впливів та використання адаптаційних механізмів психіки. Це гуманістична місія, яка вимагає високої професійної культури, альтруїстичних й оптимістичних установок, здатності до прийняття несподіваних рішень, а також глибокої віри в доцільність і значимість психологічної допомоги тяжкохворим людям.

the disease, overcome depressive reactions to the disease and treatment, reduced interest in life due to «immersion in the disease», disruption of family relationships, contacts with employees, problems of return to work, conflicts violation of intimate relations. At this stage, the psychologist needs to establish a relationship with the patient that gives him a sense of confidence.

One of the main conditions for psychological care for severe chronic somatic patients is informal psychological contact, trust between psychologist and patient, as psychotherapeutic opportunities are limited and require a great deal of support for the patient's faith, moral stimulation of will to live.

The psychologist, who works with seriously ill somatic patients, performs mainly a supportive function aimed at revealing energy resources, forming optimistic attitudes, reducing psychogenic stress and using the adaptive mechanisms of the psyche. This is a humanistic mission that requires a high professional culture, altruistic and optimistic attitudes, the ability to make unexpected decisions, as well as a deep belief in the feasibility and importance of psychological care for the seriously ill.

Properly constructed work of a psychologist in a medical institution brings significant assistance to both the patient's doctor and the patient in the process of treatment and rehabilitation.

Правильно побудована робота психолога в лікувальному закладі приносить суттєву допомогу як лікареві хворого, так і самому хворому у процесі лікування та реабілітації.

Кінцевою метою співпраці лікаря та психолога можна вважати якість життя соматичного хворого. Віра хворого у свої можливості і виникнення позитивної перспективи, поява надії, що відбуваються впродовж психологічного супроводу, звернені до «здорової» частині особистості. Завдяки психологічному впливу, що значною мірою знижує рівень невизначеності уявлень пацієнта про свою хворобу і фатальність її виходу, відбувається переоцінка значимих переживань, життєвих цінностей, смислів.

Отже, головним завданням психологічної допомоги соматичним хворим, які страждають захворюваннями різного ступеня тяжкості, є досягнення їхнього особистісного розвитку. Психологічні засоби, що вибирає фахівець для вирішення цього завдання, можуть бути різними – вербальними чи невербальними, орієнтованими на когнітивні, емоційні чи поведінкові аспекти, і такими, що реалізуються в контексті взаємин між хворими, які потребують допомоги, та психологами. Формами реалізації цих засобів можуть виступати бесіда, тренінг чи міжособистісні взаємини як фактир впливу. Засоби психологічного впливу можуть бути спрямовані не тільки на

The ultimate goal of cooperation between a doctor and a psychologist can be considered the quality of life of a somatic patient. The patient's faith in their abilities and the emergence of a positive outlook, the emergence of hope that occurs during psychological support, addressed to the «healthy» part of the individual. Due to the psychological impact, which significantly reduces the level of uncertainty of the patient's perceptions of his illness and the fatality of its outcome, there is a reassessment of significant experiences, life values, meanings.

Thus, the main task of psychological care for somatic patients suffering from diseases of varying severity is to achieve their personal development. The psychological means that a specialist chooses to solve this problem can be different – verbal or non-verbal, focused on cognitive, emotional or behavioral aspects, and those that are implemented in the context of the relationship between patients in need of help and psychologists. Conversations, training or interpersonal relationships can be forms of influence. Means of psychological influence can be aimed not only at changing psychological characteristics, mental processes and states, but also the state of the organism.

The functions of psychological care for somatic patients are prevention, treatment, rehabilitation and development, and its goals reflect the target orientation of the process to

зміну психологічних характеристик, психічних процесів і станів, але й стану організму.

Функції психологічної допомоги соматичним хворим полягають у профілактиці, лікуванні, реабілітації і розвитку, а її цілі відбивають цільову орієнтацію процесу на досягнення окреслених позитивних змін. Вони визначають загальну стратегію впливу і тісно пов'язані з теоретичною орієнтацією психолога.

Засоби психологічної допомоги можуть бути спрямовані як на більш загальні, віддалені цілі, наприклад, упорядкування порушеної діяльності організму, відновлення повноцінного особистісного функціонування, гармонізацію особистості, особистісне зростання, розвиток особистісних ресурсів, так і на конкретні, близькі цілі, наприклад, подолання страху, тривожності, депресії.

Важливо зазначити, що за умов впровадження психологічних служб у лікувальних закладах, психологічну допомогу соматичним хворим доцільно будувати в комплексі таких цілей і завдань:

- підвищення комунікативної компетентності (тренінг партнерського спілкування, тренінг з вироблення асертивних властивостей);
- саморегуляція для зниження рівня тривожності і депресивної напруженості (аутогенне тренування, керована уява, робота із здоровими образами);

achieve the outlined positive changes. They determine the overall strategy of influence and are closely related to the theoretical orientation of the psychologist.

Psychological aids can be aimed at more general, long-term goals, such as streamlining the body, restoring full personal functioning, harmonization of personality, personal growth, development of personal resources, and specific, close goals, such as overcoming fear, anxiety, depression.

It is important to note that with the introduction of psychological services in medical institutions, psychological care for somatic patients should be built in a set of the following goals and objectives:

- increase of communicative competence (training of partnership communication, training on development of assertive properties);
- self-regulation to reduce anxiety and depressive tension (autogenic training, controlled imagination, work with healthy images);
- response to blocked emotions (creative training, body-oriented psychotherapy, counseling);
- increase frustration tolerance (behavioral psychotherapy, breathing management training);
- strengthening extrapunitive orientation, optimism (cognitive psychotherapy, meditation in the outside world).

- відреагування заблокованих емоцій (креативний тренінг, тілесно-орієнтована психотерапія, співконсультування);
- підвищення фрустраційної толерантності (поведінкова психотерапія, тренінг керування диханням);
- посилення екстрапунітивної спрямованості, оптимістичності (когнітивна психотерапія, медитація на зовнішньому світі).

Питання для самоконтролю

1. Які організаційні аспекти діяльності медичного (клінічного) психолога?
2. Що включає концепція вдосконалення комплексної медичної і психологічної допомоги?
3. Що виступає важливою складовою частиною роботи психолога в установах психіатричного профілю?
4. Що відносять до практичних задач діяльності клінічного психолога в реабілітаційному центрі або відділенні?
5. Яка специфіка надання психологічної допомоги тяжким соматичним хворим?

Questions for self-control

1. What are the organizational aspects of the activity of a medical (clinical) psychologist?
2. What does the concept of improving comprehensive medical and psychological care include?
3. What is an important component of the psychologist's work in psychiatric institutions?
4. What are the practical tasks of a clinical psychologist in a rehabilitation center or department?
5. What are the specifics of providing psychological assistance to severe somatic patients?

ТЕМА 5: ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

TOPIC 5: ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN LAW ENFORCEMENT AGENCIES

5.1. Основні принципи, напрямки та завдання соціально-психологічної роботи в службі безпеки України

Соціально-психологічне забезпечення роботи з особовим складом СБУ – це складова загальної системи забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів. Суб'єктами соціально-психологічної роботи в СБУ виступають: керівники всіх рівнів; підрозділ з організації соціально-психологічної роботи Управління роботи з особовим складом СБУ; Експертно-психологічна служба Військово-медичного управління СБУ; кафедра педагогіки та оперативної психології Національної академії СБУ; психологи-практики оперативних підрозділів; психологи підрозділів роботи з особовим складом. Основні принципи соціально-психологічної роботи СБУ:

5.1. Basic Principles, Directions and Tasks of Social and Psychological Work in the Security Service of Ukraine

Socio-psychological support of work with the SBU personnel is a component of the general system of ensuring the operational and service activities of bodies and departments. The subjects of social and psychological work in the SBU are: leaders of all levels; subdivision for the organization of social and psychological work of the Department of Work with the SBU personnel; Expert Psychological Service of the Military Medical Department of the Security Service of Ukraine; Department of Pedagogy and Operational Psychology of the National Academy of the Security Service of Ukraine; psycholo-

- принцип законності, який полягає у тому, що соціально-психологічна робота будується відповідно до чинного законодавства України та відомчих нормативно-правових актів. Цей принцип вимагає від суб'єктів соціально-психологічної роботи дотримання конституційних прав та свобод громадян;
- принцип науковості передбачає системну планомірну роботу, яка базується на сучасних досягненнях науки, єдність та обґрунтованість цілей, змісту, форм та методів соціально-психологічної роботи;
- принцип гуманізму полягає в дотриманні суб'єктами соціально-психологічної роботи загальнолюдських норм моралі та прав людини;
- принцип конфіденційності, змістом якого є суворе дотримання вимог нормативно-правових актів СБУ з таємного діловодства та норм професійної етики;
- принцип діяльнісного підходу полягає у вивченні соціально-психологічних процесів, які відбуваються в реальних соціальних групах особового складу органів та підрозділу СБУ, з урахуванням специфіки їх діяльності. Цей принцип передбачає адекватність заходів соціально-психологічної роботи потребам СБУ, що зумовлені динамікою суспільно-політичного життя країни та оперативної обстановки.

gists-practitioners of operational units; psychologists of personnel departments. Basic principles of social and psychological work of the SBU:

- the principle of legality, which is that socio-psychological work is built in accordance with current legislation of Ukraine and departmental regulations. This principle requires the subjects of socio-psychological work to respect the constitutional rights and freedoms of citizens;
- the principle of scientificity provides for systematic systematic work, which is based on modern achievements of science, the unity and validity of the goals, content, forms and methods of socio-psychological work;
- the principle of humanism is to comply with the subjects of socio-psychological work of universal norms of morality and human rights;
- the principle of confidentiality, the content of which is strict compliance with the requirements of regulations of the LEA on secret record keeping and professional ethics;

The principle of the activity approach is to study the socio-psychological processes that occur in real social groups of personnel of the bodies and units of the SBU, taking into account the specifics of their activities. This principle assumes the adequacy of measures of socio-psychological work to the

Основними напрямками соціально-психологічної роботи в СБУ визначено: професійно-психологічний відбір кандидатів на службу та навчання; соціально-психологічне забезпечення роботи з особовим складом; психологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до основних напрямків соціально-психологічної роботи в СБУ визначені такі її завдання:

- наукова розробка критеріїв вибору кандидатів в оперативні підрозділи з урахуванням специфіки їх діяльності та абітурієнтів для вступу в навчальні заклади СБУ;
- здійснення професійного психологічного відбору кандидатів на службу в органи, підрозділи та військові формування СБУ з урахуванням придатності особи до конкретних видів оперативно-службової діяльності, а також абітурієнтів для вступу в навчальні заклади СБУ;
- розробка пропозицій з питань розподілу випускників навчальних закладів на первинні посади з урахуванням їх індивідуально-психологічних характеристик;
- вдосконалення системи професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи, підрозділи та військові формування, а також абітурієнтів для вступу в навчальні заклади СБУ;
- забезпечення керівництва, органів та підрозділів СБУ інформацією про основні соціальні процеси та явища

needs of the SBU, due to the dynamics of socio-political life of the country and the operational situation.

The main directions of social and psychological work in the SBU are: professional and psychological selection of candidates for service and training; social and psychological support of work with personnel; psychological support of operational and investigative activities.

In accordance with the main directions of socio-psychological work in the SBU identified the following tasks:

- scientific development of criteria for selection of candidates for operational units, taking into account the specifics of their activities and entrants for admission to educational institutions of the SBU;
- implementation of professional psychological selection of candidates for service in the bodies, units and military formations of the SBU, taking into account the suitability of the person for specific types of operational and service activities, as well as entrants for admission to educational institutions of the SBU;
- development of proposals on the distribution of graduates of educational institutions in primary positions, taking into account their individual psychological characteristics;

в СБУ, тенденції їх розвитку у ході виконання покладених на СБУ завдань, напрацювання відповідних науково обґрунтованих рекомендацій;

- вивчення соціально-психологічних аспектів стану, якості та ефективності управлінської діяльності в органах та підрозділах, напрацювання методичних рекомендацій щодо її оптимізації;
- психологічне забезпечення процесу професійної адаптації співробітників-військовослужбовців до умов служби, надання відповідної практичної та методичної допомоги керівникам підрозділів;
- психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу, надання керівникам підрозділів методичної допомоги в організації виховної роботи та професійної підготовки співробітників-військовослужбовців;
- формування позитивного морально-психологічного клімату в органах, підрозділах та військових формуваннях СБУ, створення належних умов для успішної реалізації співробітника-військовослужбовця як особистості;
- формування соціально-психологічної культури, підвищення психолого-педагогічної компетенції керівників усіх рівнів та співробітників-військовослужбовців підрозділів роботи з особовим складом;

- improving the system of professional and psychological selection of candidates for service in bodies, units and military formations, as well as entrants for admission to educational institutions of the SBU;
- providing the SBU leadership, bodies and departments with information on the main social processes and phenomena in the SBU, trends in their development in the course of the SBU tasks, development of relevant scientifically sound recommendations;
- study of socio-psychological aspects of the state, quality and effectiveness of management activities in bodies and departments, development of methodological recommendations for its optimization;
- psychological support of the process of professional adaptation of servicemen to the conditions of service, providing appropriate practical and methodological assistance to heads of units;
- psychological and pedagogical support of the educational process, providing methodological assistance to the heads of departments in the organization of educational work and training of servicemen;
- formation of a positive moral and psychological climate in the bodies, units and military formations of the SBU, the

- вивчення та психологічне забезпечення формування і розвитку у співробітників-військовослужбовців професійних та управлінських якостей на всіх рівнях навчання та етапах служби, визначення оптимальних напрямків їх службового використання з урахуванням психологічних даних особистості;
- своєчасне виявлення ознак відхилення поведінки у співробітників-військовослужбовців, проведення відповідної профілактичної роботи та психокорекції, надання психологічної консультативної допомоги співробітникам-військовослужбовцям та членами їх сімей;
- психологічне забезпечення профілактики дисциплінарних порушень та правопорушень серед співробітників-військовослужбовців;
- проведення психологічної реабілітації співробітників-військовослужбовців після їх перебування в екстремальних умовах, пов'язаних з виконанням службового обов'язку та іншими причинами;
- наукове-дослідницьке забезпечення роботи з особовим складом органів та підрозділів, розробка та адаптація методичного матеріалу сучасної психології до умов СБУ.

- creation of appropriate conditions for the successful implementation of the serviceman as a person;
- formation of social and psychological culture, increase of psychological and pedagogical competence of heads of all levels and employees of military units of work with personnel;
- study and psychological support of formation and development of professional and managerial qualities in military personnel at all levels of training and stages of service, determination of optimal directions of their official use taking into account psychological data of the person;
- timely detection of signs of deviation in the behavior of military personnel, conducting appropriate preventive work and psycho-correction, providing psychological counseling to military personnel and members of their families;
- psychological support for the prevention of disciplinary violations and offenses among servicemen;
- psychological rehabilitation of servicemen after their stay in extreme conditions related to the performance of official duties and other reasons;
- research support of work with the personnel of bodies and divisions, development and adaptation of methodical material of modern psychology to the conditions of SBU.

5.2. Особливості роботи соціально-психологічної служби в рамках виправної (пенітенціарної) системи

В структуру соціально-психологічної служби виправного закладу входять, крім психолога, соціальний педагог, вихователі, медичні працівники. Це спеціалісти, які мають педагогічну, психологічну, медичну або юридичну освіту. Вони працюють з особливою категорією населення та в особливих умовах, тому для них важливим аспектом роботи є вивчення психології засудженого. Однією з важливих умов позитивного впливу режиму, який існує в тюрмі чи таборі, на засуджених є психологічно грамотна діяльність співробітників виправно-трудова закладів.

Основні напрямки ре соціалізації особистості засудженого:

- психологічна діагностика його особистісних особливостей з метою виявлення конкретних дефектів і прав соціалізації і дефектів психічної саморегуляції;
- створення нормальних умов для участі в трудовому процесі з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей особистості;

5.2. Features of the Social and Psychological Service Within the Correctional (Penitentiary) System

The structure of the social and psychological service of the penitentiary institution includes, in addition to the psychologist, a social pedagogue, educators, and medical workers. These are specialists who have pedagogical, psychological, medical or legal education. They work with a special category of the population and in special conditions, so for them an important aspect of the work is the study of the psychology of the convict. One of the important conditions for the positive influence of the regime that exists in the prison or camp on convicts is the psychologically competent activities of the staff of correctional facilities.

The main directions of re-socialization of the convict's personality:

- psychological diagnosis of his personal characteristics in order to identify specific defects and rights of socialization and defects of mental self-regulation;
- creating normal conditions for participation in the labor process, taking into account individual psychological characteristics of the individual;

<ul style="list-style-type: none"> • раціональний режим у виправно-трудовах закладах, його корінна гуманізація, зміна погляду на особистість засудженого, на покарання; • розширення порушених соціальних зв'язків особистості (практика відпусток, більш часті зустрічі з родичами); • створення груп (колективів) засуджених з позитивною спрямованістю; • реадаптація звільнених до життя на волі; • психолого-педагогічна підготовка співробітників виправних закладів. 	<ul style="list-style-type: none"> • rational regime in penitentiary institutions, its radical humanization, change of view on the personality of the convict, on punishment; • expansion of broken social ties of the individual (the practice of vacations, more frequent meetings with relatives); • creation of groups (teams) of convicts with a positive orientation; • readaptation of those released to live in freedom; • psychological and pedagogical training of correctional staff.
<p style="text-align: center;"><i>Питання для самоконтролю</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Охарактеризуйте основні принципи соціально-психологічної роботи в службі безпеки України.</i> 2. <i>Охарактеризуйте основні напрямки соціально-психологічної роботи в службі безпеки України.</i> 3. <i>Які основні завдання соціально-психологічної роботи в службі безпеки України.</i> 4. <i>Які особливості роботи соціально-психологічної служби в рамках виправної (пенітенціарної) системи?</i> 	<p style="text-align: center;"><i>Questions for self-control</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Describe the main principles of social and psychological work in the security service of Ukraine.</i> 2. <i>Describe the main directions of social and psychological work in the security service of Ukraine.</i> 3. <i>What are the main tasks of social and psychological work in the security service of Ukraine.</i> 4. <i>What are the features of the social and psychological service within the correctional (penitentiary) system?</i>

ТЕМА 6: ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА ОРГАНІЗАЦІЇ (ПІДПРИЄМСТВА)

TOPIC 6: PSYCHOLOGICAL SERVICE OF THE ORGANIZATION (ENTERPRISE)

6.1. Організаційно-методологічні принципи психологічної служби організації (підприємства)

Імідж, престиж організації (фірми, підприємства) значною мірою визначає наявність психологічної служби, існування якої у великій установі є очевидною необхідністю. Адже для керівництва людьми потрібно знати їх психологію, а це можливо завдяки старанням фахівців-психологів. Йдеться, насамперед, про психологічні дослідження, що можуть вплинути на формування світогляду людей, оптимізацію розстановки кадрів, поліпшення соціально-побутових умов працівників, дотримання соціальної справедливості, стимулювання праці тощо.

Зміст психолого-консультативної допомоги залежить від специфіки діяльності організації. Саме вона зумовлює структуру психологічної служби, яку визначають функції, структура організації, продукти діяльності.

6.1. Organizational and Methodological Principles of the Psychological Service of the Organization (Enterprise)

The image and prestige of an organization (firm, enterprise) largely determines the existence of a psychological service, the existence of which in a large institution is an obvious necessity. After all, to lead people you need to know their psychology, and this is possible thanks to the efforts of psychologists. We are talking, first of all, about psychological research that can influence the formation of people's worldview, optimization of staffing, improving the social and living conditions of workers, compliance with social justice, stimulating the work.

The content of psychological counseling depends on the specifics of the organization. It determines the structure of the psychological service, which is determined by the functions, structure of the organization, the products of activity.

Виділяють три основні ідеї, в основі яких розглядаються різні моделі роботи практичного психолога в організації:

1. Суть психологічної діяльності – в науково-методичному забезпеченні кадрової і виховної роботи.
2. Значення діяльності психолога – в наданні допомоги співробітникам, які зазнають різних психологічних або соціально-психологічних труднощів.
3. Суть психологічної діяльності – у супроводі працівника в процесі всієї його роботи.

Система роботи з персоналом складається з п'яти взаємопов'язаних підсистем. Кожна з цих підсистем безумовно включає психологічну складову:

- Кадрова політика визначає генеральну лінію і принципи установки в роботі з персоналом на тривалу перспективу. Сюди входять організаційно-методологічні принципи психологічної служби в організації.
- Підбір персоналу полягає у формуванні резерву кадрів на заміщення вакантних робочих місць, визначається вимогами до кадрів, сформульованими в підсистемі кадрової політики, і моделями робочих місць, що включають психологічні вимоги до претендентів на вакантні посади.

There are three main ideas, which are based on different models of work of a practical psychologist in the organization:

1. The essence of psychological activity – in the scientific and methodological support of personnel and educational work.
2. The importance of the psychologist – in providing assistance to employees who experience various psychological or socio-psychological difficulties.
3. The essence of psychological activity – accompanied by an employee in the process of all his work.

The staffing system consists of five interconnected subsystems. Each of these subsystems certainly includes a psychological component:

- Personnel policy defines the general line and principles of installation in the work with staff in the long run. This includes organizational and methodological principles of psychological service in the organization.
- Recruitment is to form a reserve of staff to fill vacancies, determined by the staffing requirements formulated in the subsystem of personnel policy, and job models that include psychological requirements for applicants for vacant positions.

- Оцінка персоналу – визначення ступеня відповідності працівника вакантної посади. При цьому важливим є точно визначити місце психолога в роботі атестаційної комісії.
- Розташування персоналу повинне забезпечувати постійний рух кадрів, виходячи з результатів оцінки їх потенціалу, індивідуального внеску, віку.

В рамках кожної з підсистем управління персоналом можна виділити такі напрямки діяльності психолога:

I. Прикладна психодіагностика, яка включає розділи: психодіагностика при прийомі на роботу; періодична психодіагностика співробітників, які працюють в організації (первинна психодіагностика співробітників, поглиблене психологічне обстеження).

II. Психокорекційна і розвиваюча робота.

III. Психологічне консультування співробітників і керівників структурних підрозділів.

IV. Соціально-диспетчерська діяльність.

Слід також виділити принципи користування психологічною інформацією. Правила користування психологічною інформацією визначають основні вимоги і умови отримання, зберігання і використання психологічної інформації, а також мають рацію і обов'язки психолога, випробуваних і користувачів інформацією даного виду.

- Personnel assessment – determining the degree of compliance of the employee with the vacant position. It is important to accurately determine the place of the psychologist in the work of the certification commission.
- The location of staff should ensure a constant movement of personnel, based on the results of the assessment of their potential, individual contribution, age.

Within each of the subsystems of personnel management can be identified the following areas of activity of the psychologist:

I. Applied psychodiagnostics, which includes sections: psychodiagnostics when hiring; periodic psychodiagnostics of employees working in the organization (primary psychodiagnostics of employees, in-depth psychological examination).

II. Psycho-correctional and developmental work.

III. Psychological counseling of employees and heads of departments.

IV. Social dispatching activities.

The principles of using psychological information should also be highlighted. The rules for the use of psychological information determine the basic requirements and conditions for obtaining, storing and using psychological information, as well as the rights and responsibilities of psychologists, subjects and users of information of this kind.

6.2. Морально-етичні принципи роботи психолога в організації

1. Принцип поваги до особистості.
 - 1.1. Правило рівних відносин. Неприпустимість дискримінації клієнта за соціальним положенням, статтю, віросповіданням.
 - 1.2. Правило не нанесення шкоди клієнту.
 - 1.3. Правило відмови від психологічного втручання в тому випадку, якщо психолог вважає, що його дії можуть завдати шкоди клієнту.
2. Принцип професійної компетенції.
 - 2.1. Правило науковості вживаних методів. Психолог повинен використовувати методи, що отримали наукове визнання.
 - 2.2. Правило взаємодії з замовником.
 - 2.3. Правило підвищення професійної кваліфікації.
3. Принцип конфіденційності.
 - 3.1. Правило використання психологічної інформації.
 - 3.2. Правило обмеження розголошування інформації особистого характеру.
4. Принцип відповідальності.
 - 4.1. Правило безпеки методів роботи.
 - 4.2. Правило запобігання необґрунтованих сподівань.

6.2. Moral and Ethical Principles of the Psychologist in the Organization

1. The principle of respect for the individual.
 - 1.1. Rule of equal relations. Inadmissibility of discrimination of the client on social status, sex, religion.
 - 1.2. The rule is not to harm the client.
 - 1.3. The rule of refusal of psychological intervention if the psychologist believes that his actions may harm the client.
2. The principle of professional competence.
 - 2.1. The rule of scientific methods used. The psychologist must use methods that have gained scientific recognition.
 - 2.2. Rule of interaction with the customer.
 - 2.3. The rule of professional development.
3. The principle of confidentiality.
 - 3.1. The rule of using psychological information.
 - 3.2. The rule of restricting the disclosure of personal information.
4. The principle of responsibility.
 - 4.1. Safety rule of working methods.
 - 4.2. The rule of preventing unreasonable expectations.
 - 4.3. Rule of non-interference in a professionally uncertain situation.

4.3. Правило невтручання в професійно невизначену ситуацію.

5. Принцип професійної незалежності.

5.1. Правило перегляду результатів психологічного обстеження.

5.2. Правило професійної незалежності від ідеологічних, політичних і релігійних переконань.

Положення про психологічну службу підприємства (організації) є основним нормативним документом, що регламентує призначення і місце підрозділу на підприємстві, основні його функції і задачі, права і відповідальність. Положення про підрозділ затверджується керівником підприємства.

Посадова інструкція практичного психолога підприємства є основним документом, що регламентує призначення і місце працівника в системі управління, його функціональні обов'язки, права, відповідальність і форми заохочення.

Основними розділами посадової інструкції є: загальна частина, карта функціональних обов'язків, права, відповідальність і форми заохочення.

Посадові інструкції дозволяють:

- раціонально розподілити функціональні обов'язки між співробітниками;

5. The principle of professional independence.

5.1. Rule of review of the results of psychological examination.

5.2. The rule of professional independence from ideological, political and religious beliefs.

Regulations on the psychological service of the enterprise (organization) is the main normative document governing the appointment and place of the unit at the enterprise, its main functions and tasks, rights and responsibilities. Regulations on the unit are approved by the head of the enterprise.

The job description of a practical psychologist of the enterprise is the main document that regulates the appointment and place of the employee in the management system, his functional responsibilities, rights, responsibilities and forms of encouragement.

The main sections of the job description are: general part, map of functional responsibilities, rights, responsibilities and forms of encouragement.

Job descriptions allow:

- rationally distribute functional responsibilities among employees;
- to increase the timeliness and reliability of tasks by introducing quantitative indicators of periodicity, complexity,

- підвищити своєчасність і надійність виконання задач за рахунок введення кількісних показників періодичності, трудомісткості, тривалості і календарних термінів їх виконання;
- поліпшити соціально-психологічний клімат в колективі, усунути конфлікти між керівниками і підлеглими;
- чітко визначити функціональні обов'язки працівника і його взаємостосунки з іншими спеціалістами;
- конкретизувати права працівника в частині підготовки і ухвалення управлінських рішень і використання ресурсів;
- підвищити колективну і особисту відповідальність працівників за своєчасне і якісне виконання функціональних обов'язків;
- підвищити ефективність матеріального і морального стимулювання працівників;
- організувати рівномірне завантаження працівників з мінімальними втратами робочого часу і перевантаженнями.

Річний план роботи психолога організації складається керівником психологічної служби і затверджується заступником генерального директора (директором) з персоналу.

План роботи складається з наступних розділів:

duration and calendar deadlines for their implementation;

- to improve the socio-psychological climate in the team, to eliminate conflicts between managers and subordinates;
- clearly define the functional responsibilities of the employee and his relationships with other professionals;
- specify the rights of the employee in terms of preparation and adoption of management decisions and use of resources;
- increase the collective and personal responsibility of employees for the timely and quality performance of functional duties;
- increase the effectiveness of material and moral incentives for employees;
- to organize uniform loading of workers with the minimum losses of working hours and overloads.

The annual work plan of the organization's psychologist is drawn up by the head of the psychological service and approved by the Deputy Director General (Director) of Personnel.

The work plan consists of the following sections:

1. Psychological diagnosis of candidates for vacant positions and optimization of criteria for professional selection of various job categories of staff.

1. Психологічна діагностика кандидатів на заняття вакантних посад і оптимізація критеріїв профвідбору різних посадових категорій персоналу.
2. Участь в роботі атестаційної комісії.
3. Аналіз соціально-психологічних процесів в колективі.
4. Динамічне психологічне спостереження за співробітниками.
5. Навчання різних категорій персоналу основам психологічних знань.
6. Проведення підготовчих заходів для планування роботи на наступний рік.

2. Participation in the work of the attestation commission.
3. Analysis of socio-psychological processes in the team.
4. Dynamic psychological burden on employees.
5. Training of different categories of staff in the basics of psychological knowledge.
6. Carrying out preparatory activities for work planning for the next year.

Питання для самоконтролю

1. *Охарактеризуйте організаційно-методологічні принципи психологічної служби організації (підприємства).*
2. *Назвіть морально-етичні принципи роботи психолога в організації.*
3. *Який є основний нормативний документ, що регламентує призначення і місце підрозділу на підприємстві, основні його функції і задачі, права і відповідальність?*
4. *Які складові плану роботи психолога організації?*

Questions for self-control

1. *Describe the organizational and methodological principles of the psychological service of the organization (enterprise).*
2. *Name the moral and ethical principles of a psychologist's work in an organization.*
3. *What is the main regulatory document that regulates the purpose and place of the unit at the enterprise, its main functions and tasks, rights and responsibilities?*
4. *What are the components of the organizational psychologist's work plan?*

ТЕМА 7: ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ

TOPIC 7: ACTIVITIES OF PSYCHOLOGICAL SERVICES AMONG THE POPULATION

7.1. Просвітницька і профілактична робота

Одним із найважливіших напрямків діяльності психологічної служби у нашій країні є просвітницька робота серед населення.

Нагальна необхідність такої роботи зумовлена тим, що домінуючий в нас протягом десятиліть ідеологічний підхід до пояснення і розв'язання соціальних проблем значною мірою стримував розвиток і поширення психологічного знання взагалі і такої важливої його галузі, як психологічна допомога людині зокрема. Якщо на Заході ця галузь давно освоєна суспільством, то для нашого широкого загалу самі поняття «психолог», «психологічна служба», «психологічна допомога» мало зрозумілі. Найчастіше психолог уявляється як «людина у білому халаті», але насправді психолог – зовсім не лікар, і психологічна допомога суттєво відрізняється від медичної.

7.1. Educational and Preventive Work

One of the most important activities of the psychological service in our country is educational work among the population.

The urgent need for such work is due to the fact that the dominant ideological approach to explaining and solving social problems for decades has largely hindered the development and dissemination of psychological knowledge in general and its important field, such as psychological assistance. If in the West this branch has long been mastered by society, then for our general public the very concepts of «psychologist», «psychological service», «psychological assistance» are poorly understood. Most often, the psychologist is presented as a «man in a white coat», but in fact the psychologist – not a doctor, and psychological care is significantly different from

Отже, просвітницька робота необхідна передусім для того, щоб люди поступово усвідомлювали цілі, завдання і можливості психологічної служби, дізнавались, які проблеми вони можуть розв'язати за допомогою психолога чи соціального працівника, уявляли, до якої саме психологічної служби їм слід звернутися.

Наступним важливим завданням просвітницької роботи є підвищення психологічної компетентності людей (шляхом як масового навчання, так і індивідуальної роботи) з метою розширення їхніх можливостей самостійно розв'язувати проблеми й конфлікти, що виникають в особистому житті та професійній діяльності.

Ще одним невідкладним завданням просвітницької роботи є підвищення психологічної культури суспільства в цілому, оскільки розв'язання багатьох соціальних проблем, що постають перед усім суспільством (таких як наслідки Чорнобильської катастрофи, міжнаціональні й міжконфесійні конфлікти, феномен «Білого братства» тощо), неможливе без знання і врахування психологічних чинників.

Нарешті, психологічних знань потребують державні діячі, політики, керівники всіх рангів. Чіткі уявлення про психологію людини і суспільства, про зміни у свідомості людей на кожному з етапів нашого розвитку допоможуть їм вести плідний діалог з населенням, віднаходити адекватні методи управління, що особливо актуально в умовах кризового суспільства.

medical. Thus, educational work is necessary primarily for people to gradually realize the goals, objectives and opportunities of psychological services, learn what problems they can solve with the help of a psychologist or social worker, imagine what kind of psychological service they should turn to.

The next important task of educational work is to increase the psychological competence of people (through both mass learning and individual work) in order to expand their opportunities to resolve problems and conflicts that arise in personal and professional life.

Another urgent task of educational work is to improve the psychological culture of society as a whole, because solving many social problems facing society (such as the Chernobyl disaster, interethnic and interfaith conflicts, the phenomenon of «White Brotherhood», etc.) is impossible without knowledge and taking into account psychological factors.

Finally, statesmen, politicians, and leaders of all ranks need psychological knowledge. Clear ideas about the psychology of man and society, about changes in the minds of people at each stage of our development will help them to have a fruitful dialogue with the population, to find adequate management methods, which is especially important in a crisis society.

The educational work of the psychological service can be said in broad and narrow senses. Broadly speaking, any activity of the service (diagnosis and monitoring of conditions and

Про просвітницьку роботу психологічної служби можна говорити у широкому і вузькому значеннях. Широке полягає в тому, що будь-яка діяльність служби (діагностика й моніторинг умов та рівнів розвитку особистості, консультативно-методична допомога, корекційна чи психотерапевтична робота, реабілітаційні заходи тощо) спрямована на психологічну просвіту людей, оскільки певною мірою знайомить їх з особливостями роботи психологів, можливостями психології, її методами тощо. Вузьке ж значення просвітницької роботи проявляється у цілеспрямованих діях психологів, пов'язаних із поширенням психологічних знань. Типовими формами такої роботи є виступи по радіо, ТБ, лекції, «круглі столи», семінари, виставки літератури, індивідуальні та групові консультації тощо. Важливими умовами ефективності цих заходів є доступність викладу матеріалу, а також орієнтація на актуальні й усвідомлені конкретні проблеми, що цікавлять аудиторію. Наприклад, просвітницька робота психологів у районах, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, повинна включати конкретну інформацію про психологічні наслідки аварії, можливості психологічної реабілітації дітей та дорослих, про місцезнаходження тих чи інших центрів психологічної допомоги постраждалим тощо.

Загальні завдання та форми здійснення просвітницької роботи доповнюються, уточнюються і конкретизуються у кожному з напрямів психологічної служби залежно від його конкретних функцій.

levels of personal development, counseling, correctional or psychotherapeutic work, rehabilitation measures, etc.) is aimed at psychological education of people, as to some extent acquaints them with the peculiarities of psychologists, possibilities of psychology, its methods, etc. The narrow significance of educational work is manifested in the purposeful actions of psychologists related to the dissemination of psychological knowledge. Typical forms of such work are radio, TV, lectures, round tables, seminars, literature exhibitions, individual and group consultations, etc. Important conditions for the effectiveness of these activities are the availability of presentation of the material, as well as the focus on current and aware of specific issues of interest to the audience. For example, educational work of psychologists in the areas affected by the Chernobyl disaster should include specific information about the psychological consequences of the accident, the possibility of psychological rehabilitation of children and adults, the location of certain centers for psychological assistance to victims and more.

General tasks and forms of educational work are supplemented, clarified and specified in each of the areas of psychological service, depending on its specific functions.

For example, consider the main aspects of the educational work of the psychological service in such important areas as public education, the Armed Forces, the youth environment.

Для прикладу розглянемо основні аспекти просвітницької роботи психологічної служби у таких важливих сферах, як народна освіта, Збройні Сили, молодіжне середовище.

Шкільна ПС дбає про психологічну просвіту педагогів, учнів, батьків. Конкретно шкільний психолог повинен:

- знайомити вчителів та батьків з основами дитячої, педагогічної та соціальної психології, а учнів – з основами самовиховання;
- популяризувати і роз'яснювати результати найновіших психологічних досліджень;
- формувати потребу в психологічних знаннях, бажання використовувати їх у роботі з дитиною або в інтересах власного розвитку.

Зважаючи на те, що серйозною проблемою сучасної школи є проблема відхилень у психофізичному розвитку й поведінці дітей, до вказаних завдань слід додати такі:

- проведення просвітницької роботи серед педагогів і батьків (особливо у початкових класах) щодо причин, проявів і корекції аномалій психофізичного розвитку дітей, здійснення заходів, спрямованих на соціально-трудову адаптацію таких дітей;
- просвіта педагогів і батьків щодо причин появи важковиховуваних підлітків і особливостей психологічно-педагогічної роботи з ними.

Educational psychological service takes care of the psychological education of teachers, students and parents. Specifically, the school psychologist must:

- to acquaint teachers and parents with the basics of child, pedagogical and social psychology, and students – with the basics of self-education;
- to promote and explain the results of the latest psychological research;
- to form the need for psychological knowledge, the desire to use them in working with children or in the interests of their own development.

Given that a serious problem of modern school is the problem of abnormalities in the psychophysical development and behavior of children, to these tasks should be added the following:

- conducting educational work among teachers and parents (especially in primary school) on the causes, manifestations and correction of anomalies in the psychophysical development of children, the implementation of measures aimed at social and labor adaptation of such children;
- education of teachers and parents on the causes of difficult adolescents and the peculiarities of psychological and pedagogical work with them.

Типовими формами просвітницької роботи шкільного психолога є виступи на батьківських зборах, педрадах, лекції, семінари, бесіди й консультації для вчителів, батьків, учнів. Шкільний психолог організовує також зустрічі у школі з юристами, дефектологами та іншими фахівцями.

Просвітницька діяльність ПС у вищих навчальних закладах охоплює адміністрацію цих закладів, викладачів, студентів і полягає у розкритті можливостей психології в удосконаленні навчально-виховного процесу. Завданнями психологів, які проводять таку роботу, є:

- поширення психологічних знань, необхідних для навчальної, наукової та педагогічної діяльності;
- систематизація і популяризація нової психологічної літератури;
- забезпечення інтересу до психологічних знань та формування у спеціалістів і студентів потреби в їх використанні у професійній діяльності.

Зручними формами пропаганди психологічних знань тут убачаються лекції та психолого-методичні семінари для адміністрації та викладачів, виступи у внутрішній пресі, лекції, бесіди й консультації для студентів, методичні листи та рекомендації для викладачів і студентів тощо.

Typical forms of educational work of a school psychologist are speeches at parent meetings, pedagogical councils, lectures, seminars, talks and consultations for teachers, parents and students. The school psychologist also organizes meetings at the school with lawyers, special educators and other specialists.

Educational activities of the psychological service in higher educational institutions cover the administration of these institutions, teachers, students and is to open the possibilities of psychology in improving the educational process. The tasks of psychologists who conduct such work are:

- dissemination of psychological knowledge necessary for educational, scientific and pedagogical activities;
- systematization and popularization of new psychological literature;
- ensuring interest in psychological knowledge and forming the need for specialists and students to use them in professional activities.

Convenient forms of propaganda of psychological knowledge include lectures and psychological and methodological seminars for administration and teachers, speeches in the internal press, lectures, talks and consultations for students, methodical letters and recommendations for teachers and students, etc.

Психологічна служба Збройних Сил у своїй просвітницькій діяльності орієнтується на всі категорії військовослужбовців, але передусім на командирів, начальників, педагогів, вояків.

Конкретними завданнями просвітницької роботи психолога в армії є:

- підвищення професійної компетентності командирів, начальників і військових педагогів через їх ознайомлення з основами педагогічної, соціальної та військової психології;
- ознайомлення військових із психологічними знаннями, які стосуються закономірностей розвитку особистості, основ самопізнання, самовиховання й саморегуляції;
- ознайомлення всіх військовослужбовців з особливостями формування стосунків у колективі, умовами створення соціально-психологічного клімату в підрозділах, що сприяв би гармонійному розвитку особистості як суб'єкта військово-професійної діяльності;
- розвиток у військовослужбовців інтересу до психологічних знань, формування потреби використовувати їх в особистісному житті і професійній діяльності.

The psychological service of the Armed Forces in its educational activities focuses on all categories of servicemen, but above all on commanders, chiefs, teachers, soldiers.

The specific tasks of the educational work of a psychologist in the army are:

- increasing the professional competence of commanders, chiefs and military teachers through their acquaintance with the basics of pedagogical, social and military psychology;
- acquaintance of military with psychological knowledge concerning laws of development of the person, bases of self-knowledge, self-education and self-regulation;
- acquaintance of all servicemen with the peculiarities of forming relations in the team, the conditions for creating a socio-psychological climate in the units, which would promote the harmonious development of the individual as a subject of military-professional activity;
- development of military interest in psychological knowledge, the formation of the need to use them in personal life and professional activities.

Forms of educational work of psychological service in the Armed Forces can be lectures, seminars, instructional and methodical letters for commanders, chiefs and teachers;

Формами проведення просвітницької роботи психологічної служби у Збройних Силах можуть бути лекції, семінари, інструктивно-методичні листи для командирів, начальників і викладачів; виступи в армійській пресі; лекції, бесіди, консультації, тренінги для військових; вечори зустрічей, диспути і т.д.

Просвітницька діяльність психологічної служби для молоді орієнтована на молоду людину (віком від 15 до 28 років), молоду сім'ю, групу осіб молодіжного віку, а також на працівників різного роду установ і служб, які працюють із молоддю.

Конкретними завданнями просвітницької роботи психолога психологічної служби для молоді є:

- пропаганда й рекламування діяльності ПС, а також інших служб для молоді;
- поширення знань із питань психології особистості, самопізнання, саморозвитку, психофізіологічних проблем статі, міжособистісних стосунків, у тому числі шлюбно-сімейних;
- ознайомлення молоді з сучасними методами саморегуляції, самонавчання та самовдосконалення, поліпшення міжособистісних стосунків, підвищення працездатності та розвитку професійно важливих якостей;

speeches in the army press; lectures, talks, consultations, trainings for the military; evenings of meetings, disputes, etc.

Educational activities of the psychological service for young people are aimed at young people (aged 15 to 28), young families, young people, as well as employees of various institutions and services that work with young people.

The specific tasks of the educational work of the psychologist of the psychological service for youth are:

- promotion and advertising of aircraft activities, as well as other services for youth;
- dissemination of knowledge on the psychology of personality, self-knowledge, self-development, psychophysiological problems of sex, interpersonal relationships, including marital and family;
- acquaintance of youth with modern methods of self-regulation, self-study and self-improvement, improvement of interpersonal relations, increase of working capacity and development of professionally important qualities;
- increase the professional competence of employees of institutions and services working with young people, through acquaintance with the basics of age, pedagogical and social psychology, with the peculiarities of working with persons determined by deviant behavior or returned from prison, young people with disabilities, etc.;

- підвищення професійної компетентності працівників установ і служб, які працюють із молоддю, через ознайомлення з основами вікової, педагогічної та соціальної психології, з особливостями роботи з особами, що визначаються девіантною поведінкою або повернулися з місць ув'язнення, молодими інвалідами та ін.;
- формування інтересу до психологічних знань, потреби й звички користуватися ними в інтересах особистого розвитку та професійної діяльності.

Просвітницька робота з молоддю здійснюється як у приміщенні ПС, так і за місцями навчання, роботи, проживання, проведення вільного часу (у клубах, спортивних секціях, гуртках і т.д.). Що стосується форм роботи, то вони мають вибиратися з урахуванням специфіки молодого віку і будуватися на механізмах, що полегшують спілкування. Це означає, що перевагу слід надавати не лекційно-семінарським формам, а бесідам, дискусіям, диспутам, соціально-психологічним тренінгам, індивідуальним і груповим консультаціям. Просвіта має здійснюватися також через виступи психологів по радію, ТБ, у молодіжній пресі.

- formation of interest in psychological knowledge, needs and habits to use them in the interests of personal development and professional activity.

Educational work with young people is carried out both in the premises of the aircraft and at places of study, work, residence, leisure (in clubs, sports sections, clubs, etc.). As for the forms of work, they should be selected taking into account the specifics of young age and based on mechanisms that facilitate communication. This means that preference should be given not to lectures and seminars, but to conversations, discussions, debates, socio-psychological training, individual and group consultations. Education should also be provided through the work of psychologists on radio, TV, and in the youth press.

7.2. Загальні положення та функції просвітницької роботи психологічної служби

Конкретна просвітницька робота психологічної служби у той чи іншій сфері будується на декількох важливих моментах:

- пропаганді діяльності самої служби;
- ознайомленні певного контингенту із психологічними знаннями, які відповідають його актуальним проблемам і запитам;
- виборі таких форм просвіти, які полегшують сприймання психологічної інформації, викликають інтерес до психологічних знань, формують потребу користуватися ними у житті.

Із власне просвітницькою функцією психологічної служби найчастішим чином пов'язана її профілактична функція. Можна навіть сказати, що соціально-психологічна профілактика – це одне із найважливіших завдань просвітницької роботи. Однак у межах психологічної просвіти профілактика здійснюється, так би мовити, побічно, стихійно – тоді як вона передбачає спеціальну мету. Виходячи з останнього вбачається доцільним її окремий розгляд.

7.2. General Provisions and Functions of Educational Work of Psychological Service

Specific educational work of the psychological service in a particular area is based on several important points:

- promoting the activities of the service itself;
- acquaintance of a certain contingent with psychological knowledge that meets its current problems and demands;
- the choice of such forms of education that facilitate the perception of psychological information, arouse interest in psychological knowledge, form the need to use them in life.

The preventive function of the psychological service is most often connected with its preventive function. We can even say that socio-psychological prevention is one of the most important tasks of educational work. However, within the framework of psychological education, prevention is carried out, so to speak, indirectly, spontaneously – while it involves a special purpose. Based on the latter, it is appropriate to consider it separately.

Socio-psychological prevention is a system of measures aimed at mental health; prevention of troubles in the development of man, group, society; creating psychological condi-

Соціально-психологічна профілактика являє собою систему заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку. Із наведеного визначення зрозуміло, що така профілактика починається тоді, коли ще немає особливих складнощів у поведінці дитини, житті людини чи групи. Разом із тим психологи на основі проведення моніторингу особливостей та умов індивідуального розвитку особистості, соціально-психологічних змін у житті суспільства прогнозують можливість появи тих чи інших ускладнень і проводять попереджувальну роботу. Отже, психопрофілактична робота є тим аспектом діяльності ПС, який спрямований не стільки на розв'язання сьогоденних проблем, скільки на перспективу.

Найважливішими напрямками психопрофілактичної роботи психологічної служби у наших умовах є:

- профілактика стресових і постстресових станів, пов'язаних із природними та технічними катастрофами;
- попередження виникнення надмірної психологічної напруги в суспільстві, що переживає кризові явища;
- психологічна підтримка найбільш вразливих верств населення (інваліди, пенсіонери, безробітні);

tions conducive to this development. From the above definition, it is clear that such prevention begins when there are no special difficulties in the behavior of the child, the life of a person or group. At the same time, psychologists on the basis of monitoring the characteristics and conditions of individual personality development, socio-psychological changes in society predict the possibility of certain complications and conduct preventive work. Thus, psychoprophylactic work is an aspect of the activities, which is aimed not so much at solving current problems, but at the future.

The most important areas of psychoprophylactic work of the psychological service in our conditions are:

- prevention of stress and post-stress conditions associated with natural and technical disasters;
- prevention of excessive psychological stress in a society experiencing crises;
- psychological support of the most vulnerable groups (disabled, retired, unemployed);
- work to prevent the breakdown of families, family disharmonies, deviations in the mental development of children related to family problems;
- prevention of disorders in the mental and personal development of children in kindergartens and homes, students of schools and boarding schools;

- робота з попередження розпаду сімей, сімейних дисгармоній, відхилень у психічному розвитку дітей, пов'язаних з сімейними проблемами;
- профілактика порушень у психічному та особистісному розвитку вихованців дитячих садків та будинків, учнів шкіл та інтернатів;
- профілактика девіантної поведінки молоді.

Указані напрями забезпечуються роботою усієї сукупності підрозділів загальнонаціональної психологічної служби, хоча очевидна переважна роль, наприклад, шкільної психологічної служби – у заходах стосовно учнів шкіл та інтернатів, служби сім'ї – у профілактичній роботі з сім'єю, служби профорієнтації та працевлаштування – у роботі з безробітними.

- prevention of deviant behavior of young people.

These areas are provided by the entire body of the national psychological service, although the obvious predominant role, for example, school psychological service – in activities for schoolchildren and boarding schools, family service – in preventive work with the family, career guidance and employment services – in work with the unemployed.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте просвітницьку та профілактичну роботу.
2. Яке основне завдання просвітницької роботи?
3. Які завдання психологів, що проводять просвітницьку роботу?
4. Назвіть конкретні завдання просвітницької роботи психолога психологічної служби для молоді.

Questions for self-control

1. Describe educational and preventive work.
2. What is the main task of educational work?
3. What are the tasks of psychologists conducting educational work?
4. Name the specific tasks of educational work of a psychologist of a psychological service for young people.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

ГОЦУЛЯК Наталія Євгенівна

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та
практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА PSYCHOLOGICAL SERVICE

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Підписано 15.11.2023. Гарнітура «Cambria».
Об'єм даних 3,4 Мб. Обл.-вид. арк. 7,7. Зам. № 1066.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.